

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 39 (2565)
ПЯТНІЦА
21
верасня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

БРЭСЦКАЯ ЦЫТАДЭЛЬ...

Яе абаронцы зрабілі першы крок да вялікай Перамогі. Паміраючы, нараджаліся яны для бессмяротнасці. Пра іх складзены легенды, напісаны песні, зняты кінафільмы. Ім —людзям надзвычайнай мужнасці — прысвечаны гэты мемарыял.

Днямі ў Брэсцкай крэпасці-героі адбудзецца ўрачыстае адкрыццё велічнага помніка тым, хто першы даў адпор фашысцкай назале. Над стварэннем мемарыялу працаваў творчы калектыў скульптараў і архітэктараў на чале з А. Кібальнікавым, А. Бембелем і У. Каралём.

На здымку —фрагмент помніка.

ЯК МЫ ПАВЕДАМЛЯЛИ, 15—17 верасня ў Мінску адбыўся Усесаюзна злёт грамадскіх прапагандыстаў кнігі. Доклад «Задачы грамадскіх прапагандыстаў кнігі ў сувязі з рашэннямі XXIV з'езда КПСС» зрабіў на злёце старшыня Камітэта па друку пры Савеце Міністраў СССР Б. Стукалін.

— Па колькасці выпускаемых кніг і брашур СССР, як вядома, займае першае месца ў свеце, — сказаў Б. Стукалін. — Найвялікшае творэнне чалавечага розуму, кніга з'яўляецца невычарпальнай крыніцай сапраўды універсальных ведаў, добрым дарадчыкам чалавека. Праз кнігу лжыць магистральны шлях далучэння найшырэйшых мас да скарбаў савецкай, айчынай і сусветнай культуры. Савецкі друк і перш за ўсё кніга, ясе працоўным пераўтваральным ідэі марксізма-ленінізма, яна кліча і натхняе савецкіх людзей на подзвігі і здзяйсненні ў імя росквіту сваёй сацыялістычнай Радзімы, трыумфу ідэалаў камунізма.

Генеральны сакратар ЦК КПСС Леанід Ільіч Брэжнёў, характарызуючы на XXIV з'ездзе КПСС ролю літаратуры і мастацтва ў фарміраванні камуністычнага светапогляду савецкага чалавека, падкрэсліў велізарную цікавасць да кнігі ў нашай краіне, адзначыў, што савецкі народ па праве лічыцца самым чытаючым народам у свеце. У гэтым вызначэнні змяшчаюцца і прызнанне сапраўды вялікіх поспехаў, дасягнутых у СССР у развіцці навукі, культуры і адукацыі, і высокая ацэнка творчай працы ўсіх, хто стварае кнігу і распаўсюджвае яе.

Кожны дзень у нашай краіне з друкарскіх машын сыходзіць 3 мільёны 600 тысяч экзэмпляраў кніг і брашур.

Дакладчык высока ацэньвае выдадзеныя за апошнія пяцігоддзе кнігі па філасофіі і эканоміцы, прысвечаныя ленінскаму этапу ў развіцці нашага грамадства.

Велізарным попытам карыстаецца мастацкая і дзіцячая літаратура, выданні па выўленчым мастацтве.

Прыкметнай падзеяй у культурным жыцці краіны стала выданне «Бібліятэкі сусветнай літаратуры» ў 200 тамах, якая ўвабрала ў сябе выдатныя творы класікаў рускай, савецкай і зарубежнай літаратуры. Значную цікавасць выклікалі «Бібліятэка твораў, удастоеных Ленінскай прэміяй», што выпускаецца выдавецтвам «Художественная литература», серыі, якія выдаюцца ў рэспубліках — «Ліст з вёскі» («Советская Россия»), «Бібліятэка Уральскага рамана», «Наш сучаснік», «Бібліятэка ўкраінскай савецкай прозы», «Белорусскі роман», «Першая кніга паэта» («Беларусь») і іншы.

Нядаўна саюзны Камітэт па друку разам з сакратарыятам праўлення Саюза пісьменнікаў СССР абмеркаваў задачы выдавецтваў у сувязі з вынікамі V з'езда Саюза пісьменнікаў. Намечаны меры, якія будуць садзейнічаць павышэнню ідэйна-мастацкага ўзроўню выдаваемай літаратуры. Разам з тым, адшукваюцца магчымасці для пашырэння выпуску лепшых твораў сучаснай і класічнай літаратуры. Намячаецца павелічэнне выдання твораў пра рабочы клас, калгаснае сялянства, на ваенна-патрыятычныя тэмы. Будзе здзейснена выданне вялікай серыі лепшых твораў, напісаных аўтарамі з рэспублік, серыі твораў, удастоеных дзяржаўных прэмій. Пашыраецца выпуск літаратуразнаўчых і крытычных прац.

Але патрэбнасці насельніцтва ў мастацкай літаратуры ў бліжэйшыя гады, на жаль, яшчэ не будуць задавальняцца з-за абмежаванасці папярных рэсурсаў.

Дакладчык зазначыў, што ў апошнія гады выдавецтвы ўсіх рэспублік дамагліся прыкметнага палепшэння якасці паліграфічнага і мастацкага выканання кніжна-часопіснай прадукцыі. За пяць гадоў на міжнародных і ўсесаюзных конкурсах рознымі дыпламамі адзначана больш 900 нашых выданняў. Асабліва вялікі поспех прынесла нам Лейпцыгская міжнародная выстаўка кніг, у якой удзельнічала больш 60 краін. Мы атрымалі нягледзячы на спецыяльна вырабленыя для выстаўкі ўзоры, а за масавыя выданні. Але, на жаль, мы далёка яшчэ не дасягнулі таго, каб уся масавая прадукцыя, асабліва ў абласцях і рэспубліках, была на дастаткова высокім паліграфічным узроўні.

Савецкая кніга карыстаецца велізарным аўтарытэтам ва ўсіх краінах свету. Больш за 100 дзяржаў купляюць нашы выданні. У бліжэйшыя гады выпуск кніг для зарубежнага чытача будзе падвоены — перш за ўсё твораў класікаў марксізма-ленінізма, кніг, якія раскрываюць вялікія перавагі сацыялізма, прапагандуюць наш савецкі лад жыцця.

Звяртаючыся да прысутных, дакладчык гаворыць, што сёння да ўсіх, хто ўдзельнічае ў стварэнні і распаўсюджванні кнігі, прад'яўляюцца новыя патрабаванні.

Кніжны гандаль — завяршальнае звяно ўсяго кнігавыдавецкага працэсу і таму асабліва адказнае і важнае. Усё шырэў укараняюцца прагрэсіўныя формы гандлю — продаж кніг са свабодным доступам да паліц і на асновах самааб-

слугоўвання, праз магазіны і аддзелы «Кніга—поштай», кнігарні-клубы, аўталаўці, а дапамогай «біора добрых паслуг», асартыментных кабінетаў, даведачна-бібліяграфічных службаў і г. д.

Развіццё грамадскіх пачаткаў у кнігарапаўсюджванні, як і ў многіх іншых сферах ідэалагічнай работы, — адна з праў сацыялістычнай дэмакратыі. Выдавецтвам, працоўнікам кніжнага гандлю сёння памагае 900-тысячная армія грамадскіх прапагандыстаў кнігі з ліку партыйнага, камсамольскага, прафсаюзнага актыву. Яны бескарысліва ўдзельнічаюць у высакароднай справе распаўсюджвання літаратуры сярод мільянаў жыхароў гарадоў і вёсак. У Літве, напрыклад, кожная дзятая кніга распаўсюджваецца грамадскімі прапагандыстамі, у Чаркаскай вобласці Украіны — кожная чацвёртая...

За гады, якія мінулі з часу першага Усесаюзнага з'лёту ў 1966 г., армія прапагандыстаў кнігі павялічылася ўдвая, створана больш за 700 новых народных кнігарняў і кіёскаў. І цяпер іх у краіне больш за 7 тысяч; арганізаваны тысячы новых кніжных кааператываў у школах, больш як 22 тысячы масавых бібліятэк зараз займаюцца продажам кніг насельніцтву; паявіліся сотні ма-

мага паўней задаволяць патрэбнасці савецкіх людзей у разнастайнай літаратуры.

Неад'емнай умовай актыўнай рэалізацыі літаратуры, значае дакладчык, з'яўляецца прывільна пастаўленая, рэгулярная інфармацыя пра літаратуру, пра яе паступленне і наяўнасць. І тут надзвычай вялікая роля належыць грамадскім прапагандыстам кнігі.

Затым дакладчык спыняецца на мерах, якія прымаюцца партыяй і ўрадам, Камітэтам па друку для ўдасканалення і развіцця кнігавыдавецкай справы ў адпаведнасці з задачамі XXIV з'езда КПСС.

Згодна з рашэннем ЦК КПСС саюзным і рэспубліканскім камітэтам і ў гэтым годзе праведзена ўпарадкаванне выпуску ведамаснай літаратуры, якая складала па назвах амаль паловіну ўсіх выданняў. Колькасць арганізацый, якія маюць права выпускаць літаратуру, не праз выдавецтвы, скарачана на 70 працэнтаў, а аб'ём іх літаратуры — на 38 працэнтаў. Устаноўлены больш строгі, адзіны для ўсёй краіны парадак выдання ведамаснай літаратуры.

Удасканалюецца практыка планавання і вы-

СЯЗАР НАШ, КНІГА...

З УСЕСАЮЗНАГА ЗЛЁТУ ПРАПАГАНДЫСТАЎ КНІГІ Ў МІНСКУ

газінаў-клубаў, саветаў садзеяння, саветаў сяброў кнігі.

Дакладчык падрабязна спыняецца на дасягненнях асобных калектываў і прапагандыстаў кнігі ў розных рэспубліках.

Усё больш шырокае развіццё, падкрэсліваецца ў докладзе, рух грамадскіх прапагандыстаў кнігі набывае ў сельскай мясцовасці, дзе жыць каля паловы насельніцтва краіны. Распаўсюджванне кніг на вёсцы мае свае асаблівасці. Перш за ўсё даводзіцца ўлічваць, што многія населеныя пункты аддалены на дзсяткі і сотні кіламетраў ад чыгуначных станцый, прамысловых і культурных цэнтраў, не маюць кнігарняў. Гэта абавязвае больш актыўна выкарыстоўваць інстытут грамадскіх прапагандыстаў.

Умела прыцягваюць грамадскасць да распаўсюджвання літаратуры працоўнікі спажывецкай кааперацыі Украіны, Беларусі, Узбекістана, Казахстану, Арменіі, Таджыкістана.

Варта аднак прызнаць, што ёсць яшчэ нягледзячы на сельскія раёны, дзе не наладжана інфармаванне насельніцтва пра вучэбную, вытворчую, даведачную і іншую літаратуру, якая выходзіць у свет, многія кнігі не даходзяць да чытача. Дрэнна яшчэ выконваюць заказы сельскіх чытачоў магазіны і аддзелы «Кніга—поштай». У той жа час, як паказваюць папярныя інвентарызацыі, значная колькасць заказаных чытачамі выданняў маецца ў кніганадзельнай сетцы на месцах.

Мы разлічваем, гаворыць дакладчык, што грамадскія распаўсюджвальнікі літаратуры акажуць нам вялікую дапамогу ў ліквідацыі гэтых недахопаў. Наш абавязак — акружыць увагай і клопатамі людзей, якія так многа часу і сіл аддаюць прапагандзе і распаўсюджванню літаратуры, укладваюць у справу, як гаворыцца, сваю душу.

Якія формы грамадскага кнігарапаўсюджвання найбольш эфектыўныя і ці варта аддаваць перавагу якой-небудзь адной з іх? Рух прапагандыстаў літаратуры, як і ўсякая грамадская дзейнасць, не церпіць шаблона. Тут патрэбны максімум творчасці, ініцыятывы і гнуткасці з улікам канкрэтных умоў. У апошні час атрымліваюць пашырэнне тэрытарыяльныя саветы, якія аб'ядноўваюць і каардынуюць працу энтузіястаў кнігарапаўсюджвання ў гарадах, абласцях, рэспубліках. Мы надаём ім вялікае значэнне.

Вядома, працаваць з такі званай хадавой кнігай, асабліва мастацкай і дзіцячай, надзвычай лёгка. У большасці выпадкаў не патрабуецца вялікіх намаганняў на яе вывучэнне і рэкламу. І план выконваць за лік такіх кніг проста. Але мы не можам зводзіць нашу місію да простага гандлявага аперацыі. Мне прыгадваецца гутарка з прэзідэнтам Асацыяцыі выдаўцоў ЗША панам Уайлі, які цынічна заявіў, што для яго налег не існуе паняцця «чытач», яны маюць справу толькі з панупнікамі. Гэты гандлярскі падыход да распаўсюджвання кніг нам чужы. Нас цікавіць перш за ўсё іменна чытач, яго духоўныя патрэбнасці. Свой абавязак мы бачым у тым, каб як

пуску літаратуры. Па многіх яе асноўных кірунках цяпер складаюцца агульнасаюзныя зводныя і перспектыўныя планы, што дазваляе ліквідаваць дубліраванне, усталяваць больш абгрунтаваныя прапорцыі па відах літаратуры, павышаць яе якасць. Цяпер, напрыклад, складаецца адзіны для ўсёй краіны план выдання збораў твораў савецкіх пісьменнікаў, што пажожа ўпарадкаваць гэтую справу, ліквідаваць збыткі. Распрацаваны меры і па ўпарадкаванні выпуску і выкарыстанні падручнікаў, што, паводле падлікаў, дасць вялікую эканомію паперы.

У гэтай пяцігодцы паліграфічная прамысловасць будзе ўпершыню мець рэзервы магутнасцей, што дазволіць паскорыць выпуск кніг і ўзняць узровень іх афармлення. У канцы 1971 г. — пачатку 1972 г. уваходзіць у строй другая чарга буйнейшага ў нашай краіне, ды, бадай, і ў Еўропе, паліграфічнага камбіната ў г. Чэхаве. Будзеца Смаленскі камбінат афсетнага друку, пачата будаўніцтва Мажайскага камбіната і інш. Плануецца ўжо ў 1972 г. пачаць перавод раённых і гарадскіх газет на афсетны спосаб друку, што карэнным чынам зменіць іх аблічча і зробіць прасцейшым уцэць працэс выдання газет.

У канцы года адбудзецца Усесаюзная эканамічная нарада па пытаннях удасканалення ўсёй сістэмы планавання і арганізацыі работы ў галіне друку.

Мы прапануем устанавіць прырост выдання кніг не меней, чым на 25 працэнтаў, з Дзяржпланам адшукваем дадатковыя матэрыяльныя рэсурсы. Капіталаўкладанні ў развіццё паліграфіі і кніжнага гандлю вылучана ў паўтара раза больш, чым у мінулай пяцігодцы.

ПАСЛЯ ДАКЛАДА разгарнуліся спрэчкі. Многія з тых, хто браў слова, гаварылі пра сутнасць і асаблівасці працы грамадскага прапагандыста кнігі, і гэта зразумела — тут ёсць вялікія магчымасці нава-тарства.

Самая галоўная каштоўнасць у дзейнасці прапагандыстаў, — сказаў дырэктар народнай кнігарні «Мара» маскоўскага завода «Вымпел» У. Макараў, — заключаецца ў тым, што кнігі яны прыносяць у цэхі, на рабочыя месцы, у аддзелы, знаёмяць з выдавецкімі планами, наладжваюць літаратурныя вечары, кніжныя аўкцыёны, сустрэчы з пісьменнікамі.

Старшыня клуба кнігалюбаў, начальнік аддзела інстытута «Мінскпраект» Г. Уласаў падкрэсліў важнасць сустрэч з супрацоўнікамі выдавецтваў, рэдкалегіямі газет і часопісаў, арганізацыі дакладаў і паведамленняў, дыскусій, канферэнцый чытачоў. Клуб, які ён узначальвае, не толькі прапагандуе кнігі — ён устанавіў кантроль за ходам праектавання кнігарняў. Члены клуба выконваюць асобныя праекты работы на грамадскіх пачатках, выступаюць кансультантамі па пытаннях будаўніцтва і архітэктуры, а ў некаторых

**ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ГАЗЕТЫ І ЧАСОПІСЫ НА 1972 год
ЦІ ВЫПІСАЛІ ВЫ ЎЖО ШТОТЫДНЁВІК
«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»?**

выпадках нават даводзяць неабходнасць пабудовы кнігарні ў тым ці іншым раёне горада.

На Яраслаўскім маторным заводзе, як раска-заў намеснік сакратара парткома Г. Патапаў, існуе народны кнігагандаль, якім кіруе камітэт з 7 чалавек на чале са слесарам В. Сяргеевай. У склад камітэта ўваходзіць і дырэктар гэтага кнігагандлю П. Камароў. За 10 год працы народных кнігарняў тут распаўсюджана больш чым 1 млн. 100 тысяч кніг.

На Кубані, як заявіла дырэктар народнай кнігарні настаўніца Л. Шмер, актыў прапагандыстаў кнігі правёў вялікую працу па стварэнні бібліятэчнага фонду падручнікаў. Хутка школьнікі будуць атрымліваць падручнікі бясплатна са школьнай бібліятэкі.

Прадстаўніца Эстоніі Э. Піскунова расказала, што, калі рыбакі адпраўляюцца на промыслы ў Антарктыку, для іх грамадскі распаўсюджвальнік падбірае кнігі па заказам. Наладзіць вечары ва ўмовах, калі да леспрамгаса 100—150 кіламетраў, нялёгка, і выязджаюць энтузіясты ў пятніцу пасля сваёй работы, наб у суботу і нядзелю правесці вечар ці кніжны кірмаш, а ў панядзелак — зноў на рабочае месца.

Інжынер-канструктар з Ніжняга Тагіла А. Шчалкачова падзялілася вопытам працы «ў глыбокай правінцыі». Сапраўды, Ніжні Тагіл ад Масквы настолькі далёка, што з-за розніцы ў часе часта няма магчымасці паглядзець многія перадачы Цэнтральнага тэлебачання, у тым ліку літаратурныя і драматычныя. З асноўных крыніц інфармацыі застаецца на першым плане кніга.

Пра армейскіх энтузіястаў кнігі расказаў яфрэйтэр-танкіст А. Паркур. Зараз у армію, гаворыць ён, прыходзяць хлопцы з 8—10 класнай адукацыяй. Ёсць і з сярэдняй тэхнічнай адукацыяй. І попыт на добрую, разумную кнігу вельмі ўзрос.

Формы і метады працы грамадскіх прапагандыстаў кнігі—надзвычай разнастайныя. І, хаця многія выступленні ў нечым былі падобныя, усё ж амаль кожны прамоўца мог пахваліцца і сваімі ўласнымі здабыткамі. Саветы сяброў кнігі, камітэты кнігарняў, кніжныя кірмашы і аўкцыёны, балі і святы кнігі, экадады, дні паэзіі, палітычнай кнігі — гэта для прысутных не было навіной. Але вось, напрыклад, А. Басін з Чуйскага заводаўпраўлення ўразаў слухачоў сваім расказам аб тым, як у час свята кнігі, па дамоўленасці з ДТСААФ, была наладжана незвычайная інфармацыя пра кнігу — раскідаліся лістоўкі з самалёта.

А гэта рэч важная — інфармацыя! Без яе як без рук. Таму некаторыя ўдзельнікі злёту прапанавалі выдаваць спецыяльныя бюлетэні, як гэта робіць, напрыклад, Чалыбінскі абком камсамола. У яго бюлетэні асвятляюцца ўсе навінкі выдавецтва «Маладая гвардыя».

Была ўнесена прапанова стварыць спецыяльны каталогі для таго ці іншага кола чытачоў — па мастацтвазнаўстве, архітэктуры, прыродазнаўстве і г. д. У першыя гады Савецкай улады былі каталогі «Што чытаць народу», «Кніга для дарослых».

Дэлегаты зрабілі заклікі ў адрас «Комсомольской правды», «Книжной торговли» і іншых газет і часопісаў за недастатковую ўвагу да інфармацыі пра кнігу, да асвятлення вопыту працы прапагандыстаў кнігі.

На злёце выступілі прадстаўнікі цэнтральных выдавецтваў з падрабязнымі расказамі пра будучыя выданні.

МАСТАЦКАЯ літаратура была прадметам выступленняў паэта Г. Рэгістана і празаіка І. Шамякіна. Я думаю, сказаў Г. Рэгістан, усё вы звярнулі ўвагу, што асцяжны даклад на V з'ездзе літаратараў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Г. Маркаў пабудоваў на аналізе ўсіх братніх літаратур, агульных тэндэнцый, якія звязваюць іх у адзіную шматнацыянальную савецкую літаратуру. І гэта сімптаматычна. Таму што цяпер ужо не толькі творы рускіх пісьменнікаў вызначаюць вяршыні савецкай літаратуры. Зараз яна, як магутныя горы хрыбет, чые вяршыні носяць не толькі рускія, але і азербайджанскія, беларускія, узбекскія, украінскія і іншыя імёны. Немагчыма ўявіць сабе савецкую літаратуру без хітраватага гумару даргінца Абу-Бакара, без павольных, плаўных, поўных паху зямлі раманаў малдаваніна Іона Чабану, без мудрых і добрых твораў беларуса Івана Шамякіна, без шматколернай украінскай прозы Алеся Ганчара, Юрыя Збанацкага, Васіля Казачэнкі, без цудоўных кніг эстонца Юхана Смуула, без востра сучасных аповесцяў літоўца Служкіса, без наскрозь прасякнутых рэвалюцыйным духам твораў азербайджанца Мірзы Ібрагімава і туркмена Берды Кербабаява.

Ну, а пра паэзію братніх рэспублік і гаворыць не даводзіцца. Імёны аварца Расула Гамзатава і балхарца Кайсына Кулева вы сустрачаеце ва ўсіх нашых газетах і часопісах, амаль упоравень з ім занялі месца на старонках друку імёны калмыка Давіда Кугульцінава, літоўца Эдуардаса Межэлайціса, башкіра Мустая Карыма і кабардзінца Аліма Кешокава.

Але, прыгадаючы адны і тыя ж імёны, — працягае Г. Рэгістан, — наша крытыка, а ўслед за ёй і журналісты і выдаўцы, даволі часта забываюць, што ў той жа Літве жыве цудоўны лірык Юсцінас Марцінявічус, што ў Дагестане працуе бліскучы паэт Юсуф Халпалаеў і малады аварца Амар-Гарджы Шахтаманаў, што ў Паўднёвай Асеці расквітнеў шчодрый талент Нафі Джусойты, у Арменіі — Ама Сагіяна, у Беларусі да выдатных імён Пётруся Броўкі, Аркадыя Куляшова і Максіма Танка прыбавіліся званія галасы Анатоля Вяцінскага, Алега Лойкі, Рыгора Барадуліна,

Вялікім кніжным базарам былі адзначаны ў Мінску дні работы злёту.

Фота Ул. КРУКА.

што ў Таджыкістане, у паэтычнай краіне Мірзо Турсун-заде, у поўны голас заспяваў малады Мумін Канаат. Прыклады можна памнажаць і памнажаць. Яны гавораць за тое, што шматнацыянальны характар вызначыў багацце нашай літаратуры, што гэта багацце сапраўды невычарпальнае і яму расці з году ў год.

Услаўляючы сённяшні дзень нашага горада і вёскі, не забываюць савецкія пісьменнікі пра пязгасны подзвіг народа ў дні Вялікай Айчыннай вайны. І чым далей адыходзяць у мінулае тыя гераічныя гады, тым сур'езней і глыбей падыходзяць пісьменнікі да гэтай найважнейшай тэмы. У апошні час амаль перасталі мільгаць на старонках нашых часопісаў псеўда-праўдзівыя апавя-

данні і аповесці, у якіх уся вайна прадстаўлена, як суцэльнае панічнае адступленне, а героі, якія здаліся ў палон, засланяюць тых, што стаялі на смерць.

І Шамякін у сваім выступленні таксама адзначыў, што адной з асаблівасцей пісьменніцкіх з'ездаў у рэспубліках і V з'езда Саюза пісьменнікаў СССР была ўвага да развіцця нацыянальных літаратур. Пра іх было сказана асабліва ярка, пераканаўча і доказна.

Я добра памятаю той час, гаворыць І. Шамякін, калі чытачы рускай мовы крыў скептычна ставіліся да кніг, перакладзеных з нацыянальных моў. Я перакананы, што зараз такіх скептыкаў засталася вельмі мала. Кнігі нашых савецкіх пісьменнікаў чытаюць на многіх мовах народаў свету.

І Шамякін коротка ахарактарызаваў сучасны стан беларускай літаратуры.

Зараз мы ставім перад сабой задачы ў адпаведнасці з рашэннямі XXIV з'езда КПСС, сказаў ён. Мы стараемся такім чынам арганізаваць наш літаратурны працэс, каб як мага больш скіраваць увагу пісьменнікаў на тэмы сучаснасці.

Мы шырока адлюстравалі гераічныя подзвігі нашага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Раманы беларускіх пісьменнікаў пра партызанскі рух сталі папулярнымі далёка за межамі рэспублікі. На жаль, мы не можам пахваліцца паказам гераічных будняў нашага рабочага класа, калгаснага сялянства, моладзі, сучаснай арміі. Пра гэта напісана вельмі мала.

І Шамякін расказаў пра свае асабістыя творчыя планы — працу над раманам пра архітэктараў.

П РА РАСПАЎСЮДЖВАННЕ беларускай літаратуры гаварылі не толькі нашы землякі.

Дырэктар кнігарні з Ціраспяля Т. Дзям'яненка расказала пра поспех дзён паэзіі, дэкад кнігі, калі ў іх прымалі ўдзел паэты і празаікі з Малдавіі, Беларусі, Украіны, Літвы.

Работніца Смаленскай панчошнай фабрыкі М. Косарава з хваляваннем і крыўдай гаварыла, што беларускай літаратуры мала ў кнігарнях яе горада:

— У нас была канферэнцыя па рамане «Сэрца на далоні» Шамякіна. Вядома, мы рыхтаваліся да яе, хадзілі на вытворчасць, у цэхі, людзі былі зацікаўлены. Такія кнігі, як «Сэрца на далоні», маюць вялікае выхавальнае значэнне і разыходзяцца яны хутка, а нам далі толькі два экзэмпляры.

Як заахвочваць энтузіястаў? Амаль усе прамоўцы падкрэслівалі бескарыслінасць, энтузіязм сваіх калег і сяброў — грамадскіх прапагандыстаў. Вучаніца школы № 20 горада Данецка Святлана Косціна расказала, як сотні юных кнігашошаў з сумкамі, на якіх напісана «Юны друг кнігі», ідуць па вуліцах горада, заходзяць у кватэры працоўных і не толькі прапануюць літаратуру, але і записваюць заказы на кнігі і па магчымасці выконваюць іх.

А бібліятэкар з Масквы ... А. Азараў падзяліўся сваімі ўражаннямі аб рабоце свайго не зусім звычайнага калектыву. З дня заснавання гэтай бібліятэкі ў ёй працуе 20 чалавек. Усе — на грамадскіх пачатках. Пераплётчыкам з'яўляецца ўрач-хірург, кандыдат медыцынскіх навук, палкоўнік медслужбы ў запасе, стары камуніст. За 10 з лішнім год ён пераплываў 11 тысяч кніг. Кожны год — па тысячы кнігі!

І ўсё ж узнікае законнае пытанне — як заахвочваць такіх людзей? Літоўскія сябры, як відаць з выступлення загадчыка аддзела ЦК камсамола Літвы В. Акінскаса, напрыклад, за актыўную грамадскую дзейнасць, добрыя вынікі ў распаўсюджванні кніг — лепшых кнігашошаў, бібліятэкараў пасылаюць бясплатна ў турыстычныя паездкі ў краіны сацыялістычнага лагера. Вучні Вільнюскага гандлёвага тэхнікума на сродкі, атрыманыя ад продажу кніг, пабывалі ў Маскве, Ленінградзе, Рызе, Таліне.

Многія прапанавалі наладзіць сацыялістычнае спаборніцтва грамадскіх прапагандыстаў кнігі з уручэннем пераходных сцягоў і вымпелаў, значкоў і г. д. У Латвіі гэта, дарэчы, ужо робіцца.

Удзельнікі злёту выказалі пажаданне стварыць Усесаюзнае таварыства кнігалюбаў або які-небудзь іншы цэнтр сяброў кнігі са сваім статутам і значком.

УЗАКЛЮЧЭННЕ злёту быў прыняты зварот да ўсіх грамадскіх распаўсюджвальнікаў літаратуры з заклікам больш актыўна несці ў масы ідэі XXIV з'езда КПСС, разгарнуць надрыхтоўку да 50-годдзя з дня ўтварэння СССР і адзначыць гэту гістарычную дату літаратурнымі фестывалямі, святамі кнігі, тэматычнымі вечарамі, кніжнымі выстаўкамі. «Няхай кожны з нас пазнаёміць таварышаў на рабоце, жыхароў свайго дома, вуліцы, пасёлка з кнігамі аб дружбе народаў СССР, аб выдатных дасягненнях саюзных і аўтаномных рэспублік, нацыянальных акруг, краёў, абласцей у камуністычным будаўніцтве», — запісана ў звароце.

Адбылася цёплая сустрэча ўдзельнікаў злёту з майстрамі мастацтваў рэспублікі і ўдзельнікамі мастацкай самадзейнасці. Перад дэлегатамі выступілі пісьменнікі А. Вяцінскі, А. Грачанікаў, Г. Рэгістан, Д. Самойлаў, Т. Жырмунская, У. Карпаў, С. Грахоўскі, А. Дзяменцёў. Яны прачыталі свае творы, расказалі аб творчых планах.

А ДНА З АСНОУНЫХ праблем, якая заўсёды стала перад крытыкай і якая зараз набывае асаблівае значэнне, — служба сувязі з чытачом. Найбольшая праблема гэтай разглядаецца пэна аднабакова. Маўляў, крытык — насяроднік паміж літаратурай і чытачом. Ды і сама літаратура (проза, паэзія, драматургія) патрабуе то больш, то менш настойліва, каб крытыка была для не пэным кантэнт рэкламнага бюро. І шмат у чым гэта справядліва. Але, мусіць, не ў меншай ступені крытык павінен быць пасроднікам і ў адваротным, так сказаць, кірунку, г. зн. крытык павінен весці не толькі пісьменніка (яго творы) да чытача, але і ў не меншай ступені чытача весті да літаратуры.

Для нашай сённяшняй крытыкі тут яшчэ імат работы. Хаця зроблена ўжо нямала, асабліва ў апошнія гады. Крытыка за апошнія дзесяцігоддзе прыкметна актывізавалася, стала больш аператыўнай і прынцыповай, павысіла прафесійнае майстэрства. Яна стала больш баявай, узялася не ідэяльна і мастацтва зоркасаць. У працах дзешчых нашых крытыкаў адчуваецца сапраўдны самастойнасць думкі, уласны погляд на з'явы літаратуры і агульны літаратурны працэс. Афісальнасць і ілюстрацыйнасць сталі адсутнічаць перад аналітычнасцю і праблеманасцю.

Ды здарылася пэна так, што нававы гэты апошнім часам (асабліва, калі ўлічыць, што патрабаванні да крытыкі надзвычай узраслі) становяцца менш відачымі. Уздым крытыкі, што так прыкметна абазначыўся на пачатку шасцідзсятых гадоў, зараз нібы запавольваецца. А сёння асабліва з'яўляецца, што літаратурная крытыка часам здае свае грамадзянскія і літаратурныя назічці. Менавіта таму, што побач з сапраўднай крытыкай нічэ воля адчуваецца сябе прафесійна івольна, пазначаны беспрыктычнасцю або спрошчаным разуменнем літаратуры крытычныя выступленні, ніяка грамадзянскія выказванні закланяюцца станам крытыкі.

Добра, што «Літаратура і мастацтва» пачала шырокую размову аб сённяшнім дні крытыкі і літаратуразнаўства. Неабходна разабрацца ў хваробах крытыкі, у прычынах яе адставання ад патрабаванняў часу, якая, літаратуры.

Крытыка, апрача нейкіх агульных ў літаратурнай і ўвогуле мастацтвам з'яваў развіцця, мае і свае спецыфічныя, звязаныя ў першую чаргу з прыкметам падыходу да літаратурных з'яў і фактаў, да літаратурнага працэсу, з прыёмамі і сродкамі, з метадамі іх аналізу, мае свае дачыненні да жыцця грамадства і, вядома, да чытача. Не ўлічваючы гэтага немагчыма.

Асабліва крытыка — прама прама — рэвалюцыйна-дэмакратычнай крытыкі Вялікага, Дабралюбавы, Чарнышэўскага, Песарова, Марксізма-ленінізма стаў не метадамі і асновай. Стаўленне класікаў марксізма-ленінізма да літаратуры з'яўляецца някрайнім прыкладам сапраўдна навуковай і партыйнай крытыкі. Галоўным крытэрыем у ацэнцы

асобных твораў і творчасці пісьменніка яны лічылі праўдзівасць, вернасць жыццёвай праўдзе. За глыбокі рэалізм, аднабаковасць мастацкіх вобразаў сацыяльнай гістарычнай рэчаіснасці цанілі Маркс і Энгельс, Валыава і англійскія раманістаў, а Ленін — Талстога. Уладзімір Ільіч асноўную кантоўнасць рускай класічнай літаратуры бачыў у яе дэспнай сувязі з жыццём народа, у вялікай сіле не перадаваемых ідэй. Нас уражвае ленінская глыбіня і дакладнасць у ацэнцы асобных з'яў літаратуры і мастацтва, у разуменні ўзаемаадносін палітыкі, класовай барацьбы і мастацтва. Артыкулы Леніна, прысвечаныя агульным пытанням літаратуры або творчасці пісьменнікаў, а таксама выказванні пра асобныя творы мастацтва ўяўляюць сабою цэласную сістэму марксісцкіх эстэтычных поглядаў. Менавіта яны леглі

пасць галоўнага героя Алеся Русіча, за адсутнасці у галоўнага героя шырокага палітычнага погляду. Крытыкі нібы забываюць пісьменніка, не лічацца з тым, што ён хацеў паказаць, як гэта паказаў, які пафас яго таленту, урэшце, што дазваляе сам жанр паказаць.

У гэтай сувязі ўспамінаецца цікавы артыкул вядомага даследчыка старажытнай літаратуры Д. Ліхачова «Унутраны свет мастацкага твора», змешчаны ў часопісе «Вопросы литературы» (№ 8, 1968). Перадцерагаючы ад утылітарна-простаўнага, аднабаковага разумення літаратурнага твора, Ліхачоў гаворыць: «Кожны мастацкі твор (калі ён толькі мастацкі) адлюстроўвае свет рэчаіснасці ў сваіх творчых ракурсах. І гэтыя ракурсы надзягаюць усебаковаму вывучэнню ў сувязі са спецыфікай мастацкага

сябе ў гэтым свеце, свярджкас сваёй існасці, у пэным сэнсе падпарадкаваныя ёй жыццёвыя матэрыялы. Таму пры разглядзе твора зяртаць увагу толькі на жыццёвыя факты, не бачачы нешаўторнага свету таго ці іншага пісьменніка, — значыць рабіць дрэнную насалку літаратуры як мастацтва, абмяжоўваючы яе утылітарнымі патрабаваннямі. Пра гэта можна было б і не гаварыць. Але ж прыклады падобнага падыходу да літаратурнай творчасці і сёння з'яўляюцца ў друку. І дазваляюць сабе зноў звярнуцца да памінапага вышэй артыкула У. Карпава «Погляд назад». У свой час артыкул гэты быў аднадупна раскрытыкаваны. І ўсё ж крытык не пазічыўся з думкай грамадзянскай і ўключыў яго ў кнігу «Крытыка ўзлёг».

Крытычны аналіз (калі яго можна лічыць аналізам), у якім уся ўвага

Серафім АНДРАЮК

КАБ КРЫТКА БЫЛА КРЫТКАЙ

красавольным каменем у аснову саўвечнай літаратуразнаўчай навуці.

У ленінскім аналізе літаратуры крытэрыі праўдзівасці неаддзелены ад крытэрыя ідэінасці і партыйнасці. Гэтыя ленінскія прыкметы найбольш глыбокае і поўнае ўваабленне знайшлі ў яго артыкулах пра І. Талстога.

У гэтых артыкулах выдатна выявілася як цвёрдая, паслядоўная сацыяльна-грамадская пазіцыя правадыра пралетарскай рэвалюцыі, так і надзвычайная тонкасць, гнуткасць у разуменні мастацкай творчасці, у падыходзе да з'яў літаратуры.

Гэтыя артыкулы, як і крытычная спадчына вялікіх пісьменнікаў-дэмакратаў XIX стагоддзя, яучаць нас, як суадносцы творы мастацтва з галоўнымі тэндэнцыямі развіцця грамадства, ідуць ад самых твораў, улічваючы прыроду і асаблівасці таленту пісьменніка.

У нашым жа літаратурным жыцці, на жаль, нічэ бывае, што крытыкі ігнаруюць задуму пісьменніка, прадуцяючы яму патрабаванні, несумяшчальныя з творчай самастойнасцю. Так, напрыклад, здарылася ў свой час з раманам Ул. Караткевіча «Нельга забыць» і апавесцю Я. Брыля «Апошняя сустрэча».

Яшчэ Брылю ўвогуле «шандзе» па суб'ектыўным ацэнцы яго твораў. Не дума даўні і яскравы прыклад — раман «Штунні і гнёды». Твор гэты нічэ ў часопісным варыянце выклікаў вострыя спрэчкі. Асаблівым крытычным пафасам вылучаліся артыкулы Я. Герцовіча «Спаведзь адной маладосці» і «Герой ісьць герой», артыкул У. Карпава «Погляд назад». Гэтыя крытыкі напраналі пісьменніка за грамадскую, сацыяльную паслуж

твора і перш за ўсё ў іх мастацкім цэлым. Вывучаючы адлюстраванне рэчаіснасці ў мастацкім творы, мы не павінны абмяжоўвацца пытаннем: «правільна ці няправільна» і захапляцца толькі вернасцю, дакладнасцю, правільнасцю. Унутраны свет мастацкага твора — вышні і дакладнага адлюстравання, і актыўнага пераўтварэння рэчаіснасці».

Гэтак выказвае вучонага літаратуразнаўцы групіацыя на глыбокім марксісцкім разуменні працэсу названня рэчаіснасці.

«...Ісціна ўсеагульная, — гаворыць Маркс. — Яна не належыць мне адпачу, яна належыць усім, яна валодае многа, а не я ёю. Мой набытак — гэта форма, якая складае маю духоўную індывідуальнасць. «Стыль — гэта чалавек».

Правільная ацэнка мастацкага твора якраз і патрабуе, апрача іншага, разумення і адчування індывідуальнасці мастаца. У літаратуры свае самастойныя кантоўнасці, свае крытэрыі гэтай кантоўнасці. Зводзіць яе да кантоўнасці пазастэтычных на меншай меры венавукова. Усялякі патрабаванні непасрэдна да літаратуры з боку крытыкі і да крытыкі з боку літаратуры і чытача, калі яны не ўзяты на вышнюю эстэтычную катэгорыю, будуць пустой балбатунай, калі не горш. У сапраўднай літаратуры, у сапраўднай крытыцы назіраецца арганічнае зліццё агульнаэстэтычных задач з канкрэтнымі патрабаваннямі сучаснасці.

Літаратуранае, увогуле мастацкае названне — названне суб'ектыўнае, але заснаванае на аб'ектыўных законах. Сапраўдны пісьменнік і адлюстроўвае аб'ектыўны свет, і свярджкас

скіравава толькі на жыццёвыя факты, у якім слаба адчуваецца эстэтычныя крытэрыі, можа часам прыводзіць да некажаных вынікаў. Тут заўсёды творы, напісаныя на сучасным «магэры»-эле, будуць выйграваць у параўнанні з творамі пра мінулае. А з'явы рознага мастацкага ўзроўня разглядаюцца як раўназначныя. Нешта падобнае, на маю думку, адчуваецца ў пэўнай ступені ў некаторых крытычных выступленнях Я. Герцовіча.

Тамі падыход да літаратуры, падыход, у якім заігданы эстэтычныя крытэрыі, у якім няма адчування мастацкай спецыфікі, прыносіць шкоду не толькі сваім непасрэдным ўздзеяннем, але і неспрыяльным уплывам на крытычны працэс. Што я маю на ўвазе? Перш за ўсё тое, што такая крытыка ў пэўнай ступені даступна ўсім. Эстэтычныя крытэрыі тут не патрэбны, разумне спецыфічных законаў мастацтва таксама не абавязковае.

Крытэрыем ацэнкі становіцца часам нейкі сярэдні ўзровень, нешта агульнавядомае, агульнапрынятае. А сапраўдны літаратура — гэта ж адкрыццё новае прапінтэнне ў жыцці. Літаратура жыць нешаўторнасцю, а не стандартам.

Сацыялістычны рэалізм — метады рухомы, дыялектычны, які ідзе ад зменлівых, хуткаплыннага жыцця, ад зменлівасці, настайнага абнаўлення і ўдасканалення прыёмаў і формаў яго мастацкага названня. Таму ўсякую форму, у тым ліку і літаратуру, як спецыфічную форму названня свету і чалавека, мы павінны бачыць у ле-жыццёвым руху і ў руху самастойным, г. зн. як форму настайна зменлівую, пераходную.

Алег ПОЙКА

НАША ЗАДАЧА — УСКЛАДНЯЦЬ ЗАДАЧЫ

Пачну з таго, што найбольш трыпюльцы. У нас вельмі мала пішуць пра паэзію. Крытыкаў, актыўных у гэтым кірунку, можна пералічыць на пальцах: Р. Бірознін, У. Гіламедаў, В. Бельскі, І. Ралько, Я. Швалаўскі, Ф. Яфімаў. З паэтаў найбольш актыўныя Н. Гілевіч, А. Вяцінскі, С. Гаўрусёў, М. Ароўка. Пры сваіх несумяшчальных магчымасцях мала ў апошні час выступаюць А. Іскерні, А. Калына, В. Рагойша, М. Стралыцоў, Б. Бур'ян. Сапраўды нешматлікі цэх крытыкаў па паэзіі, і гэта біда. Як ні кажуць, на лепш уробленай ніве і ўраджай лепшы. А так — месцамі б'юць зялёна-крыжывыя лебяды, увараняецца ціха-бесперспектыўны асот, пуштаюцца курныя слепата, на ўзбочдарожным пласцінку плеснівае ўбурэлы драсеці. Прапалоч — работы ханіла б не адпачу дзясціку крытыкаў!

Пачну з таго, што найбольш трыпюльцы. У нас вельмі мала пішуць пра паэзію. Крытыкаў, актыўных у гэтым кірунку, можна пералічыць на пальцах: Р. Бірознін, У. Гіламедаў, В. Бельскі, І. Ралько, Я. Швалаўскі, Ф. Яфімаў. З паэтаў найбольш актыўныя Н. Гілевіч, А. Вяцінскі, С. Гаўрусёў, М. Ароўка. Пры сваіх несумяшчальных магчымасцях мала ў апошні час выступаюць А. Іскерні, А. Калына, В. Рагойша, М. Стралыцоў, Б. Бур'ян. Сапраўды нешматлікі цэх крытыкаў па паэзіі, і гэта біда. Як ні кажуць, на лепш уробленай ніве і ўраджай лепшы. А так — месцамі б'юць зялёна-крыжывыя лебяды, увараняецца ціха-бесперспектыўны асот, пуштаюцца курныя слепата, на ўзбочдарожным пласцінку плеснівае ўбурэлы драсеці. Прапалоч — работы ханіла б не адпачу дзясціку крытыкаў!

Аб'ектыўнасць патрабуе сказаць аднак, што наша крытыка паэзіі больш моцная там, дзе мае справу з адстоенымі ў часе з'явамі, з зоркамі першай велічыні. Калі ж яна зяртаецца да бягучых спраў паэзіі, непасрэдна да сучаснага літаратурнага працэсу, яна нярэдка драбнее. Добра, што ў нас ёсць крытыкі, якія могуць і ўмеюць, уваішоўшы ў ідэяна-эманцыянальны свет асобнага паэта, раскрываць яго. Але ці павінны мы на гэтым спыніцца? Наша задача — ускладняць свае задачы. Рэальнаму творцу, думачца, куды больш дапаможа крытыка, якая не толькі раскрывае яму яго самога, але і даець адчуванне кірункаў развіцця паэзіі, зробленага і паробленага ў ёй, тэндэнцыі, якія ці ідуць на спад, ці набіраюцца сілы, ці нараджаюцца.

Нашай крытыцы імат у чым перашикае эмпірызм. Яна за вельмі часта рэцэнзійная, не больш. І як рэдкі яна спакушаецца на тое, за што біруцца праз гады гістарычнай літаратуры — акрэсліваць заканамернасці развіцця паэзіі. Пры вылучэнні іх, відаць, найважней быць не так каля міраваобразнага складу лірыкі, як, памятаючы пра яго, пра ідэіны змест, пафас, форму, каларыт вершаў многіх асобных паэтаў, бачыць усе гэтыя вершы ў пачуццё, бачыць рухомую пэна паэзіі. Думаецца, такім чынам, што адной з самых падзёпных задач нашай сучаснай крытыкі з'яўляецца рост ле-аналітызму пры самай шырокай апоры, вядома, на канкрэтным разгляд паэзіі ўсіх паэтаў, якія сёння ў страі.

Аб крытэрыях. Тут, здавалася б, справа ясная. Марксісцка-ленінская эстэтыка абаніраецца на прыкметы партыйнасці. У практыцы нацы крытыкі ў цялым з поспехам і кіруюцца імі. Але без традыцыйнага «але» — не абмысцяся. У друку ўжо адзначалася, што, захапляючыся з пэўнага часу эстэтычнымі крытэрыямі, некаторыя крытыкі пачалі як бы забываць, што не менш важным з'яўляюцца і іншыя, у прыватнасці — сацыялагічныя, што паўнакроўна крытыка ў цялым патрабуе арганічнага вырашэння думак пра літаратуру, якая ў адпаведнай ступені выходзіць б з усіх асноўных прыкметнаў нашай эстэтыкі. Пэўным заблыццём сацыялагічных прыкметнаў, на маю думку, наша крытыка не перастае грашыць і сёння. Менавіта перш за ўсё крытыка пра паэзію,

(У крытыцы прозы, здаецца — надварот: там большае засідзе — у некаторых крытыкаў — сацыялагічнага сілагізавання пры відачымым плумені паглыбцы ў эстэтычную сутнасць). Але вернемся да паэзіі. Ці імат вынадаў вы ўспомніць, каб нашы крытыкі спрабавалі знайсці сацыялагічны эквівалент паэзіі Р. Барадуліна, Н. Макаля, Н. Гілевіча, А. Вяцінскага, С. Гаўрусёва? З часам, са зрухамі ў грамадскім жыцці, з лёсам і духоўнай бяграфіяй насалення людзей, да якіх яны належыць, іх паэзія супастаўляецца крытыкамі вельмі агульна. А кожны ж з гэтых паэтаў (усе яны — з першага пасляваеннага пакалення) сваёй творчасцю выразіў сваю, асобную частічку дум, паміненняў, душы і лёсу сваіх аднагодкаў — іх сацыяльнага вопыту. Пра эманцыянальны, пластычны, стыльвыя акрасы паэзіі ўсіх гэтых паэтаў напісана даволі нямала. Але ці не асноўнае для крытыкі — убачыць арыгінальнасць паэта ў яго суадноснасці з рэальным жыццём?

Тым, хто ніша ў нас пра паэзію, эстэтычнага густу хапае. Густы ў кожнага індывідуальны — інакш быць не можа! — увогуле высонія і патрабавальныя, і гэта добра. Але мяне заўсёды бянтэжыла і бянтэжыць, калі з вышнімі гэтых густаў, з вышнімі сённяшніх нашых уяўленняў пра паэзію пачынаюць глядзець на вершы мінулага. Вось яно — заблыццё лінчэ аднаго з важных прыкметнаў: гістарызму! Кожны час мае свае ідэі і формы, свае ўяўленні пра паэтычнасць. Што застаецца ад нашай маладнякоўскай паэ-

ДУША БАЛІЦЬ, І СЭРЦА ПЛАЧА

У газеце «Известия» я чытаў яго артыкул «Багаце песенных напеваў» — пра таленавітага ўкраінскага паэта Міколу Нагнибяду. Акурат у гэты момант загаварыла Масква, дрыготкім голасам дыктар абякаў: памёр Аляксандр Андрэвіч Пракоф'еў... Памёр вялікі рускі паэт, пясняр Расіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, лаўрэат Ленінскай прэміі, Герой Сацыялістычнай Працы, член Камуністычнай партыі з 1919 года...

Маё сэрца здрыганулася і сціснулася ад вялікага болю. Нібыта ток праз правады, праз маю душу прабегла якучая, балючая хваля жалы і пакуты. Я сядзеў у глыбокім раздуме: чытаў яшчэ ягоны ў газеце артыкул, а яго самога ўжо няма жывога паміж нас! Душа баліць, і сэрца плача. Пайшоў з жыцця паэт, з імем якога грунтоўна звязана ўся гісторыя нашай шматнацыянальнай паэзіі. Ён жа, пясняр народнага жыцця, шчыра дружны з нашымі беларускімі пяснярамі Янкам Купалам і Якубам Коласам. Ён яшчэ ў далёкія гады перакладаў іх творы, пісаў да іх кнігі прадмовы. Ён многім беларускім творам, паэтычным зборнікам, пераклаўшы на рускую мову, даў пуцёчку ў жыццё, у шырокую дарогу, у паход па Расіі, па ўсіх рэспубліках нашай Радзімы. Ён, разумны дарадчык, шчыры друг, пераклаў і мае чатыры пазмы.

Праз белую завіруху марознай зімы сорок шостага года добра бачу світанак над Нявой, бачу Ленінградскі вакзал, бачу дарагога чалавека, майго новага друга, на тым вакзале ў асеннім палітончыку, у камашах, у шэрай кепачцы.

— А вам не холадна, Аляксандр Андрэвіч!

Хітравата прыжмурыў ён разузнае, яснае вока, усміхнуўся, сказаў:

— Мы з табою не худзенькія, мой друг. Ды яшчэ твая паэма ў маёй кішэні...

Ён выклікаў мяне ў Ленінград, каб пачытаць свой пераклад маёй пазмы «Сям'я». Пасля гэтага мы часта сустракаліся з ім у Мінску, Маскве, Ленінградзе.

У жывой яе бачу ягоную дачу ў Камарове, што недалёчка ад Ленінграда. Бачу тыя асінікі, бярозкі, елачкі, якія ён сам пасадзіў, узгадаваў. Шумяць яны, сонцам праштытыя, у вокны пазіраюць. А што там робіць іхні гаспадар! А ён яшчэ да ўсходу сонца напрацаваўся. Бярэ вадзерца — летнім днём ідзе ў ягады. Бярэ кошык — асеннім днём ідзе ў грыбы. Суніцамі, малінамі, смажанымі грыбамі не раз і я частаваўся ў гасцінным доме шчодрога гаспадара. А хіба толькі я адзі. Частымі гасцямі ў гэтым доме былі Якуб Голас і Пятрусь Броўка, Арнадзь Куляшоў і Максім Танк, Пімен Панчанка і Пятро Глебка, Анатоль Вялюгін і Максім Лужанін, Аляксей Зарыцкі і Сяргей Грахоўскі. Наша беларуская паэзія заўсёды была жаданым гасцем у шчодрога, вялікага рускага паэта. Ён — наш даўні, верны, сардэчны друг...

Перастала біцца сэрца чалавека яснага розуму, шырокай душы, палымянай, натхнёнай натуре. Трошкі сумнаватымі, але ўпэўненымі радкамі Янкі Купалы гавару пра вас, дарагі Аляксандр Андрэвіч:

*Памёр пясняр... Над белым
крыжам
За годам год пераб'яжыць;
Іштамляць імя пайца зліжа,
А песня будзе жыць і жыць!*

Памёр пясняр... Ды не зліжа няпамяць вялікага, яркага імя ягонага. Памёр пясняр... Ды будзе жыць ён у справах вялікіх, у хадзе нашых імлівых падзей і надзей. Ён усё сваё прамыністае натхненне, высокі, сонечны дар паэта аддаў свайму народу, партыі, Радзіме.

Бязлітаснай смерцю перацята саляўінае горла Расіі. Толькі імя яго яснай зоркай зіхаціць, жывым агнём гарыць у сэрцах нашых.

Антон БЯЛЕВІЧ.

Крытыка прасталінейна ўтылітарная прыносяць яшчэ вышнюю шкоду тым, што яна стварае падманлівае ўяўленне пра незвычайную лёгкасць, прастату крытычнага разгляду, апрача таго — дэзарыентуе чытачоў. На жаль, яшчэ здарэцца, што яе ацэнкі набываюць права прысуду. Не спадабаліся, напрыклад, нейкаму прадстаўніцтву гэтай крытычнай творы Варцінскага ці Паўроцкага, а хутчэй за ўсё ён іх не зразумеў, вось і патрабуе выдаваць іх толькі для абмежаванага карыстання.

У сувязі з гэтым узнікае пенасрадна пытанне пра становішча крытыкі ў нашым літаратурным жыцці, пра вышэйшае мікраклімату літаратурнага асяроддзі, у якім крытыка развіваецца і функцыянуе. Агульнавядома, што крытыка, калі яна хоча ацэньваць ўдзяльнасць у літаратурным жыцці, — а гэта не галоўны абавязак, павінна змагацца за літаратуру сапраўды таленавітую, літаратуру высокіх ідэйных і мастацкіх якасцяў і ранава супрацьстаяць нэрэсці, кан'юнктуры, прафанацыі высокіх ідэй і значных тэм. Тут яна, бясспрэчна, робіць яшчэ далёка не ўсё. І пярэці за гэта маюць падставы. Але зірнем трываху з другога боку.

А наколькі нават тое стапоўчае, што крытыка імкнецца рабіць, дае нейкія практычныя вынікі? У якой ступені з крытыкай лічацца выдавецтва, рэдакцыі часопісаў, Саюз пісьменнікаў? Аднаў будзе не заўсёды суцэннальна.

Вось некалькі прыкладаў. Аноншы апавядання В. Адамчыка крытыка не без падстаў адносіць да значных набыткаў нашай літаратуры ў навадзеньці. Адназначна ў другую яго высокую культуру пісьма, добрае адчуванне псіхалогіі чалавека, праўдзівасць у адлюстраванні складаных іх жыцця, глыбокая пачуццёвая і любоў да простага чалавека. Крытыка тут аднадушная. Усе творы друкаваліся на старонках перыядычных выданняў, выйшлі кніжкамі на рускай мове. Сур'ёзных крытычных заўвагаў навуль што не было чуваць. А ў нашым выдавецтве кніжка ляжыць, усё пераносіцца на наступны год. Чаму таленавіты творы, а гэтага, мушці, не будзе адмаўляць і само выдавецтва, на роднай мове павінны да чытача прыходзіць на год паўтара пазней, чым у перакладзе, і на 2—3 гады пазней, чым яны маглі б прыйсці? Аднаў няма, ва ўсім разе адказу прынцыповага.

Ды хіба адзін Адамчык? Можна назваць і іншыя прозвішчы. Затое творы сярэдняга ўзроўню, а хутчэй пярэдняга — гэта не адно і тое ж — ідуць валам. Выдаюцца кніжкам, уключваюцца ў выбранае, запаланы і старонкі часопісаў, нават ідуць да ўсеагульнага чытача ў перакладах на рускую мову. Крытыка іх не хваліць. Барані бог, Марчыма, на што-небудзь і з'явіцца станоўчая рэакцыя, ды і тады не мае ніякіх адносін да крытыкі. З'явілася па дамоўленасці.

Не дайва, што ў чытача можна ўзнікнуць пытанне: для каго пішуць крытыкі?

Адносіны да крытыкі добра відаць і на такім прыкладзе. У апошнія гады выдавецтва «Беларусь», па сутнасці, не выпускае крытычных кніжак, прысвечаных сучаснай літаратуры. Добра, калі хоць адна з'явіцца ў год. Чаму? Зноў жа сур'ёзнага адказу пельга знайсці. Невядома, па якіх прычынах да гэтага часу ў выдавецтве ліжыць кніжка артыкулаў сур'ёзнага, здольнага крытыка С. Гусана, дачасна памёрнага.

У адрае крытыкі часта гучаць папярэкі, што яна аднабаковая, адвольная, не ахоплівае літаратурны працэс ва ўсёй яго складанасці, аперыруе аднымі і тымі ж прозвішчамі і творами. Спачатку нейкі не разумее, у чым справа. Потым усё пачынае становіцца на сваё месца. Даволі выразна праз усё моўныя напластаванні прасвечваюцца патрабаванні, каб крытыка ўзяла да ўвагі сапраўдных эстэтычных якасцяў і літаратуры невысокага эстэтычнага ўзроўню. Патрабаванні падобнага характару не ды і пачуеш з дуэнаў пісьменнікаў сур'ёзных. Маўляў, чалавек працуе ў дзіцячай літаратуры, у паэзіі, прозе, займаецца перакладам, выпускаў столькі кніжак, а пра яго няма сур'ёзнага крытычнага артыкула. Хоча гэтага ці не, але пісьменнік гэты патрабуе адвольнага, па сутнасці, падыходу і да літаратуры сапраўды мастацкай, і да белетрыстычных пісанін. Але ж пельга падыходзіць з тымі ж эстэтычнымі крытэрыямі, вырашаць нейкія важныя грамадска-эстэтычныя праблемы на творах, напрыклад, Дастаеўскага і барона Брамбейса. Інакш мы можам апынуцца ў даволі смешным становішчы артылерыста, які з гарматы страляе і па дэзотах, і па вераб'ях.

Цяпер жа аніку падобнай літаратуры, выходзячы з яе характару, не так проста. Напісаць можна, сказаць можна. А вось надрукаваць... Гэта ўжо справа іншага парадку. Пачынае, літаратура пасярэдняй вельмі актыўная, яна адразу адлікаецца на запатрабаванні часу. Па-другое, яна наўдзіная. Яна ніколі не згодзіцца на належае ёй месца. Не. Яна любымі шляхамі імкнецца панясціцца, а то і выцесніць літаратуру сапраўдную.

Так, крытыка павінна прынцыпова, на-навуковаму сур'ёзна, разам з тым тактоўна і добраахвотна падыходзіць да літаратуры, улічваць усю выключную складанасць спецыфічнай літаратуры. Але каб нармальна развівацца, быць актыўнай і дзейнай, крытыка павінна ад літаратуры чакаць большага ўзаемаразумення. Тады яна будзе на-сапраўднаму шчыра і добраасудлена рабіць сваю справу, будзе даваць адказы на пытанні, якія пастаўляе вышэйшае жыццё і літаратура, будзе выхоўваць (вразумела, сумесна з літаратурай) удумлівага, з добрым мастацкім густам і шчырым грамадскім круглыгядам чытача.

ці, калі вымяраць яе нашымі сучаснымі крытэрыямі? А ці не вымяралі яе меншай так, калі пераважвалі паэтаў 20-х гадоў? А неадназначна даражэлючымі лірыка Якуба Коласа, да некаторага часу нават Янкі Купала не з тым самым была звязана?..

...Наводзе ўяўленні стараваных грошаў. Зеў сваю мудрасць дзіўна дэдыкам бліскатаннем маланак, шумам марскога прыбою, пошпатам векавых дубоў. Зялёнае дрэва паэзіі! А твой жыццёвы пошпонт ці не пошпонт загляблена-стаймнічай задуменнасці, мудрасці?.. Не ад Зеўса яны, вядома, — ад нас, людзей, каторыя ўзгадоўваюць ірбе. І можна падысці да цябе блізка, можна заставацца вадаль. Крытыкі так і робяць: адзін вымярае веліч незвычайнага дрэва з далыняга пагорка, узброены тэадалітам або проста карабом ад запалак; другі, задзёрны годаў, каб пабачыць разгалінаванасць кроны, толпа карані; трэцяга разгалінаецца не цікавіць: ён любуецца зялёным шлохам лісця, пералівамі святленняў, даўнонымі абрысамі контураў, векавечнага дрэва...

Мне здаецца, што сярод нашых крытыкаў паэзіі найбольш траціць...

Сёння ў гаворках пра лірыку мы амаль забыліся пра літаратуразнаўчы тэрмін «матывы». А не гаварыць пра матывы нашай сучаснай паэзіі — гэта, па сутнасці, не гаварыць пра разгалінаванасць дрэва, пра яго разломы-стасць ці аднаствольнасць у таго ці іншага паэта. Багадце матываў — гэта пырына роздму, ахопу жыцця, іматэрыянасць духоўнага пошуку. Калі зірнуць на паэзію ўсіх нашых паэтаў ў

сувязі з тым, якія новыя матывы яны прыносяць, якія пераасэнсавалі, колькі ўвогуле матываў развілі ў сваіх вершах, нашы меркаванні пра значнасць іх творчасці несумненна ўдакладніцца і — галоўнае — нашы развагі на гэты конт несумненна прымусяць некаторыя паэтаў не паўтарацца, не дагонтваць стаптанья ўжо сёння.

Пельга не пакідаць таксама нашай крытыцы большай жанравай разнастайнасці. У гэтай сувязі звярну ўвагу на адзін абсалютна не асвоенны ў нас жанр — крытычнай панарамы. Мне вельмі хацелася б самому выступіць у ім, ды буду рады, калі хто-небудзь і апырадаці. Жанр гэты шырока развіты ў французскай крытыцы і ўяўляе сабой нешта адначасова блізкае да гісторыі паэзіі і да анталогіі. Даюцца агульныя характарыстыкі ідэйна-эстэтычных напрамкаў паэзіі, саміх паэтаў (кароткія біяграфіі — у спасылках), некалькі найбольш характэрных вернаў, вылучаных паэтам як «люстрацыі» да кірункаў паэтычных пошукаў. Мне думаецца, што гэты сінтэтычны жанр добрую службу паслужыць бы і далейшаму вывучэнню нашай паэзіі, і эстэтычнаму выхаванню чытача. А чытача паэзіі нацый, крытыцы выхоўваць трэба абавязкова, бо колькі ні называй яго самым лепшым, ад гэтага лепшым ён не стане.

Шкадуно, што нашых крытыкаў не цікавіць псіхалогія творчасці. Застаюцца ў перакананні, што цікаваць да яе маглі б нямаля дапамагчы паэтам знаходзіць сябе, выкарыстоўваць усё свае творчыя мажлівасці.

Кветкамі сустрэла ўдзельнікаў семінара моладзь Оршы (здымак уверсе).

У госці да «семінарыстаў» прыехаў мастацкі кіраўнік аб'яднання «Летапіс» студыі «Беларусь-Фільм» Б. Сарахатнаў.

У саўгасе «Забалоцце» ўдзельнікі семінара сабралі тры тоны яблыч (здымак справа).

ШТО НАРАДЖАЕЦЦА У СПРЭЧКАХ!..

Мастакі і архітэктары сышліся на семінары бліжэй за ўсіх. Можна таму, што было ў іх шмат агульных «балючых» пытанняў, можа таму, што разам рабілі сатырычную наценгазету «Зялёны шум», а можа таму, што менавіта яны — мастакі і архітэктары — найгарачэй абмяркоўвалі свае работы, найгарачэй спрачаліся, звышляючы, за кім у арганізацыі сучаснага інтэр'ера павінна заставацца «права прыма» — за архітэктарам альбо за мастаком.

— Мы з мастакамі не на роўных, — даводзіў старшы архітэктар Інстытута «Белкамунпраект» Валодзя Кузьменка, — мы выношваем, абдумваем кожную драбінку

план, з другога — заказчык. Часта ў заказчыка няма грошай, каб вырашыць інтэр'ер у комплексе, і ён спачатку патрабуе вырабіць архітэктурнае рашэнне, а мастацкае аздабленне зарэзерваваць на потым. Мы разумеем, што такая практыка — заганныя і трэба адмовіцца працаваць на такіх умовах, але... план. Вось так і з'яўляюцца сцены, зарэзерваныя пад роспіс.

Акрамя таго, мы не на роўных з мастакамі і ў чыста фінансавых адносінах. Часта здараецца так, што па нашых эскізах мастак робіць аздабленне, атрымлівае ладныя грошы, а мы... працуем за дзякуй. Даўно ўжо наспела нейкім чынам вырашыць гэты канфліктнае пытанне. Мастакі разумеюць, што без архітэктара і ў рабоце над інтэр'ерам, і над помнікам ім немагчыма

ПЕРАД ВЯЛІКАЙ ДАРОГАЙ

інтэр'ера. Нас хвалюе перш за ўсё яго агульны стыль, настрой. Мы бачым яго як адзінае цэлае. Мастака ж перш-наперш цікавіць сцяна, якую ён павінен распісаць. А ці патрэбен роспіс у гэтым інтэр'еры?.. Можна ён тут увогуле неадарэчы?.. Паспрабуйце скажыце пра гэта мастаку — ого! На роспісы ды на чаканку найбольш высокія расцэнкі. Чаго ж дзівіцца, што за апошні час амаль ва ўсіх інтэр'ерах роспіс і чаканка — галоўныя элементы аздаблення.

— Вы патрабуеце зашмат, — прарэчыў яму малады кераміст Саша Зіменка, — па-першае, давайце прасочым, калі мастак пачынае працаваць над інтэр'ерам. Ужо тады, калі амаль усё зроблена і засталася толькі тая самая сцяна, на якой нічога, акрамя роспісу, зрабіць нельга. А калі б мастак разам з архітэктарам пачынаў працаваць з самага пачатку?..

Вось паглядзіце інтэр'еры ў мінскім рэстаране «Патсдам». Асабліва звярніце ўвагу на маленькі белы пакой. Як прыгожа на белых сценах побач з белай, крыху архаічнай мэбляй, выглядае вельмі сучасны эстамп. Здавалася б, дробязь, учарашні дзень у афармленні, не тыя маштабы, а гэтыя карцінкі ствараюць інтымныя абставіны ў невялічкім, усюго на дзясць чалавек, пакойчыку, надаюць яму высакародства. Значыцца, можна абысціся і без роспісу. Трэба толькі загадаць усё прадумаць і выканаць тактоўна, згодна з функцыямі таго ці іншага памяшкання...

— Усё гэта так, — бярэ слова Яўген Фарбераў з «Белкамунпраекта». — Але мы, архітэктары, у жалезных цісках: з аднаго боку —

абысціся. Але дагавор Мастацкага фонду заключае толькі з мастакамі. Пачынаюцца прыватныя дамаўленні і прыватныя разлікі.

— Канечне, было б выдатна, каб можна было наладзіць нейкія майстэрні, з моцнай вытворчай базай, у якіх маглі б працаваць разам мастакі і архітэктары, — марыць Гары Мазураў з Гродна.

— А навошта новыя майстэрні, — смеецца выкладчык політэхнічнага Інстытута, кандыдат архітэктуры Анатоль Занеўскі. — Такія майстэрні ёсць. І называюцца яны мастацка-вытворчым камбінатам Мастацкага фонду БССР. Трэба толькі, каб архітэктар меў там такія ж паўнамоцтвы, як і мастак.

24 ГАДЗІНЫ НА КІНО...

Кіно пачалося зранку. Завесілі коўдрамі вокны ў сталовай, пачалі на сцяну экран, наладзілі «Украіну» і чатыры гадзіны, аж да самага абеду, нас «кармілі» дакументальнымі, вучэбнымі, навукова-папулярнымі, рэкламнымі фільмамі...

Усё было... і праектар залядаў, і плёнка рвалася, вась толькі фільмаў добрых было не шмат, відаць, узалі ў кінапракце, што трапілася пад руку. Пасля абеду планавалася абмеркаваць фільмы, але абмяркоўваць тое, што мы пабачылі, было цяжка. Таму гаворка пайшла агульня, пра тое, чаму мала здымаюцца ў кіно беларускія акцёры, чаму так мала паўнацэнных сцэнарыяў, чаму не трымаюцца на «Беларусьфільме» добрыя рэжысёры. Але і гэтая гутарка нежэ «завяла», бо Ігар Дабраноўбаў, які нёў яе, яўна недаацніў падрыхтаванасць аўдыторыі. Дзень кіно

Зноў ЛіМа

І ГЭТА — ВЫСТАВАЧНАЯ ЗАЛА

Нядаўна чытачы мінскай масавай бібліятэкі № 11 сустрэліся з народным мастаком БССР З. Азгурам. Адбылася цікавая гутарка аб шляхах развіцця выяўленчага мастацтва Беларусі. А вась калі З. Азгур пацікавіўся, ці наведваюць удзельнікі гутаркі лаш Дзяржаўны мастацкі музей і розныя выстаўкі твораў мастакоў у Мінску, дык высветлілася: наведваюць, але рэдка.

Я разумеею: гэта вельмі кепска, што многія мінчане, асабліва моладзь, рэдка наведваюць музей і выстаўкі або зусім не бываюць на іх. Разумею таксама, што знаёмства

з унікальнымі калекцыямі нашага музея не могуць замяніць ніякія іншыя выпадковыя сустрэчы мінчан з творамі выяўленчага мастацтва, якія адбываюцца ў часе не такіх ужо — скажам шчыра! — частых выставак у фае кінатэатраў, філармоніі і г. д.

І ўсё ж глыбока перакананы, што шлях шырокаму глядачу ў наш музей, на нашы вялікія выстаўкі здольны пракласці шматлікія «партатыўныя» выстаўкі твораў выяўленчага мастацтва, якія маглі б быць актыўнай, чым сёння, набліжаны да глядача.

Давайце прыгадаем: у свой час імпрэсіяні-

сты наладжвалі выстаўкі ў кафе; вернісаж славутай карціны Куінды «Ноч» адбыўся на спецыяльна нанятай дзеля гэтага прыватнай кватэры; карціны Урубеля Горкі ўбачылі ўпершыню на Ніжнегародскім кірмашы...

У наш час у Мінску, горадзе амаль з мільённым насельніцтвам, выстаўкі, апрача музея, наладжваюцца ў памяшканнях Саюза мастакоў, салона-магазіна, клуба пісьменнікаў, у фае кінатэатраў, філармоніі, тэатраў, на паасобных прамысловых прадпрыемствах, як, напрыклад, у горадзе аўтамабілебудавнікоў Жодзіне ў часе сёлетняга Тыдня выяўленчага мастацтва.

І ўсё ж выставак у Мінску мала. І ўсё ж яны кепска рэкламуюцца. Трэба знайсці яшчэ

выставачную плошчу для «партатыўных» выставак. Ды, уласна, шукаць не трэба — яна ёсць. Трэба толькі, каб яна, гэтая плошча, не пуставала.

Сапраўды, колькі ў Мінску адных толькі клубаў! Колькі кіна-тэатраў! Колькі іншых прыдатных грамадскіх устаноў у мікрараёнах сталіцы!.. Іх трэба скарыстаць пад выстаўкі. Неабходна!..

Уявіце сабе, як няпроста пасля рабочага дня трантарабудаўніку і аўтамабілебудавніку дабрацца да музея ці салона, які, дарэчы, досыць рана закрываюцца. А ў нядзелю ён не заўсёды прыгадае, што выжэска было б схадзіць на выстаўку.

А калі б разнастайныя выстаўкі — перса-

нальныя, перасоўныя, самадзейнага мастацтва, фатаграфіі і да т. п. — СІСТЭМАТЫЧНА (а не ад выпадку да выпадку) экспанаваліся ў нашых шматлікіх кафе, фае кіно і тэатраў, клубаў, памяшканнях агітпунктаў, у розных навуковых установах, установах культуры і г. д., і да т. п.!.. Гэта прынесла б немалы плён. Зразумела, пры ўмове, што такія выстаўкі спецыяльна рэкламаваліся б у друку і ў афішах. Праз гэтыя выстаўкі пашырылася б дарога глядачоў у наш музей. На гэтых выстаўках экспанаваліся б многія творы, якія пакуль што — у запасніках музеяў, у майстэрнях мастакоў гадзімі ляжаць без руху...

У кожным мікрараёне горада павінны быць цэнальны пастаянна дзеючыя выставачныя «пляцовак». Пастаянна там павінны праводзіцца

сустрэчы з мастакамі калы твораў. Тым самым мы актыўней будзем выходзіць гледача, яго разуменне сапраўднага мастацтва.

Дзеля гэтага не так ужо шмат намаганняў трэба. Павінен быць створаны спецыяльны невялікі калектыў, які б займаўся менавіта такой работай. Я не ведаю, як назваць гэты орган, але ў яго павінны ўвайсці прадстаўнікі Саюза мастакоў БССР, Міністэрства культуры, упраўлення культуры Мінгарвыканкома, грамадскіх арганізацый горада, якія і павінны вызначаць парадак арганізацыі такога роду выставак, усе арганізацыйныя моманты. Памагчы ім павінны прафсаюзы і камсамол.

І адкладаць вырашэнне гэтага надзённага пытання нельга.

Л. ФРЫД,
загадчык бібліятэкі
№ 11 г. Мінска.

быў на краі правалу. Выратавалі становішча два фільмы, якія нам накіравалі ўвечары. «Адзін дзень у чэрвені» П. Маставога і Б. Палоўніківа і «Паланез Агінскага» Л. Голуба і К. Губарэвіча.

Перад П. Маставым і Б. Палоўніківым стаяла вельмі цяжкая задача — раскрыць унутраны свет няцярных маладых людзей, вучняў школы працоўнай моладзі.

Аўтары робяць гэта вельмі тацтоўна. Іх героі не рэзанёрнічаюць, яны трымаюцца свабодна і натуральна, у іх прыгожыя разумныя твары, яны адразу даюць зразумець, што перад намі людзі са складанай і цікавай індывідуальнасцю.

Вельмі трапна ўпледены ў агульны лад фільма пашчотныя, вельмі лірычныя эпізоды, у якіх галоўныя героі — прырода.

Аўтары знайшлі і вельмі арыгінальны прыём, які вяртае нас у той далёкі чэрвень. Яны быццам узялі свой фільм у раму з двух эпізодаў фільма «Ліціць журавы». Нечаканае спалучэнне ўрыўкаў з ігравога кіно і дакументальных кадраў вельмі трапна працуе на галоўную тэму.

Другі фільм — «Паланез Агінскага» — не мудрагелісты, у нечым можна нават наіўны расказ пра прыгоды маленькага музыкі ў партызанскім атрадзе. Пра яго смеласць, спрыт, рашучасць. Пра мужных людзей, якія заўсёды дапамагалі яму ў бядзе, пра вернасць савецкіх людзей высокім ідэалам даброты і гуманізму.

Вельмі прыемна, што «Паланез Агінскага», хоць і вытрыманы ў традыцыйна прыгодніцкага жанру, тым не менш перарастае звычайны дэтэктыў. Не ў малой ступені наспрыла гэтай чудаўнай музыцы, якая вельмі арганічна ўвайшла ў канструкцыю фільма, і добрая работа акцёраў.

Палова наступнага дня на семінары была зноў прысвечана кіно. З'явілася пільная патрэба пагаварыць пра тое, што нам паказвалі ўвечары.

Страсці разгарэліся ў асноўным вакол фільма «Адзін дзень у чэрвені». Як звычайна, нехта быў «супраць», нехта быў «за». Але ў канцы абмеркавання сшыліся на тым, што фільм несумненна цікавы і карысны...

У КОЖНАЙ СЕКЦЫІ СВАЕ ПРАБЛЕМЫ...

Апошнія два дні семінара былі адведзены для работы секцый.

У рабоце тэатральнай секцыі прынялі ўдзел акцёры тэатра імя Якуба Коласа на чале з галоўным рэжысёрам С. Казіміроўскім. Прыехаў з Мінска тэатразнаўца А. Санікаў. Пра жыццё і планы кулацаў расказаў удзельнік семінара, рэжысёр Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы В. Раеўскі.

Для ўдзелу ў рабоце секцыі мастакоў прыехаў Г. Паплаўскі. Ён толькі-толькі вярнуўся з Таліна з цікавай выстаўкі графікі прыбалтыйскіх рэспублік, трыўз праспекты, каталогі. Паслухаў яго сабраліся разам мастакі і архітэктары.

Паэты пасяджэнне сваёй секцыі правялі «на пленэры» — на беразе Дняпра. Яны чыталі вершы, дэляліся планами. У рабоце іх секцыі прынялі ўдзел В. Рагойша, В. Бечык, В. Зуёнак.

Цікава прайшлі секцыйныя пасяджэнні і ў навуковай моладзі. Паслухаў лекцыю кандыдата філасофіі Сідзіна аб месцы навукі ў грамадстве сшыліся ўсе — паэты, мастакі, акцёры, музыканты.

Зусім непрыкметна прабеглі дзень дзён. На развітанні вечар прыехалі да нас у піянерскі лагер «Чайка» ўдзельнікі самадзейнасці Аршанскага ляскамабіната. Падрыхтавалі і мы свой капуснік. Чаго толькі ні было ў ім — і шарады, і прыпеўкі, і пародыі, і пантаніма.

У апошні дзень семінара, у суботу, сабраліся ў «круглым домі-

ку» (так мы між сабой называлі канферэнц-залу), каб падвесці вынікі семінара. У гэтым пасяджэнні прынялі ўдзел першы сакратар ЦК ЛКСМБ У. Падраз і намеснік міністра культуры БССР Ю. Міхневіч.

Апошняе пасяджэнне прайшло «ў тэмпе» і па-дзелавому. Было выказана шмат слушных пажаданняў, сярод якіх — аб неабходнасці стварэння ў Мінску клуба творчай моладзі, у якім маглі б збірацца, знаёміцца, абмяркоўваць свае праблемы, сустракацца з цікавымі людзьмі маладыя работнікі мастацтва і навукі.

Семінар скончаны...

Сёння можна ўпэўнена сказаць — ён быў карысны. Мы паспрачаліся, наладзілі трывалыя творчыя кантакты, даведаліся шмат чаго цікавага. Але, відаць, ніхто не будзе нярэчыць, што калі надыйдзе час рыхтаваць наступны такі семінар, трэба будзе больш патрабавальна паставіцца да яго плана, не перанасычаць лекцыямі, даць больш часу для гутарак, дыскусій, спрэчак.

І, канечне, больш патрабавальна трэба будзе паставіцца да падбору ўдзельнікаў семінара. На IV-м, Аршанскім, семінары творчай моладзі «кантынгент» быў надта ж няроўны, шмат было выпадковых людзей, шмат было і такіх (асабліва сярод навуковай моладзі), хто так і не зразумеў, навошта яго сюды запрашалі: ці то слухаць лекцыі, ці то самому іх чытаць.

Рыхтуючыся да наступнага тагога семінара, трэба будзе абдумаць як след і кандыдатуры лектараў, магчымаць арганізацыі цікавых і сапраўды карысных выставак...

Адным словам, рыхтавацца да наступнага семінара трэба пачынаць ужо сёння.

А. БЕЛАВУСАУ,
спец. карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

ВЕРШЫ ЎДЗЕЛЬНІКАЎ СЕМІНАРА

Югенія МАЛЬЧЭУСКАЯ

Нішто ў жыцці невыпадкава,
Усё гэтак і павінна быць:
Яшчэ няказанае слова
У душы гучыць, ў душы гучыць.

Яшчэ нязнойдзёная песня
Напамінае аб сабе
І раўчукамі на прадвесні
Спявае звонка, чуйна снег.

Нішто ў жыцці невыпадкава,
Ні пачуццё, ні адкрыццё.
Мая свяшчэнная аснова —
Усё як ёсць само жыццё.

Віктар ПАРХІМОВІЧ

ЗОРКІ

Шчэ ў жыцці не быў я тут
ні разу,
А зірнуў пад светлыя аблогі:
Колькі зорак спелых над
Каўказам —
Залацістых, звонкіх, сінявокіх.
Я найбольш бліскучыя
прыкмеціў,

Што гараць і над бацькоўскай
хатай.
Сёння ноччу цэлыя суквецці
Назбіраю у крысо бушлата.
Прынясу, хай радуецца
хлопцы,

Дзівяцца на гэтыя знаходкі,
І прышпіляць па агністай зорцы
На свае салдацкія пілоткі.

Алег САЛУК

Калі туманы раніцу атуляць
І дзень вось-вось настане
малады,
У лесе азваюцца зязюлі,
Адлічваючы некаму гады.

Паволі неба залівае чырвань,
І рэха на ускраіне ляціць.
Дарэмна вы, зязюлі, гэтак
шчыра
і мне гады бярэцеся лічыць.

Хачу, люблю я жыць на белым
свеце,
Але жыццё без жалю б я
аддаў,
Калі б так жыў, як вы здавён
жывеце —

Без племені, без роду,
без гнязда.

Так уяўляе мастак А. Морсаў сваіх таварышаў па семінары — мастака Мікалая Стому, паэтэсу Людмілу Забалоцкую і сямейную пару — мастака Аляксея Патрухну і яго жонку кампазітара Людмілу Шлег.

ЛЁС ПЯТРОЎСКАЙ КРЫНІЦЫ

«Маці Палтаўскай баталіі» — гэтыя словы Пятра I пра бітву пад вёскай Лясной, што на Магілёўшчыне, ведае кожны з гісторыі. Ды не толькі гісторыя, а і царква, збудаваная ў Лясной у гонар рускай зброі, у якой зараз музей, і бронзавы арел над полем бітвы расказваюць аб подзвігу нашага народа. Але ёсць яшчэ адзін сведка тых гістарычных падзей, які з некаторага часу нічога не можа сказаць нашчадкам, а легенду пра яго людзі перадаюць з пакалення ў пакаленне.

Было гэта ў час Паўночнай вайны. Шведскія войскі ўмацаваліся каля вёскі Лясная. Беларускі селянін вёў патайнымі сцежкамі рускія палкі, якія праследвалі шведаў да Лясной. За тры вярсты ад лагера праціўніка ў вёсцы Рабавічы Пётр I вырашыў зрабіць прыпынак, каб армія змагла падсілкавацца, адпачыць. Рускі цар першы саскочыў з каня на зямлю і пайшоў да крыніцы. Вада спадабалася Пятру. «Піце, хлопцы, чыстая лужа», —

выгукнуў ён. Халодная вада прыемна зводзіла зубы і праганяла смагу...

А раніцай 28 верасня 1708 года грывнуў бой.

Пасля перамогі і пайшла легенда, быццам крынічная вада з вёскі Рабавічы дадала воінам сілы і дапамагла ім разбіць ворага. І назвалі тады безыменную крыніцу Пятроўскай. Жыхары вёскі зрабілі над крыніцай капліцу, шануючы памяць аб той незабыўнай падзеі.

У час Вялікай Айчыннай вайны згарэла капліца. І з таго часу ніхто не здагадаўся абгарадзіць крынічку і прымацаваць на агароджы хаця б яе назву... А гэта трэба было б зрабіць не толькі таму, што ў яе такая гісторыя. Крыніца гэта непадалёк ад аўтобускага прыпынку, і нярэдка пасажыры і шматлікія турысты піюць з яе чыстую і сцюдзёную ваду і не ведаюць, якая гэта чудадзейная вада...

Аляксандр САПЕРАУ,
студэнт факультэта журналістыкі БДУ імя Леніна.

ТРЫЦАЦЬ гадоў назад, на палях бітваў, нарадзілася савецкая гвардыя. Яна з гонарам пранесла баявыя сцягі скрозь усе выпрабаванні, з'яўляючыся ўзорам мужнасці і стойкасці. І ў пасляваенны час гвардзейцы засталіся ў строі. Іх выступленні перад моладдзю з расказамі аб бласпрыкладным подзвігу савецкіх воінаў дапамагаюць выхоўваць у юнакоў і дзяўчат пачуццё патрыятызму і гонару за свой народ.

30-годдзю савецкай гвардыі быў прысвечан вечар, які адбыўся 16 верасня ў Рэспубліканскім доме работнікаў мастацтваў. Па запрашэнні прэзідыума Беларускага тэатральнага таварыства на сустрэчу

ГВАРДЗЕЙЦЫ ЗАЎСЁДЫ У СТРАІ

прышлі былыя гвардзейцы, удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны. З цікавасцю слухалі прысутныя ўспаміны генерал-маёра ў запасе І. П. Дудніка, які з першага і да апошняга дні вайны знаходзіўся ў дзеючай арміі. Было аб чым успомніць і былому гвардзейцу, а цяпер кандыдату эканамічных навук М. М. Гаранскаму. Ён змагаўся ў славуці 100-й стралковай дывізіі, якая стала пазней першай гвардзейскай. Мі-

хайл Мікалаевіч расказаў некалькі баявых эпізодаў аб абароне Беларускай сталіцы ў 1941 годзе.

Аб сённяшнім дні савецкіх воінаў-гвардзейцаў быў расказ пісьменніка Мікалая Кружавых.

Ад імя работнікаў мастацтваў гвардзейцаў віталі народная артыстка СССР Л. Аляксандраўская і народны артыст БССР М. Яроменка.

БЕЛТА.

П'ятычная павёрка

Уладзімір КОРБАН

Шукаць павінны новага мы складу:
Фігура мець павінна вочы ззаду,
Мастацтва ў музыцы — коціная
рулада,
А пахне толькі пяцязорачны каньяк.
Сказаць бы мудрагелам так:
Шукайце новае, за гэта вас не
школім,
А класіку чарніцы вам не дазволім.

ЛАНДЫШЫ
І НАРЦЫСЫ

У вазах кветкі на сталах стаялі.
Нарцысы ў адной, а ландышы ў
другой.

Яны ўпрыгожвалі пакой
І водарам яго прыемным напуўнялі.
Баду ім кожны дзень мянялі.
І кветкі свежую ваду пілі,
Бадзёрымі заўжды былі,
Не вялі.

Ды гаспадыні ў галаву прыйшло
Зрабіць адзін букет і з тых
і з гэтых кветак.

А як рашыла, гэтак
І зроблена было.

Букет цудоўны атрымаўся! —
Не толькі гаспадыня ім сама,

А кожны любаваяўся,
Здавалася, што лепшага нідзе няма.

Прайшло з гадзіну. Гэткая праява —
І ландыш кожны ў букце і нарцыс
Галоўкі апусцілі ўніз.

Чаго яны завялі ўсе!

У чым тут справа!

А гэта ўласна й не сакрэт:
Сабраўшы кветкі ўсе ў адзін букет,
Зрабіла гаспадыня шкоду.

Не могуць кветкі гэтакі дружны
І разам у адным букце жыць,—
Такім ўжо стварыла іх прырода.

Вось так,
Не разабраўшыся, дзясучына і юнак
Пажыцця, — прыгожыя абое,
Сям'ю ж ніяк не скласці ім,
Бо розныя яны ва ўсім.
І атрымоўваецца ў іх зусім не тое.

КОТ І КЛАСІКА

Вясной, на адвечорку,
На грушы ў садзе жывую вавёрку
Лірычны агарнуў настрой.
Сядзіць яна, хвалюецца, ўздыхае.
«Суседка, што з табой! —
З-пад грушы кот пытае. —
Ты з глузду, так сказаць,
не з'ехала парой!

Дзіўлюся: кветкі нюхае,
на неба пазірае...»

«Прыгледзься, прыгажосць якая! —
Вавёрка кажа. — Вось—рулады салаўя!
Блакит нябёс! Квітнее груша!
Ад кветак пах які, сказаць
табе я мушу!..»

«Старое ўсё. Не бачу ў гэтым
прыгажосці я.

Вулады! Мы, каты, на даху
По-новаму спяваем. Дзе там птаху!
Блакит прыемнай жа ў густой начы
Лавіць мышэй у свірне на харчы.

А што датычыцца тут паху,—
То пахне толькі ваяр'янкі пух.
А ты вярзеш пра фарбы, пах і гук.
Якія тонкасці, скажы ты!

Няма ж класічнага ні паху,
ні рулад
і ні блакіту».

Нярэдка чуюцца такія трэлі:
І Рэлін і Чайкоўскі ўжо ўстарэлі,
Някрасаў—не мастак.

НА МІНУЛЫМ тыдні мы
гледзелі 4 серыі (усяго
будзе 7) новага твора
аб'яднання тэлевізійных філь-
маў Беларускай кінастудыі «Руіны
страляюць». Першыя чатыры серыі
— гэта прылі і драматычныя ста-
роны і гераічнай барацьбы мінскіх
падпольшчыкаў супраць ірменца-
фашысцкіх акупантаў, галерыя парт-
рэтаў тых, хто не ачынаў. Пра іх
мы ўжо ведалі німала — з парты-
саў, успамінаў, з дакументальнай
аповесці Івана Новікава «Руіны
страляюць ва ўпор». Яна і накла-
дзена ў аснову тэлефільма «Руіны
страляюць». Але не толькі адлю-
страванія ў ёй факты і падзеі скла-
даюць змест фільма.

Жан і хлапец — І. Ледагораў
і М. Сімоцін.

Аўтар кнігі разам з І. Чыгрына-
вым напісаў сцэнарыі з улікам но-
вых крытэрыяў. На аснове канкрэт-
ных фактаў ствараўся мастацкі, а
не дакументальны твор, з гэта ас-
начала, што аўтары мелі права, не
спынаючы жыццёвай праўды, ас-
соўваць факты і падзеі ў адпавед-
насці са сваёй задумай. Асацоў-
ванне — працэс не адназначны, ён
уключае ў сябе і адбор фактаў, і па-
дыход да іх, і спосаб адлюстраван-
ня. Усе яны ў творчасці, як вядома,
павінны быць падначалены важней-
шай задачы — больш поўнаму і яр-
каму выяўленню жыццёвай і ма-
стацкай праўды.

Сцэнарная аснова і сам фільм
сведчаць, што сцэнарысты, рэжы-
сёр-пастаноўшчык В. Чацверыкоў,
рэдактар В. Булавіна, абаліраючы-
ся на парады навуковага консуль-
танта кандыдата гістарычных навук
В. Давыдавай, вельмі ўважліва ста-
віліся да фактычнай асновы ўзнаў-
ляемых падзей. Час і ўмовы дзея-
ння, прозвішчы і імёны герояў, боль-
насць драматычных сітуацый ад-
павядаюць таму, што было ў са-
праўднасці, што выяўлена і высвет-
лена гісторыяй. Адначасова на ма-
стацкім апраўданні разгорванне па-
дзей і дасягні герояў.

Адразу пасля мары кінастудыі і
цitra аб тым, што фільм прысвяча-
ецца героям Мінскага падполля, па-
станоўшчык паведамляе гледачам,
што героі фільма — рэальныя са-
вецкія людзі: на экране ўзнікаюць
фатаграфіі, на якіх голас за кадрам
назвае прозвішча і даваешчую
прафесію. У сцэнарыі знаёмства з
асноўнымі героямі задумвалася
інакш: дыктар павінен быў назваць
прозвішчы і званні на першых ка-
драх іх з'яўлення на экране. Можа,
і дарма адмовіўся рэжысёр ад та-
кага спосабу прадстаўлення: ён да-
зваліў гледачу зафіксаваць у памя-
ці менавіта экраннага героя. Фота-
карткі ж паказваюцца толькі раз і
ўсе разам і таму не запамінаюцца.
Фільм жа не кніга, не спыніўся,
не перачытаеш кадр ці эпізод...

На першапачатковай аўтарна-
рэжысёрскай задуме перад кожнай
серыяй з тэлеэкрана павінен быў

РУІНЫ

Шура — С. Карношка.

выступаць навуковы консультант.
Мне таксама пакада, што не здзей-
снена гэтай задумай: яна дапамагла
б пэўным чынам «настроіць» тэле-
гледача, даць яму дадатковыя зве-
сткі. Прыём прамога звяроту да
гледача падкрэсліў бы і тэлевізій-
насць фільма.

Я не хачу гэтым сказаць, што тэле-
візійнасць не мелі на ўвазе ства-
ральнікі фільма. Сама адкрытая да-
кументальнасць яго, зварт да за-
гадаў, зводат і іншых дакументаў,
увядзенне кінароніі, указаў у ра-
да — усё гэта ад тэлевізійнай спе-
цыфікі. Акрамя таго, будова мізап-
сцыі, нетаропні рытм апавядання,
уважлівая да будыных і сяродніх
планаў кінакамера аператара
В. Алфера — таксама з арсеналу
тэлевізійнай кінамавы. І масавыя,
і камерныя сцэны пабудаваны так,
што ў цэнтры ўвагі застаюцца лю-
дзі.

Рэжысёр, аператар і мастак (У.
Белавусаў), відаць, не гваліліся за
эфектыўныя панарамы і ракурсы.
Для іх важней было данесці сэнс
падзей, паказаць, як і ў імя чаго
дзеінічалі савецкія людзі, апынуў-
шыся ў фашысцкай п'яволі. Патры-
стызм, вера ў перамогу, мужнасць

РАДЫЁ

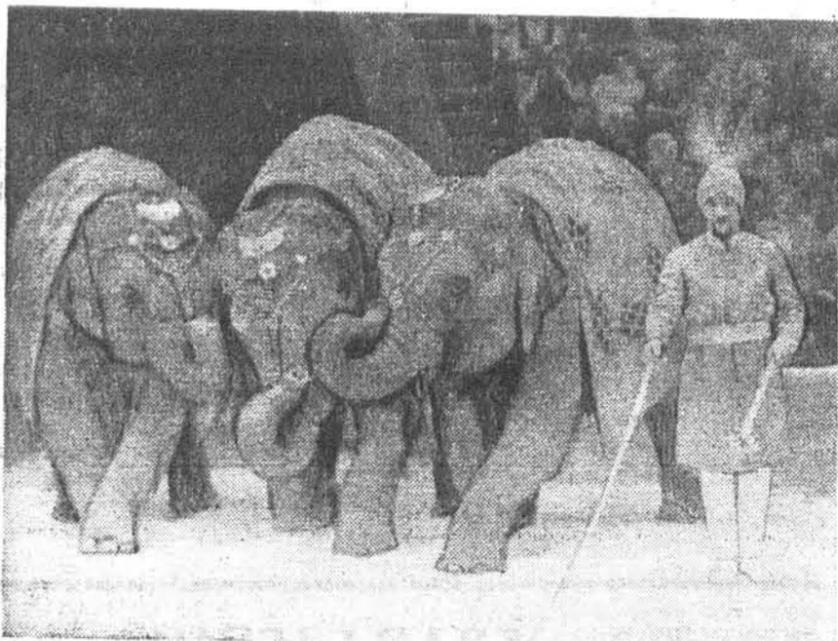
ГЭТЫ ФОНД называюць на Беларуска-
скім радыё «за-
лапам». Яму і сапраў-
ды няма цаны...

МУЗЕЙ

Бярэш з паліцы касе-
ту, уключаеш магніта-
фон і раптам чуеш го-
лас Якуба Коласа, яго
прамову на III з'ездзе
пісьменнікаў БССР у
1954 годзе. І міжвольна
хочацца сказаць словы
падзякі людзям, якія за-
хавалі гэты унікальны за-
піс.
Лёс акцёра сумны ў
параўнанні з лёсам
прадстаўнікоў любога
іншага віду мастацтва.
Створаныя акцёрам воб-
разы паміраюць разам з
ім, а то і раней. Калісьці
Фёдар Іванавіч Шаляпін
з сумам скардзіўся
Горкаму, што пасля яго,
Шаляпіна, смерці нікога
не застаецца людзям,
у той час, як пасля пісь-
менніка застаюцца кнігі.
Праўда, некаторыя за-
пісы шаляпінскага гола-
су засталіся. Але ў той

час магнітны запіс быў
вельмі недасканалы. І
нават рупліва рэстаўры-
раваныя пласцінкі не да-
юць поўнага ўлўлення
аб прыгажосці, магут-
насці, высакароднасці
шаляпінскага басу... За-
раз цуды магнітнага за-
пісу дазваляюць заха-
ваць найменшыя адцен-
ні галасоў, нават сха-
піць момант натхнення.
Нам ніколі ўжо не
ўбачыць караля Ліра ў
выкананні Аляксандра
Кістава, але на радыё
захаваўся запіс гэтага
спектакля, і мы маем
магчымасць зноў і зноў
слухаць выдатнага ак-
цёра, які вядзе свайго
героя праз жыццёвыя
выпрабаванні...
А ці ведаеце вы, як
смяецца і плача бела-
руская Джульета? Для

гэтага трэба толькі зноў
уключыць магнітафон, і
вы, ужо каторы раз, па-
чуеце гісторыю аб вялі-
кім і чароўным кяханні
двух юных сэрцаў, рас-
казанай непараўнальнымі
выканаўцамі — Ірынай
Ждановіч і Барысам Пла-
тонавым.
Акцёры — купалаўцы
старэйшага пакалення
рэдка выступалі з ма-
стацкім чытаннем у кан-
цэртах. Але іх майстэр-
ства ў гэтым жанры вы-
датна выявілася ў рабо-
це на радыё: Паслухайце,
як Глебаў чытае казку
«Дурная пані і разумны
пані! Паслухайце, як гу-
чыць у выкананні Б. Пла-
тонава апавяданне Якуба
Коласа «Пісаравы ім'яны-
ны!» Якая гэта школа для
маладога чытальніка...
Час ідзе. Вырасла па-

ЦІКАВУЮ і разнастай-
ную праграму паказ-
вае цырк Германскай Дэ-
манратычнай Рэспублікі
у Мінску. На манежы і
пад нупалам цырка па-
казваюць сваё майстэр-
ства аграбаты, скакуны,
паветраныя гімнасты,
турністы, жанглёры, дрэ-
сіроўшчыні і, безумоўна,
ілююны. На гэтых здым-
ках вы бачыце выступ-
ленні Герхарда Квайзера
са сланамі і Рудольфа
Борна з усурыйскай тыг-
рам.

Фота Ул. КРУКА.

ДЛЯ НАС, НАШЧАДКАЎ

У шматвекавой гісторыі Віцебска — нямаюць цікавых старажытных. Адна з іх — гісторыя музеяў горада ў 20-я гады. Большасць іх была створана ў Віцебску пасля прыняцця на III Усерасійскім з'ездзе Саветаў пастаноў аб развіцці музейнай справы ў краіне.

Віцебскі музей Рэвалюцыі (або Музей РКП) быў, мабыць, адным з першых такіх музеяў у нашай краіне. Першыя наведвальнікі прыйшлі ў яго 13 ліпеня 1920 г. Размяшчаўся тады музей у памяшканні 29-й школы горада.

З заклікам памагчы ў афармленні музея і ў зборы для яго экспанатаў звярнулася да віцеблян мясцовае імясця на аснове помнікаў старыны і мастацтва. «Мы, як сучаснікі падзей, не ў сілах ацаніць уплыў ўсяго, што адбываецца ў нашай краіне перад нашымі вачыма, — пісалася ў гэтым закліку. — Нашы запісы і паведамленні нашага друку ўяўляюць сабой неацэнны матэрыял для будучых гісторыкаў... На нас ляжыць абавязак захаваць як мага болей фактаў, дакументаў і прадметаў, адлюстроўваючых падзеі Вялікай Рускай рэвалюцыі».

У ходзе работы Віцебскай калегіі па справах мастацтваў у 1919 г. узнікла думка аб стварэнні музея сучаснага мастацтва. Таці музей быў створаны. Яго фонды складалі творы мастакоў Пэна, Шагала, Малевіча, Фалька, Канчалюскага і іншых. У 1920 г. збор папоўніўся работамі Ганчарова, Раждзественскага, Ларышова, Кандзінскага. На пачатку музей знаходзіўся ў памяшканні мастацкага інстытута. Меркавалася перавесці яго ў больш зручнае памяшканне. Паколькі ў музеі пераванкалі работы фармалістычных напрамкаў, яго наведвалі мала, і пасля ідэйнага разгону «левых» музеяў увогуле зачылі.

Таксама ў 1919 г. быў заснаваны Заалягічны музей. У 1921 г. ён быў перададзены сельскагаспадарчаму тэхнікуму, у памяшканні якога разгарнулі экспазіцыю. Яна займала тры пакоі плошчай у 300 квадратных метраў. У калекцыях гэтага музея было прадстаўлена 865 відаў жывёл і птушак Віцебшчыны, тысячы іншых экспанатаў. Усяго ў фондах музея было каля 60 000 адзінак. Гэты музей быў вельмі папулярны. Так, з 1 студзеня па 1 кастрычніка 1923 г. яго наведалі 5637 чалавек. На чале музея стаў В. Плошчэўскі-Плошчын.

Гонарам віцеблян быў і Ветэрынарна-заалягічны музей, цудоўна па тых часах аформлены. На выстаўцы ў Маскве гэты музей атрымаў ганаровы дыплом.

Пры Доме сельяна дзеяччаў сельскагаспадарчы музей. На былой Замнавай вуліцы (цяпер праспект імя Вірава) дзейнічаў Музей санітарнай асветы і гігіены. Пры знамяцінай тэхнікуме працаваў эканамічна-прамысловы музей.

У 1920 г. сваім віцебскага калекцыянера В. Федаровіча перадалі дзяржаўнае яго калекцыю беларуска-польскай старыны, якая да гэтага складала прыватны музей. Амаль 1500 экспанатаў было ў гэтым зборы. Прадметы каменнага веку, ювелічныя вырабы, старадаўнія граматы, рукапісы, тканіны, адзенне, вышыўка, абутак. Пазней збор В. Федаровіча быў перададзены Кралэўскаму музею.

Так закладваўся падмурк музейнай справы ў Віцебшчыне ў першыя паўстагоддзі гісторыі.

А. ПАДЛІСНІ,

Віцебск.

Клумаў — Ф. Нініцін.

Казінец і Караткевіч — У. Козел і Л. Залатухін.

ЗМАГАЮЦЦА...

Амельяноў — У. Паначэўны.

Марыся — М. Захарэвіч.

І гераізм — галоўныя фактары, якія вызначалі іх учынд. — І аўтары фільма падначалілі ўсе сродкі раскідваючы гэтай асноўнай ідэі твора. Фільм вучыць не абстрактнаму, а дзейнаму патрыятызму. Памяць аб тых, хто не сарыўся ў цяжкія гады, набывае такім чынам сілу публіцыстычнага закліку, з якім аўтар звяртаецца да сваіх сучаснікаў. Іх подвиг — вялікі прыклад для многіх пакаленняў.

Звернемся да некалькіх сітуацый фільма, каб паглядзець пацвердзіць сказанае вышэй. У разбурэнні, заняты ворагам Мінск трапляе камуніст Іван Казінец (падполны кіліца Слаўка Пабыдзіт). Ён адразу пачынае пошукі сваіх людзей, шукае сувязі. І вось ужо дзейнічае група, ствараецца падполны гарном партыі на чале з Казінцом. Артыст В. Козел іграе не героя, якому ўсё лёва і нічога не страшна. Яго Казінец — чалавек разумны і разважлівы. Разумеючы, што такое змаганне ва ўмовах акупацыі, ён імкнецца астудзіць залішне гарачыя галовы. Людзі яму вераць, цягнуцца да яго. Непакісны застаецца герой і ў смяротны час.

На працягу ўсіх чатырох серый

антыўна дзейнічае былы вайсковец Іван Кабушкін, на падполлі — Жан (артыст І. Ледагорай). У самыя невыгодныя абставіны трапляе ён і з усіх, як ён кажа, выкручваецца. У іншых сітуацыях мы, нарэшце, не паверылі б (як, напрыклад, на біржы працы ці з імяцём афіцэрам), калі б артыст пераканаўча не паказаў здольнасць героя імгненна арыентавацца, прымаць смелыя рашэнні.

Жан, бадай, самы яркі і самы жывы вобраз у фільме. На майстэрству актёрскага выканання даволі цікавы супрацоўнік імяцёнай разведкі Алекс (артыст А. Мілаванай). Запамінаюцца адзін з кіраўнікоў падполля Караткевіч у выкананні Л. Залатухіна, чыгуначнік Матусевіч (А. Чарноў), прафесар Клумаў (Ф. Нініцін), Шура Назарава (С. Каркошка), яе маці (А. Сазонава), Амельяноў (У. Паначэўны), Мікола (Г. Гарбук) і інш. Для некаторых з гэтых персанажаў неста адметных рыс, сваёй характары. Хацелася б, напрыклад, бліжэй прыгледзецца да маладога журналіста Амельяноў, прафесара Клумава. Але аўтары сцэнарыя і пастаўшчыкі не затрымлівалі на іх,

а юнака-патрыёта Валодзю Шварбадэвіча назвае толькі той, хто чытаў інту ці глядзеў кінаварыс «Пакараны смерцю ў 1941-м». Губляецца ў хроніцы падзей і героіка-трагічны лёс яго маці.

Земнасць многіх вобразаў, відаць, тлумачыцца апаўдальнай па характары драматычнай і тым, што цэнтр увагі творчага калектыву быў скіраваны на стварэнне калектывнага партрэта патрыётаў. Можна зразумець і апраўдаць такі намер. І разам з тым нашчадаць, што ў агульнай галерэі часам ледзь прымясцілі асобнага чалавека як індывідуальнасць.

Аўтарам удалося стварыць праўдзівую, даставярную атмасферу і варожкага лагера. Не з іммі-небудзь прымітыўнымі вывадамі даводзіцца змагацца героям фільма, а з разумнымі, перакананымі ворагамі. І здраднік Рудзінка (артыст А. Шурпа) не шаблонны адмоўны персанаж. Ён стараецца пераканаць самога сябе, што мае нейкую асабістую годнасць. Ші аб'едні са стала сваіх гаспадароў есці, ні піць з імі не згаджаецца. Але ўсё гэта дарэмная спробы. Чалавечую годнасць Рудзінка страціў тады, калі, баронічы сваю скуру, выдаў ворагам тых, хто яго ратаваў. Зрада не мае апраўдання — такі прысуд аўтару. А жудасныя вынікі яе паказаны ў фільме з усёй нагляднасцю. Арышты і смерць падполшчыкаў, жудасная расправа над ваеннапалоннымі — такі першы вынік маладушнасці былога ваеннага шэфраваўшчыка.

У фільме ёсць некалькі сцэн, дзе драматызм падзеі дасягае асаблівага палалу і дзе асабліва выдатна рэжысёрскае і аператарскае майстэрства. На мой погляд, гэта сцэны ў шпіталі і ў лагеры. Яны дастаўлены і зняты так, што не толькі разумееш, а бачыш, адчуваеш трагізм становішча, у якім апынуліся савецкія людзі і разам з тым сілу іх супраціўлення.

Раскрыццю рэжысёрскай задумкі сурывае музыка А. Мураўлёва — яна не аднойчы ўрываецца ў дзеянне, падкрэслівае змрочную, трывожную атмасферу вайны.

Новы шматсерыйны фільм — твор значны, патрэбны.

У ім праўдзіва паказана, як параненая і разбураная наша сталіца змагалася з ворагам, як помесцілі захішчкім не руціць.

Для ідэйна-мастацкага зместу фільма характэрны эпізод прысягі партызан. Дзякуючы яму трагічны фінал кінапаказання не робіць фільм песімістычным. Мы верым, што на змену загінутым прыйдуць новыя патрыёты, і барацьба будзе працягвацца аж да поўнага выгнання ворага з нашай зямлі. Яна працягнецца і на тэлеэкране ў новых серыях фільма «Руны страляюць», якія зараз здымаюцца.

Е. БОНДАРАВА.

Г У К А Ў

каленне, якое толькі з літаратуры ведала б такія легендарныя ў беларускім музычным мастацтве імёны, як Л. Александровская, І. Балюцін, Р. Млодзкі... Калі б не радыё. У «залатым фондзе» захоўваюцца іх запісы. І ў нашы дні ўваходзяць жывыя галасы, якія чаруюць нас зраз, як чаравалі і шмат гадоў назад. Як хораша гучыць у выкананні Ісідара Балюціна раманс У. Алоўнікава «Дазволь цябе любіць». Назаўжды застаецца ў памяці «Песня аб волі» І. Любана, калі яе выконвае Ларыса Александровская.

Рэжысёры і рэдактары радыё кладаюцца аб тым, каб захаваць для наступных пакаленняў мастацтва сённяшняга дня. Запісваюцца галасы майстроў мастацтва, цэлыя спектаклі — і не толькі ў Мінску, а ў Віцебску, Брэсце, Гомелі, Гродна.

І ўсё ж... Усё ж хацелася б, каб фонд папоўняўся больш планова, сістэматычна. Занадта мала захавалася запісаў А. Кістава, Г. Грыгоніса, А. Ільінскага і іншых выдатных дзеячоў сцэны. Але калі актёры і музыканты прадстаўлены ў ім даволі шырока, дык запісы галасоў пісьменнікаў, мастакоў і іншых прадстаўнікоў мастацтва — усім выпадковыя і адзінаковыя. А як яны прыдаліся б будучым даследчыкам, калі тыя возьмуцца ствараць творчыя партрэты гэтых людзей, радыё-ці кінаварысы аб іх! Пакуль што ўсе рэдак-

Ірына БУР'ЯН.

У гэці да школьнаў прыйшла легендарная партызанка, адзін з арганізатараў забойства фашысцкага гаўляйтэра Кубэ ў Мінску, Герой Савецкага Саюза М. Б. Осіпава.

ТРИ АПАВЯДАННІ

НЕМЕЦ

Грымнулі дзверы, і ў хату ўвайшоў ён... У зялёным доўгім шынялі, у пілотцы, сплюснутай блінам на галаве. На плячы вісеў аўтамат — страшэнным чорным дулам уніз.

Ён моўчкі пастаяў на парозе і нешта ціха скараў, пазіраючы на бабулю. Нейкі «кран»... Я скоранька абвёў хату вачыма ды нідзе ніякага крана не знайшоў. Не было ў нас крана. Але бабуля зразумела немца:

— Пан... хворы?

Яна добра навучылася разумець чужакоў — калі ўжо ўваходзіла і выходзіла іх праз гэтыя дзверы! Адны спыніліся на цэлую ноч — і тады мы ўсе спалі ў хлеве на саломе; іншыя шырылі па хаце, лавілі ў двары курэй, патрабавалі «млека», — і бабуля пакорліва прыносіла са студні гладышы.

— А каб вы падавіліся, праклітыя, — потым ужо, калі немцы пакідалі хату, лалла яна іх. — Каб вам... Бярыце, жарыце, толькі дзяцей не чапайце!

— Пан... «кранк»? — зноў спытала бабуля.

Ён зычліва заківаў галавой і — сеў на лаўцы, ля старога хісткага стала, нізка звесці галаву — так нізка, што худое цела пераламалася надвое; а з-пад пілоткі густа засінілі ў яркім святле анна шэрыя збытанія валасы. Сноп сонечных промяняў коса ўперся ў цёмныя патрэсканыя маснічыны, а маленькія-маленькія пылінкі весела закружыліся, зазіхацілі перад доўгім гарбатым носам.

Бабуля па-ранейшаму стаяла каля немца — як сабралася на дрывоцік за трэскамі, у расціпенай куфайцы, без хусткі, з коншыкам у руках.

Я спалохана выглядаў з-за яе шырокай спадніцы, сястра ціхенька валтузілася на печы. А ён — маўчаў. Срабрыстыя пылінкі віліся ля яго жоўтага васковага носа і неахвотна садзіліся на шчаціністы хваравіты твар. Садзіліся і не блішчалі ўжо. І твар немца з жоўтага рабіўся нейкім попельнашэрым, брыдкім і страшным...

— Бабуля! — захныкала сястра на печы. — Баюся...

Бабуля павярнулася да яе, цыкнула:

— Змоўкні, Эма...

Немец скоранька ўскінуў галаву — як бы яго нехта штурхануў, няўцямна ўтаропіўся ў печ. Дзіўныя, амаль бясколерныя стомленыя вочы, халодныя і абьякавыя, раптам ажылі, вузкія паслянедныя губы задрыжалі ва ўсмішцы і твар пасвятлеў:

— Эма? О-о... Эм-ма!

Ён мітусіцца палез у жоўтую скураную сумку, што вісела на тонкім раменьчыку пераз плячо, выняў зашмалцаваную кніжачку, беражліва раскрыў яе, паклікаў палцам да себе бабулю:

— Майнз тохтэр... Эма... Даш-ка...

Немец паказаў рукой на маю сястру, на себе, павадзіў кніжачкай перад вачыма бабулі так, што нават я ўбачыў фотакартку кучаравай смлішчывай дзяўчынкі, — і радасна засмяўся. Задрыжаў, заскакаў кадык на тонкай шыі, хрыплавата забулькаў ціхі смех. Гэты смех быў не такі ўжо і страшны — нібы і не немец сядзеў ля стала, нібы і не яго рукі трымалі на каленях аўтамат... І бабуля ўздыхнула, моўчкі апусціла на падлогу кошык, рыпнула дзверцамі шафі, дастала гладыш з малаком. Паставіла на стол.

— Трынкай...

Толькі немец як бы і не чуў яе — ён ужо не смяўся, схаваў назад у сумку кніжачку і сядзеў скураны, натапыраны, як падбітая варона. Сядзеў і тужліва глядзеў уніз, на прагнітую маснічыну... На гладыш з малаком не звяртаў нават увагі. Можна і не заўважыў яго. Шморгнуўшы носам, ціха ўстаў, пануры выйшаў з хаты.

У акно было відно, як згорбіўшыся, ён наволі валацэцца па вуліцы, як цяжка чвікае сваімі ка-

ванымі ботамі па асенніх лужынах, перавальваецца з боку на бок... І ўпершыню бабуля чамусьці не лалла немца. Прыжмурывушы вочы, яна пільна пазірала яму ўслед і задумліва ўсміхалася.

Вы капец вайны.

ГЕНКА, ГЕНКА...

Вы думаеце, я адразу пазнаў яго, калі ён пераступіў парог майёй кватэры?

Па-першае, гэта быў ужо не той Самойлішын Генка, якога я ведаў, — маленькі, рыліты, у вайскавай пілотцы па самыя вушы, у доўгім салдацкім френчы, што ледзьве трымаўся на худых хланчковых плячах. Па-другое, столькі часу прайшло з тых пасляваенных гадоў, калі мы з маці пераехалі з Міхалёўкі ў горад.

І ўсё ж гэта быў ён, Генка. Генка з Міхалёўкі. Толькі цяпер — высокі, стройны мужчына з незнаёмым густым басам.

— ...пастарэла, пастарэла мая Самойліха, не пазнаць цёткі. Сівая ўся, недабачыць. Плакала, калі я ад'язджаў. Шкада яе вельмі. А што зробіш? З сабой не возьмеш — далекавата... Восіпамаг ёй перакрыць дах, падлогу падрамантаваў — прагнілі дошкі... Дзядзьку Кузьму напрасіў перакласці печку. Хоць цёпла ўзімку старою будзе. У яе ж, ведаеш, якія хворыя ногі...

Так гаварыў Генка, калі ўжо мы лавячэралі. Калі крышку выпілі за сустрэчу. І позірк у яго быў гэтакі добры, журботны...

Сядзеў ля адчыненага акна, сонца ўжо зайшло. Моўчкі пазіраў, як наволі патухае, меркне неба — шырокая чырвоная жоўтая палоска над гарадскім паркам. Дагарае і вабціць зусім, як тое вогнішча надвечоркам. Гаманіць не хацелася. Сціпанія, задумныя, мы доўга так сядзелі, пакуль я не прапанаваў пайсці адпачываць.

— А то яшчэ заспім... Снозініся на свой цяжкі.

— Нічога, на брэсці паспею. Ды згодзен, давай класціся...

СЯРОД КНІГ

СЯРОД КНІГ

СЯРОД КНІГ

КАЛІ савецкі чалавек трапляе ў капіталістычную краіну, ды яшчэ такую, як Злучаныя Штаты Амерыкі, ён не можа быць проста бестурботным назіральнікам. Яму не абьякава, што робіцца ў гэтай краіне, бо ад гэтага ў значнай ступені залежыць, ці яго родны край будзе жыць мірна, ці ў стане напружанасці і пагрозы вайны. Прыход Гітлера да ўлады быў быццам бы ўнутранай справай Германіі, але потым ён прынёс нам дваццаць мільёнаў людскіх ахвяр.

Цікава ведаць, як выглядае вечарам Брадвэй, як апранаюцца амерыканцы, што п'юць, што ядуць... Ды ці мала цікавага ў жыцці кожнага народа. Іх звычкі, умовы жыцця могуць намі ўспрымацца або адваргацца, але гэта быт народа і мы павінны адносіцца да яго з пашанай. У нашым жыцці таксама ёсць тое, што можа здзіўляць іншаземца. А што нам да гэтага: вам не падабаецца, а нам так добра. У Англіі, напрыклад, нас неяк запрасілі ў госці. Той-сбій з нашай дэлегацыі рашыў не вяртацца. А вярнуліся хлопцы з тых гасцей і рады былі скарынцы хлеба, якая завалылася ў дарожным чамадане. Англічанін жыве ў іншых умовах, чым мы. Назавём гэта сваім імем — у капіталістычных умовах. Ён не накрыве для гасцей стол, як у нас, каб ён ажгнуўся ад пачастункаў. Ён думае пра тое, што будзе есці заўтра. А госцю ён рады і, як кажучы, чым багаты... калі ласка, шклянечку кавы.

Кастусь Кірзенка ўбачыў Амерыку зблізку. Тры месяцы ён жыў у Нью-Йорку. Ён не мінае ўсяго таго, што ёсць цікавага і прыгожага ў жыцці амерыканцаў. «Іх таленавіты розум, іх умелыя рукі збудавалі прыгожыя гарады, стварылі сусветна-вядомыя цэнтры навукі і

вытворчасці, забяспечылі трасы касмічным караблям, праклалі магістралі і дарогі, вырабілі багатыя сады», — піша К. Кірзенка. Але аўтара кнігі «Амерыка здалёку і зблізку» больш турбуе тая, другая Амерыка — краіна зварынага імперыялізму, якая здабыткі таленавітага розуму і ўмелых рук выкарыстоўвае для крывавага бізнесу, якая імкнецца разбэсціць народ і кінуць яго сыноў

канскі імперыялізм: золата і тэхніка, багацце і зброя, армія і тайныя шпіёнскія цэнтры, сродкі інфармацыі і наёмныя забойцы выкарыстоўваюцца з непрыкрытай мэтай адурманіць простага амерыканца, увесці яго ў зман, ачарніць сацыялізм і ў першую чаргу яго радзіму і апору — Савецкую краіну. Дзеля гэтага выкарыстоўваюцца і здраднікі.

Вось на экране тэлевізара

амерыканскі глядач, рабі з гэтага вывад і не крывіся, калі трэба плаціць падаткі і выдаваць грошы на барацьбу з камунізмам. Цябе бароняць ад гэтай бяды.

«Алілуева сядзела за сваім сталом, як прывязаная ці ўкопаная — піша Кірзенка. Мне падумалася, што гэта не чалавек, а нешта паўзучае. Было ўражанне, што яе постаць ля-

С. Алілуевай, якую напісалі за яе — гэта адчуваеш і па стылі і па павярхоўным абьякавым веданні жыцця ў нашай краіне. Там яна (ці за яе) піша, якім цяжкім было яе дзяцінства, яна, бачыце, «ніколі не ела амараў» і вось толькі ў Амерыцы пакаштавала смак гэтай стравы. Яна пакінула дзяцей, каб пакаштаваць амараў. Я ўжо не кажу аб інтэлекце чалавека, які так піша, але гэтыя і іншыя прыклады, прыведзеныя ў кніжцы, мяне абуралі. Я не ведаю, ці ёў калі Аляксандр Матросаў амараў, але ён закрыў грудзьмі амбразуру і адкрыў дарогу сваім сябрам у наступленні на лютага ворага. Я ведаю, што сотні тысяч з тых салдат, якія адстаялі волю сваёй Радзімы і аддалі жыццё за яе, елі картэчную пайку хлеба, а можа і той не мелі, але не пабеглі да ворага, які абяцаў рай у палоне. І я разумею і падзяляю гнёў і абурэнне аўтара кнігі, былога франтавіка, які бачыў у Алілуевай не чалавек, а «нешта паўзучае».

А вось яшчэ адно «нешта паўзучае». Дае інтэрв'ю «Баязлівы, кругленькі, маленькі, з пухленькімі ручкамі неўрастаннік» Анатоль Кузняцоў. «Вінавата бегаюць, нібы дзве загнанныя мышы, яго хітрыя вочы за тоўстым шклом акулераў».

Кастусь Кірзенка пазнаёміўся з тым, што гаворыць і піша хіжы ўцякач. «Тое, што я там прачытаў», — піша беларускі пісьменнік, — было настолькі дробна-падленькім і трымцячым, што можна было толькі пасмяяцца з уяўнай вяліказначнасці, якую буржуазныя прапагандысты імкнуцца надаць спаведзі двурэшніка».

Але здраднік ёсць здраднік. Гэта не чалавек, які памыліўся, якога можна выправіць. Здраднік не крытыкуюць, яго выкрываюць і асуджаюць. Урэшце, і тое, што з нашага асяроддзя выйшаў здраднік, не так ужо дзіўна. У бары растуць на той жа жыццёдайнай глебе белыя грыбы і смардзючыя паганкі. Баравік бярэ з зямлі спажываныя сокі для чалавека, паганка спажывае яе адкіды. Здрада

СУМЛЕННЕ НЕ МОЖА МАЎЧАЦЬ

у вір захопніцкіх войнаў, знішчэння ўсяго светлага і перадавага. І тады пісьменнік з поўным правам грамадзяніна краіны, якая перанесла самы вялікі цяжар мінулай вайны, з глыбокім перакананнем і страцю паэта выкрывае імперыялістычных цемрашалаў, паказвае тую глебу, на якой яны маюць пакуль што магчымасць распусацца. Расваля дыскрымінацыя ў Амерыцы пераходзіць межы краіны і ідзе далей. Сёння бомбы падаюць на В'етнам, заўтра яны могуць упасці на іншыя краіны. Агні рэклам Брадвэй не могуць аслепіць аўтара кнігі, прымусяць забяць пра гэта. Сумленне пісьменніка не можа маўчаць.

А як яно можа маўчаць, калі, разгарнуўшы газету не толькі на англійскай, а і на рускай і на беларускай мовах, уключыўшы тэлевізар, пісьменнік чытае і бачыць, што ўсё, што мае ў сваіх руках амеры-

С. Алілуева. «Нам давалося, — піша Кастусь Кірзенка, — быць сведкамі арганізаванага амерыканскім тэлебачаннем яе інтэрв'ю з карэспандэнтамі буйнейшых амерыканскіх газет. Як быццам даўно ссумаваўшыся па магчымасці разгарнуцца ў антысавецкай істэрыі, паны карэспандэнты не прымусялі сябе доўга чакаць. Іх нецярплівыя, наперывы адно-аднаму, з шумлівымі прыдыханнямі, пытанні нагадвалі стога зграі ганчакі, якія захлабваюцца ў нястрымным запале, прадачуваючы бліжнюю расправу з дзічынай».

Ці хоча яна, Алілуева, вярнуцца ў Савецкі Саюз? Што яна думае пра камунізм? Якая розніца паміж жыццём у ЗША і СССР? І яшчэ шмат такіх жа, у гэтым духу, пытанняў...

Зварніце ўвагу на пытанні. «Якая розніца паміж жыццём у ЗША і СССР? Што можа адказаць здраднік перад тваром мільёнаў тэлегледачоў? Толькі ачарніць свой край. Дзеля гэтага яе і вывелі напакат. А ты

жыць распластаная на зямлі, а высіцца адна галава. Ніводнага жэсту, а толькі зрэдку віхлявы рух усім тулавам. Ніхтга пацучы на твары, ніякай думкі ў вачах, а толькі бясколерная ўхмылка, ды агідныя, сказаныя ў адной інтанацыі словы.

Адказы Алілуевай на пытанні былі поўнаасцю варты яе ганебнай ролі. Адрозна яскрава бачна, што гэтыя адказы загадзя ўзгоднены з амерыканскімі ўладамі і былі вядомы карэспандэнтам газет задоўга да сённяшняга інтэрв'ю. Алілуева прамаўляла іх без запіні і так трафарэтна, як гэта робіць бяздарная інжэню, выпушчаная сыграць першую ролю. У савецкага чалавека гэтыя адказы выклікалі нават не абурэнне, а проста гідлівасць. Столькі тут было нізкапробнай хлусні і нахабства, што яна магла падзейнічаць толькі на самую адсталую, пазаўленую праўдзівай інфармацыяй амерыканскую публіку».

Мне, у час паездкаў за мякку, давалося перагортаць кніжку

Нові дома не было: паехала на некалькі дзён да маці. Я гаспадарыў сам. Уключыў таршэр, паслаў гасцю на канале, прысунуў да яе крэсла-ложка — каб быць з Генкам побач. Перакінуўся лшчэ некалькімі словамі, пакартавалі накіонт майго вымушанага «халасцяцкага» жыцця і пачалі чытаць газеты. Я не заўважаў, як стомлены Генка заснуў. Абажур таршэра падзіў мяккае зеленаватае святло, і я выраза на бачыў твар сёбра, яго самога. Ён ляжаў на баку, смешна скурчыўшыся, падклаўшы абедзве рукі пад шыю — зусім як дзіцё. А я ніяк не мог заснуць... Успаміны перапоўнілі мяне, перапеслі на многа-многа год-назад. Адклаўшы газеты, пазіраў на Генкаў зеленаваты твар. І нешта трывожнае, жаласлівае варушылася ў грудзях.

Нібы на экране, вельмі блізка і выразна ўбачыў я перад сабой хлапчукоў у салдацкіх пілотках, зваіх аднагодкаў, і сярод іх Генку — у тым доўгім, да п'ят, нямецкім фрэнчы... Маленкі, бледнатвары (мы ўсе былі старэйшыя за яго на тры-чатыры гады), ён самотна стаіць на поплаве ля Хведаравай компані, змурчыў на сонцы блакітныя вачаняты і з заідрасцю назірае за намі — як мы гуляем у партызан і немцаў. Потым баязліва падыходзіць да нашага завадзіцы Адама і просіць прыняць яго ў гульні. Але Адам не прымае. Не хоча. Не любіць ён вадацца з пачанамі. Толькі Генкавы слёзы прымушаюць яго злітавацца.

— Ну, ладна. За немчуру сьдзеш. Чуець, хлопцы? Ён жа сапраўдны фрэнц у нас.

Мы пагардліва і ў той жа час крыху сарамліва смяемся: у нас свой фрэнц! Гэта ж Генку Наўроцкай Ганна немаведама ад каго нарадзіла... Гэта ўсе ведаюць у Міхалёўцы. Усе... Нават мы, малыя. І кожны з нас з задавальненнем, з нейкай д'явольскай зласліваасцю крычыць Генку:

— Эй, немчура!

А блакітныя Генкавы вочы толькі жмурацца... Ён усміхаецца нам неяк внавата і здзіўлена. Ён не разумее ўсяго ўтоенага сэнсу гэтага слова, ён многа чаго не разумее, і маці сваю ён не памятае: тады ж памёрла. Ён ведае толькі, што ў яго нікога няма. Нікога, апроч спагадлівай цёткі Самойліхі, якая гадуе хлапчука.

У Генку можна кідаць «гранату», страліць з-за куста з «аўтамата»: тыр-р-р... Ён для нас — немец. Фрэнц!

— Эй, немчура, чаму не падаеш? Падай! Мы цябе ранілі, — крычаць хлопцы з-за аленішкі.

І Генка — падае... Пакорліва, хутка, не заўважаючы, куды ён падае, адчуваючы за сабой усё тую ж незразумелую яму віну, баючыся толькі аднаго: каб не прагналі хлопцы з поплава.

Генка не супраціўляецца, калі мы завязваем

яму вочы і выдзем партызанскай сцяжынкай «на расстрэл». І — «расстрэлюем» доўгімі «ілкамі-вінтоўкамі». Усміхаючыся, Генка зноў паслухмяна чмякаецца ў дарожны пыл, плюхаецца між кустоў. Парашчэ ён так выпэцкваецца, што яго дзянка пазнаць. І тады на выган выходзіць цётка Самойліха. Яна не крычыць на Генку, не б'е яго, не лае нас. Яна толькі забірае нашага «немца» дамоў і дакорліва, ціха кажа:

— Эх вы... Пашкадавалі б, ён жа без бацькі, без маці... Бессаромнікі!

На нейкі момант нам робіцца ніякавата. Але толькі на нейкі момант. Самойліха знікае ў сваёй абгарэлай чорнай хаце, і мы зноў зайдла гуляем «у партызан» і «немцаў».

Нярэдка здаралася, што Генка таксама вяртаўся да нас — унікаў ад цёткі дагульваць «фрэнца»...

Не, я не мог ужо супакоіцца ад думак, заснуць... Толькі Генку не перашкаджаў, здавалася, нікоўкі ні раптоўны скрыгат тармазоў, ні людская гамонка пад самым акном на тралейбусным прыпынку. На грудзях у яго ўсё знічэ ляжала разгорнутая газета з рознымі весткамі — добрымі і трывожнымі... І я не мог чамусьці адарваць позірка ад гэтай газеты, ад твару Генкі, хоць твар у яго быў як твар, звычайны. Вузкі, прадаўгаваты, з прамым тонкім носам і вострым падбародкам. Светлыя валасы ўскудлаціліся, апалі на лоб, закрылі і без таго непрыкметныя бялыя бровы. Ён дыхаў спакойна, Генка... Можна сніў сваю самотную Самойліху — таму і твар у яго быў спакойны, лагодны. Я пазіраў на яго і цяпер пэўна ведаў, што сон не прыйдзе да мяне да самай раніцы.

СІНІЯ КРУГІ

На рагу вуліцы стаялі двое. Стаялі і глядзелі, як паволі рушыць пахавальная працэсія...

Марозны вецер пёк, хвастаў іх пачырванелыя твары. Але яны стаялі і глядзелі, як людзі ішлі за машынай з труной. Ішлі, апусціўшы галовы, журботна слухаючы надрыўную музыку аркестра.

— Я не люблю, калі так хаваюць, — сказаў адзін, высокі, у каракулевай афіцэрскай папасе.

— І я не вельмі, — падтрымаў другі, — та быў крыху ніжэйшы ростам. — Балюча гэта —

вось так ісці. Трэба мо прасцей. Па-салдацку. Як на вайне... Памятаеш, як там... хавалі?

Яны ўспомнілі. Успомнілі аб прамых пападаннях, аб шалёных кулях — аб той смерці, якая салдата не здзіўляе. Аб той, якой самі не раз глядзелі ў вочы. І твары пры гэтым у іх былі звычайныя, такія, як заўсёды: нібы гаварылі проста аб надвор'і.

А працэсія рушыла наперад. Гучала тужлівая музыка. І ўсё з той жа маўкліваасцю сунуўся на-тоўп за машынай.

— Каго ж гэта хаваюць? — узіраючыся, раптам запытаўся той, што быў ніжэйшы. — Можна наша брата, франтавіка?

Другі, у афіцэрскай папасе, памаўчаў, а потым заклапочана сказаў, соўгаючы наском бота па свежым, ледзь прытапаным снезе:

— Часам, брат, крыўдна бывае. Вельмі крыўдна. Чалавек, глядзіш, вайну ўсю прайшоў, жывы застаўся. Нават асколкам яго не зачэпіла... Ну, не без таго, была там адна ці дзве кантузі. Лёгка... Пашанцавала, скажам? Пашанцавала. Ды вось выклікаюць да гэтага чалавека ўрача надоечы — кашаль схопіў, б'е, чарцяка, у грудзях баліць... Ну, урач выслухоўвае, распытвае пра кантузі, выпісвае па ўсёй форме нейкі рэцэпт і спачувае: нічога не зробіш, вайна дае аб сабе знаць... Вайна! А потым — пасля розных аналізаў — і яшчэ чорт ведае што гаворыць: падазронне на рак... Гаворыць не яму, жонцы. Але ж і ён выпадкова ўсё гэта чуе. Разумееш? Усё гэта... Цяпер вось ужо некалькі начэй не спіць. Не можа спаць... У балычкі чаргі чакае. Які ўжо тут сон, браце! Раніцою ўстае — сінія кругі пад вачыма... І крыўдна. Уяўляеш, як крыўдна — усю ж вайну прайшоў, асколкам нават не зачэпіла...

— Гэта ты пра каго? — разгублена спытаў сусед.

Той адказаў не адразу. Ён не пераставаў глядзець уніз, на начышчаны да глянцу насок бота, на шэры, выслізаны падэшвай снег... Потым, схамнуўшыся, падняў галаву і хутка сказаў:

— Гэта я табе пра аднаго знаёмага... Таксама адстаўніка. Я пра яго раскажваю... А мы... Шчэ пажывём!

Абодва прыцішана засмяліся, па-саброўску тузанулі адзін аднаго — вунь якія мы!

Але той, што раскажваў, раптам захапіўся, Моцна, да хрыпаты. Прыкрыўшы рот хусцінкай, ён калаціўся ўсім целам так, нібы нечыя рукі, учэпістыя і жорсткія, бессардэчна трэслі яго за плечы.

Сусед спалохана ашчаперыў яго — нібы хацеў падтрымаць. І ўбачыў... Зусім блізка ўбачыў бледны пакутлівы твар і сінія-сінія, амаль ліловыя кругі пад вачыма...

СЯРОД КНІГ

СЯРОД КНІГ

СЯРОД КНІГ

ў час вострай ідэалагічнай барацьбы — з'ява зразумелая. Працэс нараджэння і развіцця новага грамадства, фармаванне новага чалавека не абыходзіцца без страт.

Аўтара, як і нас, чытачоў, у дэным выпадку больш абурала: як гэтае «нешта паўзучае», якое цяпер называецца панам Ана-толем, як гэтая паганка не была своечасова заўважана. Вось гэта крыўдна і невыбачальна. «Мяне па-сапраўдному засмуціла і ўразіла», — піша Кастусь Кірзенка, — усведамленне таго, як мы ў сваім Саюзе часта церпім патуранне настрыману націску амаральнага эгаізму. Ну, няўжо ж ніхто не раскусіў яго баязлівай двааблічнасці? Упэўнены, што многія бачылі, ведалі, разумелі. Але маўчалі. Адны — думачы: «Навошта чапаць, будзе смярдзец», а другія: «Ат, неяк абыздзецца...»

Грамадская ўсхваляванасць, адказнасць пісьменніка за ска-занае, надрукаванае, пушчанае ў эфір слова адчуваецца ў кожным радку кніжкі. «Я слухаў у Нью-Йорку самарэкламнае выступленне аднаго пісьменніка-турыста, чуў яго двухсэнсоўныя адказы на правакацыйныя пытанні, — піша Кастусь Кірзенка. — І дзіву даваўся: як можна, выступаючы ў логаве капіталістычнага свету, забывацца, што ты — не проста турыст, не проста індывідуум, а савецкі пісьменнік, савецкі грамадзянін, камуніст, які павінен высока несці сцяг камуністычнай прынцыповасці».

З глыбокай цеплынёй і ўдзячнасцю піша Кірзенка аб савецкіх дыпламатах, якія ў вельмі складаных умовах адстаяваюць у ААН палітыку міру Савецкай краіны. Сам Кірзенка быў адным з пасланцоў ад Беларусі на сесію Генеральнай Асамблеі ААН і бачыў, з якой цяжкасцю даводзіцца прадстаўнікам сацыялістычных краін дабівацца карысных для ўмацавання справы міру рашэнняў. Як справіўся са сваімі пачэснымі абавязкамі дыпламата, Кірзенка не піша, але яго кніжка і змешчаныя ў вераснёўскім сшытку «Польмя» вершы з будучай кніжкі сведчаць аб тым,

што савецкі пісьменнік плённа і натхнёна працаваў для справы міру і ідэйнага пераканання тых, хто не бачыў Амерыкі зблізка.

Вартасць кніжкі і вершаў Кастуся Кірзенкі аб Амерыцы не ў колькасці тых фактаў і з'яў, якія ён назіраў у Амерыцы, а ў той прынцыповай і перакананчай ацэнцы, якую дае паэт. Нас цікавіць і хвалюе Амерыка, якую ён, Кірзенка, бачыць зблізка. Яго роздум і глыбокае чалавечае хваляванне.

Рэчаіснасць, з якой сустрэўся ў Амерыцы Кірзенка, хоць і смрочная, але не безнадзейная. Пісьменнік бачыць і сілы, якія зацята змагаюцца за тое, каб «вярнуць Амерыку чалавеку», і аддае ім цэлыню свайго сэрца.

Я быў з амерыканцамі, людзьмі ў рабочых робах, на сямэй авеню. Давалі нароўні з ім і тыеў іх, і жалобу на сямэй авеню.

«Таварышы, я з вамі, на сямэй авеню» — заканчвае свой верш паэт.

У вершы «З пісьма дадому» аўтар пытае сябе: ці паклала знаходжанне ў Амерыцы на душу яго які знак, і адказвае пазычымі радкамі:

Ой, паклала, ой, паклала — Даражыць святлом зямлі, Дзе маці калыхала.

Даражыць святлом зямлі, бо «Мы — самыя свабодныя, самыя шчаслівыя людзі на свеце» — ужо радкамі прозы гаворыць паэт. У вершаваных і праявіч-ных радках аб сучаснай Амерыцы Кастусь Кірзенка як бы прымусіў нас разам з ім гаворыць аб ацэнцы тое, чаго мы дасягнулі пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі, даражыць нашай цудоўнай явай і адстойваць яе ў меру сваіх сіл і здольнасцей.

Кніжка Кастуся Кірзенкі «Амерыка здалёку і зблізка» напісана з гарачым палемічным запалам і глыбокім перакананнем пісьменніка-грамадзяніна. У гэтым вартасць і карысць яе для чытана і асабліва малодога.

Л. ПРОКША.

ПАМЯЦЬ СЭРЦА

Усё больш выходзіць у нас кніг аб партызанскай барацьбе, паўней і выразней становіцца карціна ўсенароднага змагання з фашысцкімі захопнікамі. У апошнія гады мы ўведалі пра партызанскую эпопею асабліва многа, дзякуючы ўспамінам сведкаў і ўдзельнікаў гераічных падзей. І кожнае такое сведчанне мае асаблівую вагу: гэтыя ўспаміны — каштоўны дакументальны матэрыял, што дапаўняе гісторыю партызанскага руху. Але пісаць такую кнігу — вялікая адказнасць. Нельга хібіць, нельга памыліцца, трэба пісаць сэрцам...

Івану Паўлавічу Крыскаўцу ёсць што ўспомніць, ён яшчэ з даваеннага часу журналіст, а падчас фашысцкай акупацыі быў рэдактарам Клічаўскай падпольнай раённай газеты, потым загадчыкам аддзела прапаганды і агітацыі Магілёўскага падпольнага абкома партыі, выконваў абавязкі рэдактара падпольнай абласной газеты «За Радзіму». Быў ён у многіх партызанскіх атрадах, палках, брыгадах, удзельнічаў у многіх баях.

Сваю кнігу «Сустрэчы ў Цераболі» Іван Паўлавіч пісаў памяццю сэрца. Ён хацеў не проста пераказаць «былыя баі і паходы», але і выявіць сам дух народнага змагання, узнявіць абставіны і падзеі праз узаемадачыненні людзей. Адрозна заўважаеш, што аўтар свядома імкнецца да ўсебаковага асвятлення партызанскай барацьбы. Ён не ўпрыгожвае фанты, не ўтойвае цяжкасці, аднак і не пераборшвае іх. Ён не забываецца, што вораг быў не толькі жорсткі, але і хітры, вынаходлівы.

У кнізе шырока паказана ідэалагічная работа партызан сярод насельніцтва, барацьба супраць варожай прапаганды.

Іван Крыскавец. «Сустрэчы ў Цераболі». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971.

«У жніўні 1943 года ў Барэзіне, — раскажваецца ў нарысе «Куляй і словам», — з'явілася група, якой камандаваў нейкі Бачароў, а начальнікам штаба быў Сямёнаў. Яны называлі сябе «народармейцамі». Задума карнікаў была не зусім арыгінальная, але каварная. Яны былі апрануты ў чырвонаармейскую форму, камандзіры прычэпілі кубары і шпалы — гэта каб падкрэсліць сваю незалежнасць ад немцаў. Ім было дазволена ўсё, толькі б звесці савецкіх патрыётаў у зман. У Пагосце «народармейцы» правалі мітынг. Адзін з афіцэраў-правакатараў сарваў са сцяны партрэт Гітлера, разарваў яго на шматкі і кінуў пад ногі. Гэтым самым ён хацеў выклікаць давер да сябе савецкіх людзей, якім быў ненавісны Гітлер.

Пасля таго Бачароў і Сямёнаў выдалі загад, у якім прапанавалі ўсім камандзірам партызанскіх атрадаў з'явіцца ў іх распараджэнне з усім асабовым саставам і зброяй...

Хітрасць акупацыйцаў была выбрыта, карнікам не ўдалося ажыццявіць свае намеры.

Аўтар многа, праўдзіва і цікава раскажвае пра пашырэнне партыянага руху ў тыле ворага, пра яго велізарны ўплыў на насельніцтва. З любоўю згадвае І. Крыскавец рэдактара падпольнай газеты «За Радзіму» Аляксандра Юшкевіча, які 5 мая 1943 года, у Дзень друку, разам з аўтаматчыкам ўварваўся ў варожыя аковы, ва ўпор расстраляў гарматны разлік. У тым баі ён загінуў. Пра журналіста і разведчыка Аркадзя Манькова, які біўся з ворагам да апошняга патрона. Пра былога юнкора, а потым партызанскага падрыўніка

ка, актыўнага карэспандэнта, здольнага журналіста Міхася Белабародова, які загінуў каля прускага горада Шлаўпене-ня, калі яму не было яшчэ і 20 гадоў. Пра рэдактара Асіповіцкай падпольнай раённай газеты Паўла Трацяўскага і журналіста Міколу Сідаровіча, вынаходлівых друкароў Пятра Сцярганава і Саўку Вершука.

З кнігі відаць, наколькі аператыўным і дзейным было друкаванае слова партызанскіх выданняў, якую важную ролю адыгрывала яно ў барацьбе, бачыш і тую складаную, карпатлівую растлумачальную работу сярод насельніцтва, якую вялі агітатары партыянага падполля на Магілёўшчыне. У кнізе раскажваецца, напрыклад, пра аднаго з лепшых агітатараў партыянага падполля на Магілёўшчыне Хладоса Нічышаравіча Міхалова.

Хвалюе нарыс «Камісар Пётр Счаслоўскі». Асабліва працула напісаны старонкі, дзе раскажваецца пра гібель слаўнага партызана.

Кітга І. Крыскаўца, як кажуць, густа насылена героямі. Мы бачым у справе многіх партызан і сувязных, камуністаў і камсамольцаў, даведваемся пра іх подзвігі.

Аўтар паказвае, як рос і дужэў партызанскі рух на Магілёўшчыне, як партызаны становіліся ўсё больш і больш небяспечнай для ворага сілай, як прыходзілі да народных месціцаў баявы вопыт і гарт, як мацнелі і развіваліся сувязі партызан з насельніцтвам, як ажыццяўлялася партыянае кіраўніцтва народным змаганнем.

На маю думку, І. Крыскавец здолеў пра ўсё гэта раскажаць і працула, і цікава. Мы атрымалі яшчэ адну каштоўную кнігу аб партызанскай барацьбе.

І. ІСАЧАНКА, былы рэдантар Касцюковіцкай падпольнай раённай газеты і сакратар падпольнага РК ЛКСМБ.

2. ПРАДПРЫЕМСТВЫ І ГОРАД

БУДАЎНІКІ МІНСКА вырашаюць праблему далейшага росту беларускай сталіцы. Гэта праблема—шматгранная. Яна датычыць і развіцця эканомікі, і ўмоў побыту.

Ні адзін горад у нашай краіне па тэмпах росту не параўнаеш з Мінскам. Пасля вайны насельніцтва горада з 50 тысяч вырасла да 950 тысяч. Для параўнання заўважым: за многія гады насельніцтва Мінска да 1940 года дасягнула ўсяго толькі 260 тысяч.

Горадабудаўнікі пры аналізе і разліках росту насельніцтва горада адрозніваюць яго па групам. Рост горада, галоўным чынам, залежыць ад росту так званай горадаўтваральнай групы, куды адносяцца працоўныя, занятыя ў сферы вытворчасці, не звязаныя з напасрэднай абслугой, а таксама ў навукова-даследчых і праектных інстытутах, вышэйшых навучальных устаноў, будаўніцтве, транспарце.

Планавалася ў будучым колькасць кадраў горадаўтваральнай групы ў 340 тысяч чалавек. Ужо цяпер гэта колькасць перавышана. У той жа час другая група, занятая ў галінах абслугі, значна ніжэйшая за ўстаноўленыя нарматывы. Значыць, галіны абслугі ў гарадской гаспадарцы абавязкова павінны і будучы развівацца.

Нарэшце, трэцяя група — так званая несамадзейнае насельніцтва — таксама мае тэндэнцыю развіцця. Наш горад, нягледзячы на сваю 900-гадовую гісторыю, у сілу гістарычных прычын параўнальна малады, і людзей пенсійнага ўзросту ў Мінску — менш, чым у іншых буйных гарадах краіны. Але горад непазбежна будзе «старэць», асабліва, калі ўлічыць, што павялічваецца сярэдняя працягласць жыцця насельніцтва.

Узнікае пытанне: дзе ж рычагі рэгулявання росту насельніцтва і горадаў?

Пытанне істотнае, яно знайшло адлюстраванне ў Праграме КПСС:

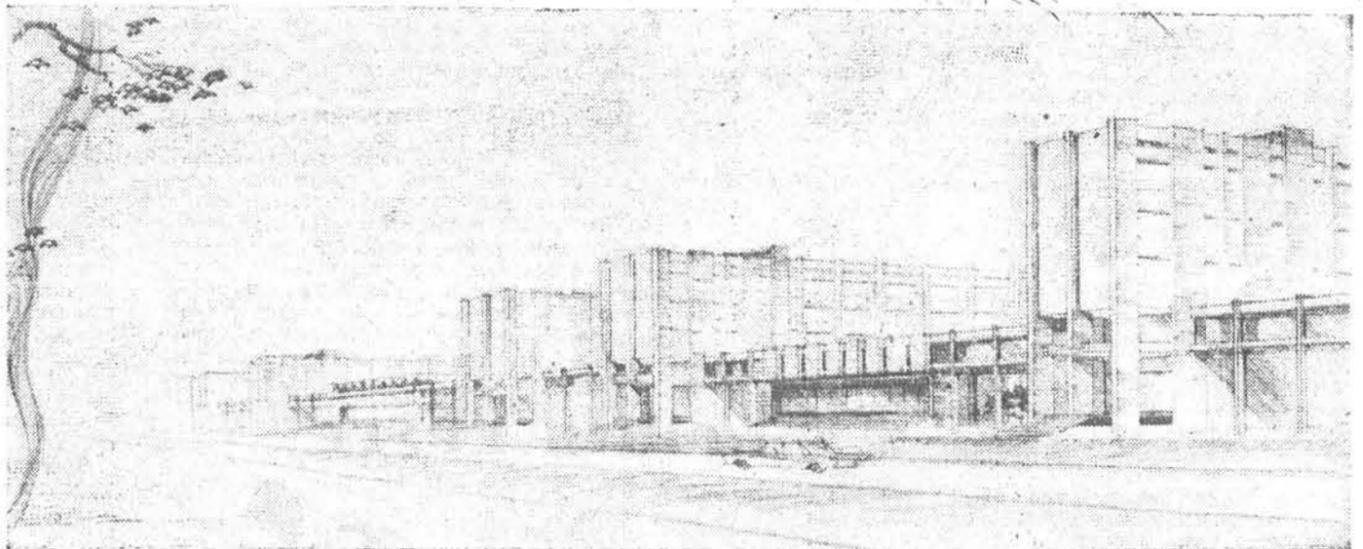
Кіруючыся ўказаннямі У. І. Леніна, Праграмай КПСС, саветыякі горадабудаўнікі прадугледжваюць абмежаванне росту буйных гарадоў. Гэта вызначаецца, з аднаго боку, неабходнасцю развіцця малых і сярэдніх гарадоў. Многія з іх маюць для гэтага вельмі спрыяльныя ўмовы (людскія рэсурсы, развітыя транспартныя сувязі, прыродныя багацці). З другога боку, празмерны рост вялікіх гарадоў ударажае кошт будаўніцтва. Разлікі паказваюць: кошт будаўніцтва і інжынернага абсталявання на аднаго жыхара ў буйным горадзе прыкладна на 40 працэнтаў вышэйшы, чым у сярэднім горадзе. Нарэшце, даводзіцца ўлічваць, што з ростам буйнага горада цяжэй абслугоўваць насельніцтва, растуць затраты часу на транспартныя паязджкі і да т. п.

У горадабудаўнічай тэорыі лічылася, што ёсць аптымальныя па колькасці гарады. Аднак канцэпцыя аптымальных гарадоў аказалася нежыццёвай. Для прыкладу ўспомнім, што ў свой час прапаноўвалі для аптымальных гарадоў 300 тысяч чалавек, для гарадоў-спадарожнікаў — 60 тысяч.

Сама па сабе канцэпцыя стрымлівання росту насельніцтва горадоў праймае. Але кіравацца ёю трэба твор-

Антэпаст першы — у Мінбудам
Тумары газет.

ча. Нашы разлікі насельніцтва на бліжэйшы час прадугледжваюць 1 мільён чалавек замест 1 мільёна 200 тысяч. А ўсяго праз пяць гадоў насельніцтва Мінска плануецца ў 1 мільён 213 тысяч чалавекі.

Так будзе выглядаць навукова-даследчы філіял комплекс Акадэміі навук БССР.

Я. ЗАСЛАЎСКІ,

намеснік галоўнага архітэктара г. Мінска, кандыдат архітэктурны.

КРАСУЙ, МАЯ

Што з гэтага вынікае? Тое, што мы павінны прытрымлівацца намечанай праграмы стрымлівання росту буйных гарадоў. Але пры гэтым нельга ігнараваць канкрэтныя ўмовы таго або іншага горада, што асабліва яскрава відаць на прыкладзе Мінска.

Прыведзеныя факты аб групах насельніцтва гавораць, што Мінск павінен развівацца далей. Праўда, у разумных межах. Апрача таго, нельга не ўлічваць непазбежнага росту кадраў навуцы, культуры, мастацтва, звязаных са значэннем Мінска як сталіцы рэспублікі.

Абавязковая ўмова стрымлівання празмернага росту горада — абмежаванне росту горадаўтваральнай групы. У Мінску вырашана не будаваць новых прадпрыемстваў горадаўтваральнага значэння. У той жа час непазбежны развіццё, рэканструкцыя існуючых прадпрыемстваў.

У генеральным плане меркавалася, што рэканструкцыя і павелічэнне вытворчасці павінны, як правіла, не прыводзіць да росту кадраў. Але практыка нярэдка гэтыя ўмовы парушае. Так, рэканструкцыя фабрыкі «Камунарка» выклікала павелічэнне кадраў прыкладна на паўтысячы чалавек. Значыць, абавязковая ўмова стрымлівання далейшага росту горада — актывізацыя вытворчасці аўтаматызацыяй, удасканаленнем тэхналогіі. Тэхнічная рэвалюцыя павінна, апрача таго, зменшыць кадры такіх прадпрыемстваў. Бо ўжо сёння, напрыклад, на буйнейшых амерыканскіх прадпрыемствах трактарабудавання прадукцыя выпускаец-

ца меншай колькасцю працоўных, чым у нас. Іншая справа, што ў амерыканцаў гэта дасягаецца інтэнсіўнай эксплуатацыяй рабочых, але і нельга ігнараваць дасягнуты імі ўзровень аўтаматызацыі вытворчасці, механізацыі працаўміх працэсаў.

Былае, што пашыраць вытворчасць у горадзе неабходна. Тады трэба станавіцца на шлях стварэння філіялаў прадпрыемстваў у прыгарад-

чыць санітарна-гігіенічным паграбаванням. Апрача таго — перашкоджае рэканструкцыі раёна. На вуліцы Казлова быў калісьці пабудаваны гіпсавы завод. Ён забруджвае паветра. Рад такіх прадпрыемстваў вырашана перавесці з цэнтра Мінска на працягу 1971—1980 гадоў. Упарта чапляюцца за горад будаўнічыя арганізацыі Міністэрства сельскага будаўніцтва БССР, размяшчэнне якіх у сталіцы неапраўдана.

Мы даўно «ваюем» з Міністэрствам сельскай гаспадаркі БССР, каб выне-

най зоне і нават у іншых бліжэйшых гарадах рэспублікі. Так было, напрыклад, з беларускім аўтамабільным заводам, філіял якога пабудаваны ў Жодзіне. Так быў зроблены рэальны крок у арганізацыі росту Мінска. Разам з тым пасёлак Жодзіна пераўтвораны ў горад з добрымі перспектывамі развіцця. Такі прыцип — прагрэсіўны. Такім жа шляхам развіваецца завод — імя Кастрычніцкай рэвалюцыі, «Эталон», аўтаматычных ліній, гадзіннікавае аб'яднанне «Прамень» і інш.

На жаль, часам даводзіцца доўга абгрунтоўваць перавагі стварэння філіялаў за горадам. Так, завод імя Кастрычніцкай рэвалюцыі спрабаваў развівацца на існуючай тэрыторыі. Заводу дазволілі такую рэканструкцыю. Але выявілася, што эфектыўнае развіццё завода на старой пляцоўцы немагчымае. Калі б да гэтага вываду мічэстэрства і кіраўнікі прадпрыемства прыйшлі раней, дык аб'ёмы новага будаўніцтва на заводзе былі б іншыя, і ўмовы рэканструкцыі горада былі б лягчэйшыя. Такіх прыкладаў можна прывесці шмат. Але і сказанага дастаткова, каб ацаніць важнасць праблемы.

Ці садзейнічае абмежаванню росту горада вынас з гарадской рысы прадпрыемстваў, шкодных у санітарных адносінах, а таксама прадпрыемстваў і арганізацый, не звязаных з абслугой горада? У горадзе няма такіх прадпрыемстваў. Напрыклад, гарбарны завод «Бальшавік» і гарбарнаперапрацоўчыя прадпрыемствы. Гэта супярэ-

сці за горад былію балотную станцыю (цяпер яна называецца больш салідна: Эксперыментальнае поле навукова-даследчага Інстытута мелірацыі і воднай гаспадаркі). Гэтыя эксперыментальныя палі, якія калісьці былі за горадам, аказаліся ў цэнтральнай зоне перасячэння важнейшых магістралей — вуліц Максіма Горкага і Арлоўскай.

Нам даказваюць, што вопыты надтарфянікамі асабліва важна праводзіць менавіта на гэтых палях. І ўсё-такі інтарэсы горадабудаўніцтва не могуць не перамагчы ведамасных падыходаў да размяшчэння арганізацый, якія замяняюць рэканструкцыі. І такіх прыкладаў можна прывесці многа.

Мы ўпаміналі, што ў сталіцы рэспублікі непозбежна развіццё навукі, культуры і мастацтва. Але гэта зусім не азначае, што можна размяшчаць у Мінску ўсе ўстановы гэтага профілю. Напрыклад, рад праектных арганізацый, навукова-даследчых інстытутаў, спецыяльных канструктарскіх бюро могуць з поспехам развівацца на базе новых буйнейшых прамысловых комплексаў у абласных гарадах. Тэндэнцыя аб'яднання навукі, СКБ з буйнымі базавымі прадпрыемствамі — гэта прагрэсіўная тэндэнцыя. Нарэшце, могуць узнікнуць і самастойныя гарадкі навукі, зручна звязаныя са сталіцай, абласнымі гарадамі. Пры ўдакладненні генеральнага плана горада і распрацоўцы перспектывы развіцця Мінска на 2000 год (ім заняты Інстытут «Мінск-

ШТО ПІШУЦЬ ПРА НАС

ДОБРЫМ СЛОВАМ

На 60-годдзе нашага паэта і драматурга Васіля Віткі адзначыліся добрымі словам сябры і знаёмыя. У люблінскім часопісе «Камуна» змешчаны артыкул, у якім даецца характарыстыка творчасці В. Віткі, у прыватнасці, нізкі вершай, апублікаванай нядаўна ў «Полымі».

«Яго вершы, зладжаныя і гучныя, — гаворыцца ў часопісе, — датычаць, паміж іншым, асям, прыроды — напрыклад, асям, дажджу, выспявання збажыны. Наказ гэтых з'яў для паэта не самацэля, яго творчасць прасякнута глыбокім жыццёва-філасофскім роздумам. На-свойму глядзіць паэт на існасць, арыгнальна прадстаўляе адвечную тэму пры-

тэізму, на-свойму ўзіраецца ў наш век...»

Паэт, закаханы ў традыцыі, разглядае іх вачыма сучаснага чалавека, які застаецца патрыстам свайго краю. Ён апявае сілу слоў, параўноўвае іх з птушкамі, якія адлітаюць і аяртаюцца, з зернем, якое ўзыходзіць, калі пасеяна на добрай глебе. Усёй сваёй істотай ён адчувае патрэбу ў песні, параўноўвае яе з птушымі спевамі, без якіх у прыродзе было б надта сумна. Асабліва блізка паэту народная песня. Зрэшты, у яго вершах яна адчуваецца вельмі выразна не толькі ў рытме, але часам і ў мастацкіх сродках. Ён ператварае яе ў гучны і складны верш.

Аўтар артыкула статысцічна ў сваіх вывадах на з'яў Ул. Юрэвіча, апублікаваны ў

«Полымі» з нагоды юбілею В. Віткі.

«ПАЗМА ПРА КРАСУ ЧАЛАВЕЧУЮ»

Так называе аповесць У. Караткевіча «Чазенія» польскі літаратуразнаўца Фларыян Пяўважыні ў сваёй рэцэнзіі, якая змешчана ў часопісе «Пшы-язь». Фл. Пяўважыні, добры знаўца нашай літаратуры і шчыры прапагандыст яе ў братняй Польшчы, між іншым, зазначае:

«Аповесць-паэма Караткевіча вырастае да рангу сімвала нялёгкага абавязку чалавечнасці, дабраты, любові... Жыццё паказана ўсебікова, кваліфікавана, разамішчана, як у легендзе пра ноч пад Івана Купалу... «Чазенія» — гэта паэма прозай

пра сілу жыцця, трываласць дружнай, пра сілу кахання, гуманнасці і прайды, уасобленых не толькі ў вобразях галюнных герояў і іх сяброў, але і ў з'явах прыроды, якая, хто ведае, ці не з'яўляецца тут галоўным героем і крытэрыем пазодзіна. Чазенія — рэліктавая вярба — гэта сімвал магчымасці жыцця, якое ва ўсёй складанасці і красе звяртаецца да чытача са старонак гэтай хвалоўчай, але зусім не сентыментальнай кнігі».

Фларыян Пяўважыні прапануе выдзіць кнігу Караткевіча і ў Польшчы.

ПЕЦЭФІ — ПАБРАЦІМ КУПАЛЫ

Вядомы даследчык беларускай літаратуры і венгерска-бела-

рускіх культурных сувязей Дзёрдзь Рада змешціў у газеце «Мадзюр нёмлет» рэцэнзію на выданне ў Мінску зборнік вершай Шандара Пецэфі «Ліра і меч».

Адзначыўшы папулярнасць венгерскага нацыянальнага паэта ў Савецкім Саюзе. Дз. Рада падрабязна спыняецца на характарыстыцы нашай літаратуры, каб наказаць свайму чытачу тое асяроддзе, у якое ўваходзіць сёння назва Пецэфі. Дз. Рада высока ацэньвае творчую працу перакладчыка Міколы Хведаровіча: «На беларуска-каза чытача пераклад павінен зрабіць прыемнае ўражанне... «Абарваныя горы» стай пабрацімам Купалы сваімі ідэямі і вершамі».

АНДРЭЙ СНІТКА, КРАЯЗНАўЦА І ГІСТОРЫК

Чым далей адыходзіць час, тым цяжэй праз дзесяцігоддзі вывучаць людзей, якія маюць заслугі перад беларускай гісторыяй і культурай. Яны тады не лічыліся за сціпласці, што дайшлі да мэты, але для нас яны цікавыя і тым, што зрабілі. Шмат папрацаваў над зборам і прапагандай старажытных беларускіх наштоўнасцей археограф, археолаг, этнограф, арганізатар музеяў у Мінску Андрэй Канстанцінавіч Снітка, які нарадзіўся ў 1866 годзе ў Вілейні. Паходзіў ён са знатнага полацкага роду Сніткаў, якія мелі маенткі ля Глыбокага.

Паспелішыся ў бацькавым фальварку Каліберг, Андрэй Канстанцінавіч ажаніўся на Лізаветце Мінітаўне Уласавой, роднай сястры вядомага грамадска-культурнага дзеяча А. М. Уласова, за што меў нарананні з боку мясцовых панцоў. Уласавы былі шмат бяднейшымі. Але каб толькі за гэта абураліся. А. Снітка быў шчыры і прастымі людзьмі і зблізіўся з імі. На свае сродкі ён адкрыў у Калібергу школу, а калібергскі доктар Х. Мэне, па ўказанні гаспадары, бласплатна прымаў хворых, бяссплатна даваў лены. Як толькі «Нашай ніве» спатрэбіліся грошы, Андрэй Канстанцінавіч тут жа прадаў свой маент і выдаў неабходную суму.

З прыемнасцю прыймаў ён гэты час і свае знаёмства з Сніткам заслужыла наступіца школы БССР К. І. Міланавіч: «Андрэй Канстанцінавіч быў вельмі добрадушны. Здарэцца пакараў і ён сам спышаецца тушыць, судзішае людзей не гаравацца, бо лесу кожнай трэба даць. Нелья празджаў Снітка міма нашай беднай сям'і хаты. Зайшоў папрасціць у маёй маці кубаніцу. Ён выпіў, падзікаваў і тут жа сунуў у руку пяцірублёўку. Маці ў адназ пацалавала яму руку, Андрэй Канстанцінавіч віватава ўсміхнуўся, сам узяў у руку і пацалаваў, шчыра дзякуючы за ветлівасць. Такім яго ведалі ўсе».

Кола знаёмых А. К. Сніткі было вялікім і цікавым. У Калібергскіх пенатах бываў вядомы лінгвіст акадэмік А. А. Шахматаў. Сюды ён прыязджаў з фанографам, запісваў беларускія песні, байкі, прымаў і альбо проста гутаркавую мову-дыялекты. Беларускі даследчык быў частым госцем на пецярбургскай кватэры А. Шахматава. Дружылі да самай смерці.

Зімой Андрэй Канстанцінавіч разам з сям'ёй жыў у Мінску. Сталымі наведвальнікамі яго дома былі этнограф Сербай, нампазітары Рагоўскі і Кашыні, археолаг Татур. Тут бываў паэт Янка Лучына. Але ўсе ён самімі цікавымі налібергскіх вечары былі, налі прыязджаў Аляксандр Мікітавіч Уласаў, Ядвігін Ш., хімік Арсен Канчэўскі, нашанівец Шпакоўскі, сястра Кацярына са сваім мужам, гісторыкам і паэтам. Заўсёды збіраўся маленькі хор ці аркестр (піяніна, фісгармонія, віяланчэль, скрыпка і флейта).

— Калі не было музыкі, то адзін хто небудзь чытаў услях, астатнія малвалі, лялілі, вышывалі, — успамінае дачка А. К. Сніткі Вера Андрэеўна.

У Калібергу застаўся прыгожы летні тэатр. У пазнейшы час тут сталі п'ескі вандруўнай аркестры. На яго сцэне, акружанай зелянінай, ішла пастаўка купалаўскай «Паўлінкі». Тут жа выноўваліся песня на словы Янкі Купалы «А хто там ідзе?». Урэшце, гэта той самы Каліберг, які арандаваў Раманосіня дзе ў 1919 годзе спыніўся Янка Купала, і гэта назва засталася пад некалькімі вершамі паэта. Цяпер ад былога фальварка — толькі сляды ў адным кіламетры на ўсход ад Радашковічаў.

Андрэй Канстанцінавіч Снітку даўно цікавілі беларускія старажытнасці. Ён уважліва прыглядаўся да археалагічных помнікаў, збіраў матэрыялы этнаграфіі, думаў пра беларускі музей, які б затрымаў тыя каштоўнасці, што разыходзіліся па музеях Масквы, Пецярбурга, Варшавы, Тавры. Аднак для афіцыйнага адкрыцця музея патрабавалася санцыя мінскага губернатара, які дазволу не даў. Адзіным выхадом стала вывесці шыльду царскоўнага гісторыка-археалагічнага музея. Стварыўся арганізацыйны камітэт. Першым старшынёй быў абраны нехта М. Былоў, які ў хутнім часе памёр. Пасля яго імятэт і музей узначаліў А. Снітка. Хоць у склад камітэта ўваходзілі Д. Сірычэўка, А. Папоў, Л. Смародскі, асноўную работу па зборы экспанатаў вёў Снітка, да таго ж на яго леглі клопаты аб памішчэнні. Архірай згадзіўся адвесці пад музей толькі дзве нелі ў доме, што знаходзіўся на месцы сучаснага Дома афіцэраў, але потым аддаў для музея мураваныя камяні, ваоны якіх выхадзілі на Пафорную (сёння —

гэта вуліца імя Карла Маркса). Таня неўладкаванасць і цеснота вымагалі усю падрыхтоўчую работу весці ў доме Сніткі па вуліцы Вясялай, 9 (зараз Першамайская). Тут праходзілі сходы археалагічнага таварыства, чыталіся даклады, ставіліся канцэрты.

У цёмным з нізкай столлю музеі было вельмі нязручна і няўтульна. Наведвальнікі прыходзілі толькі ў надзень. Дроў архірай даваў мала. У музеі часцей за ўсё знаходзілася Лізавета Мінітаўна і дачка Вера, якія не толькі палілі печ, але дагледжвалі за экспанатамі, складалі каталогі. Сам Снітка знаходзіўся ў музеі ад пятніцы да панядзелка, астатні час быў заняты пошукамі новых экспанатаў. Шмат увагі аддаваў архівам царваў і маанастыроў, вышываючы там беларускія старадрукі, займаўся раскопкамі, асабліва на Палессі. Ён адшукаў саркафаг у Тураве, вёў раскопкі ў Крывічах (ля ст. Радашковічы), ля Рагавы, Неманіцы, Барысава, Пінска. Частку сваёй калекцыі Снітку яшчэ пры жыцці перадаў аматар археалогіі Г. Х. Татур. Калекцыя Татура, які меў прыватны музей у Мінску, ацэньвалася ў 200.000 рублёў. У гэтай калекцыі была ўнікальнейшая бібліятэка.

У 1911 годзе пры музеі Снітка стварыў этнаграфічны аддзел, куды увайшлі зборы Ісака Абрамавіча Сербавы, улюбёнага ў беларускую песню. Нямомны шукальнікі ўзораў беларускага адзення, Сербай аднойчы паехаў на Палессе зрабіць здымкі для музея і для сваёй нігі. Некалькі тыднёў пайшоў на здымкі, асабліва на падбор матэрыялаў. На зваротным шляху Сербай паспрачаўся з праванікамі цыгніка, які ў помыту сцінулі з паліцы яго карзінку з шыллянымі гатывамі, і лены ўсе пабіліся. Але Сербай павярнуў назад, зноў пайшоў па тыя жа дарогах Палесся і прывёз у Мінск шмат фатаграфій беларусаў у нацыянальных нацыянах, запісаных песень, частку ліч Кашыні гарманізаваў. У хутнім часе ў доме Сніткі адбыўся сапраўдны канцэрт, у праграме якога былі толькі песні Сербавы. Саліраваў тэнар Жудрах. Пасля хору была лекцыя Сербавы аб беларускай песні. У канцы выступіў Снітка, які падірэсліў значэнне беларускай песні.

Снітка надоўга засеў за вывучэнне архіваў царваў і маанастыроў Слуцкіны для напісання вялікай работы па гісторыі Слуцкага княства. Ездзіў у розныя бібліятэкі для збору матэрыялаў. Ён апісаў рукапісы і старадрукі ў Слуцкім маанастыры, у чым яму дапамог акадэмік Шахматаў. У прадмове да нігі дзеяца гісторыі першага саборнай царквы ў Слуцку, якая закладзена ў 1404 годзе Анастасіяй Алькоўнай. Потым на гэтым месцы была закладзена другая царква, якая згарэла ў 1702 годзе. Далей самым падрабязным чынам ідзе апісанне. Напрыклад: «Загаловак прадмова Феафіласта Балгарскага і сам тэкст евангелія ад Мацвея. Перад тэкстам выдатная, шырокая застаўка, якая распісана золатам і анваральнымі фарбамі. Загаловак літар расшывана. На першай старонцы ўсе іроніі золатам. Застаўкі расшываныя...» Такое апісанне дае магчымасць сённяшнім вучоным уявіць тую бібліятэку, тыя нігі, а нігі ў Слуцку было шмат і вельмі каштоўных. Напрыклад, евангеліе Мсціслаўска, друкаванае ў Мамонічаў у 1575 годзе; паўчаныні на «западно-русском наречіі» пад загалоўкам «Агародан». Нігі з Віленскай, Львоўскай, Маскоўскай і іншых друкарняў.

Тан Андрэй Канстанцінавіч Снітка падыходзіў да напісання капітальнай навуковай работы «Гісторыя Слуцкага княства», лую ён завяршыў да пачатку імпрэрыялістычнай вайны, але выдаць не паспеў. Будучы ў бежанстве ў Глухаве Чарнігаўскай губерні, ён перабраў мясцовы архіў, дарачы тамсама не пусціў для беларускай гісторыі. Здароўе канчаткова падарвалася і ён памёр у 1920 годзе.

Работу А. К. Сніткі доўга трымалі ў сваім сямейным архіве жонка і дачка. Пазней работа паступіла ў архіў Акадэміі навуў БССР, дзе і зараз знаходзіцца. Ці не пара хоць часткова апублікаваць яе? Дарачы, работу Сніткі высокая цаніў Еўданім Раманай.

Шматгадовая праца гісторыка і краязнаўцы Сніткі заслугоўвае увагі.

Генадзь КАХАНОУСКІ,
г. Маладзечна.

ДЛЯ ГАСЦЕЙ БРЭСТА

Да адкрыцця першай чаргі Брэсцкага мемарыяльнага комплексу творчал студыя «Фота і жыва» Саюза журналістаў БССР выпусціла схему-даведнік. На карце назначаны памятныя месцы баёў на Цэнтральным востраве і Кобрынскім умацаванні крэпасці, а таксама Галоўны ўва-

ход, штык абеліск, скульптурна-памятнык «Смага», галоўны манумент і іншыя дэталі мемарыялу.

У даведніку каратка расказваецца аб гераічнай абароне крэпа-

сці, на змешчаных тут фатаграфіях паказаны Холмска і Цярэпальскае вароты калычавых назары. Усходні форт, бастыёны на Цэнтральным востраве.

Гэта малюнак выданне, выпушчана тэражом 420 тысяч экзэмпляраў.

праект) удзяляецца значная ўвага разумнаму стрымліванню развіцця такіх арганізацый. Адзін дацэнт, механічна выкарыстоўваючы дадзеныя росту савецкіх гарадоў за апошнія дзесяцігоддзі, паспрабаваў вызначыць колькасць жыхароў у буйных гарадах СССР на 2000 год, у тым ліку і ў Мінску. Паводле яго разлікаў, насельніцтва горада да гэтага тэрміну павінна склацца... чатыры мільёны чалавек (!). Гэта, вядома, бягледзіца. Аўтар мяркуе захаванне механічнага прыросту насельніцтва гэтых гарадоў і не ўлічвае скрачэння кадраў у выніку тэхнічнай рэвалюцыі.

Хуткі рост Мінска звязаны з такой дыспропорцыяй: пры вялікім росце вытворчасці тэмпы жыллёвага і культурна-бытавога будаўніцтва адстаюць. Тэмпы і аб'ёмы будаўніцтва школ, дзіцячых дашкольных устаноў, кінатэатраў не могуць задаволіць.

ЦК КПБ і Савет Міністраў БССР у пастанове «Аб далейшай будове горада Мінска», прынятай у 1968 годзе, наміцлі асноўныя кірункі развіцця асобных галін гарадской гаспадаркі. Нягледзячы на добры плён ажыццяўлення гэтай праграмы, патрэбны яшчэ значныя намаганні для яе поўнай рэалізацыі. Маштабы развіцця асобных галін гарадской гаспадаркі яшчэ недастаткова адлюстраваны ў праектах пяцігадовых планаў некаторых міністэрстваў і ведамстваў.

Варта падкрэсліць, што прадпрыемствы горада не актыўна ўдзельнічаюць у развіцці гарадской гаспадаркі, забеспячэнні сваіх кадраў жыллем, дзіцячымі дашкольнымі ўстановамі.

Вось прыклады. Аўтамабільны і трактарны заводы ў апошнія гады не

арганізацыя буйных комплексных раёнаў, якія спалучаюць у сабе жыллё і месца працы з адзінымі цэнтрамі абслугі. Яны ў бліжэйшы час будуць фарміравацца ў раёне Ракаўскай шашы, Пятроўшчыны, Азярышча.

У Пятроўшчыне намячалася арганізацыя буйнага жыллага масіва. Аднак выявілася патрэба размясціць тут рад навучальных, вучэбных і іншых комплексаў. Таму была распрацавана прапанова аб канцэнтрацыі гэтых устаноў у адной частцы праектуемага раёна, на ўсход ад працягу вуліцы Чыгуначнай з арганізацыяй жылля па другі бок гэтай вуліцы. Ужо ў бліжэйшыя гады тут будуць пабудаваны медыцынскі інстытут (які перабіраецца з плошчы Леніна), некалькі рамесных вучылішчаў, клінічная бальніца.

У Азярышчы хутка пачнецца будаўніцтва першых навукова-даследчых устаноў, а потым — жылля. Асабліва сур'ёзна архітэктурнай арганізацыя гэтага комплекснага раёна ў тым, што жыллё і месца працы — у межах адзіннай тэрыторыі.

Важны прамысловы комплекс у спалучэнні з навучальнымі ўстановамі праектаваны ў Дзяржні. Тут ужо ўведзены рад прадпрыемстваў і ў бліжэйшы час пачнецца будаўніцтва новых.

Прымаюцца меры па паляпшэнні аблічча прадпрыемстваў, якія выходзяць на гарадскія магістралі. Так, палепшана забудова раду прадпрыемстваў, якія выходзяць на вуліцы Казлова. У гэтым жа раёне вырашана размясціць новы інжынерны корпус і спецыяльнае канструктарскае бюро завода аўтаматычных ліній. Распрацоўва-

СТАЛІЦА!

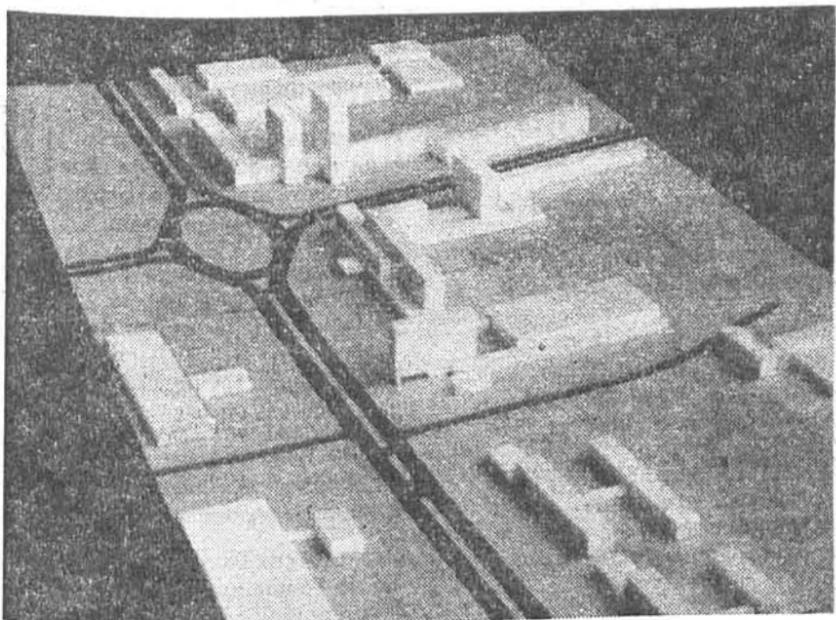
ўнеслі ні рубля ў развіццё водазабеспячэння горада. На фабрыцы «Камунарка» рэканструкцыя вытворчасці заканчваецца, а будаўніцтва інтэрната для малых кадраў, дадаткова прынятых на прадпрыемства, толькі прадуладжваецца.

Не сакрэт, што не так даўно горадабудаўнічы-праекціроўшчыкі недацэнівалі архітэктурныя магчымасці прамысловых прадпрыемстваў. Нярэдка на генеральных планах гарадоў прамысловыя зоны выключаліся з кампазіцыі гарадскога плана. У апошнім генеральным плане Мінска ў гэтых адносінах дасягнуты прагрэс. З'явіліся наметкі архітэктурна-планіровачнай арганізацыі раду прамысловых раёнаў. Аднак трэба прызнаць, што ў гэтым кірунку яшчэ трэба зрабіць нямала.

Каб ацаніць важнасць праблемы, успомнім свой вопыт. Класічны прыклад — выкарыстанне прамысловых будынкаў у фарміраванні архітэктурнай кампазіцыі плошчы імя Якуба Коласа. Карпусы паліграфкампіната і завода імя Арджанікідзе — актыўныя ўдзельнікі архітэктурнага ансамбля. А гадзінічавы завод на Ленінскім праспекце!..

Мы практыкуем арганізацыю прамысловых вузлоў у горадзе і прыгараднай зоне на аснове спецыяльна распрацаваных праектаў. Так, напрыклад, фарміруюцца прамвузлы ў паўднёвай частцы горада, у раёне Слуцкай шашы, у Калядзічах, Калодзішчах і іншых.

Яксна новая з'ява ў будове —

Варыянт будовы прамысловага раёна Дзяржні.

Вялікага сына маленькага аварскага народа ведае, бадай, увесь свет.
Мудрыя, вясёлыя, сумленныя і страсныя вершы Расула Гамзатава гу-
чаць на розных мовах, на розных мацерыках.

У 1972 годзе ў выдавецтве «Беларусь» выйдзе кніга Расула Гамзатава
«Высокія зоры», адзначаная Ленінскай прэміяй. Над перакладамі працу-
юць многія беларускія паэты.

І мне паішасціла прыемна пакутаваць над кожным радком і словам,
радавацца, калі ўдавалася на мове Купалы перадаць думкі і пачуцці вы-
датнага паэта сучаснасці.

Я імкнуўся зберацьчы сэнс, натуральнае гучанне кожнага радка, пера-
класці так, каб не адчуваўся, што гэта пераклад. Наколькі гэта ўдало-
ся, мяркуйце самі, дарагія чытачы.

Сяргей ГРАХОЎСКІ.

Расул ГАМЗАТАЎ

РОДНАЯ МОВА

Я ўспамінаю дзіўны сон
старанна,
Прыснілася мне сёння смерць
мая.
Пад спёкаю ў даліне Дагестана
Свінцом прабіты ледзьве
дыхаў я.

Звініць рака, бяжыць да
акіяну,
Забыты і сябрамі, і раднёй,
Я на зямлі радзімы
распластаны
Ляжу, пакуль не стану сам
зямлёй.

Смяротны холад засцілае вочы,
Ніхто мяне не чуе, як знарок,
У вышыні сівы арол клякоча,
І стогнуць лані дзесь
непадалёк.

І каб паплакаць над магілай
раннай,
Якую не ўдалося абысці,
Няма ні роднай маці, ні
каханай,
І нават простаі плачкі не
знайсці.

Так я канаў ад болю і бяссілля,
Але прайшло раптоўна
забыццё,
Бо побач па-аварску гаварылі,
На мове роднай мне на ўсё
жыццё.

Пад спёкаю ў даліне
Дагестана
Я паміраў, а тут удвох вялі
Гаворку пра якогасьці Гасана,
Пра хітрыкі якогасьці Алі.

Услухваюся ў кожны гук і
слова,
І ажываю, як ад дзіўных чар,
І разумею, што ўратуе мова,
А не вучоны доктар ці знахар.

Кагосьці, мабыць, ад бяды
суровай
Чужая мова лечыць напавер,
Калі ж мая загіне заўтра мова,
Дык я гатоў памерці хоць
цяпер.

Я за яе заўжды душой хварэю,
Хай кажуць — наша мова не
ў цане,
Хай не гучыць яна на асамблеі,
Але была і будзе роднай мне.

Каб зразумець Махмуда,
суплямнік
Няўжо чытаць павінен
пераклад?
Няўжо і я апошні той
пісьменнік,
Што піша вершы на аварскі
лад?

Люблю жыццё, люблю я ўсю
планету,
Куточак кожны, а найбольш
сваю
Краіну неабсяжную Саветаў
І па-аварску пра яе пяю.

Яна заўжды ў маёй душы і ў
сэрцы —

Ад Брэста да Камчацкіх
бальшакоў,
Я ўсюды за яе гатоў памерці,
А пахавайце на зямлі бацькоў.

Каб на магіле блізка ад аула,
Каля майго аварскага гнязда,
Успаміналі землякі Расула,
Наступніка Гамзата, што з Цада.

АДКАЗ
НА ТВОЙ ЛІСТ

Сягоння твой ліст атрымаў я па
пошце.
На схіле Цадзінскім, дзе мяккія
травы,
Ляжу і чытаю,
так весела штосьці,
Бо шчыра кахаеш, бо зычыш
мне славы.

Ты хочаш імя маё бачыць
нязменна
На першых старонках газет
і плакатаў,
Каб дыктар вяшчаў, каб афішы
на сценах
Заўсёды крычалі, што аўтар
Гамзатаў.

Мая дарагая,
мне трэба не многа:
Быць роўным з усімі, з кім
побач жыву,
Каб дыхаць паветрам,
каб ты без трывогі
Туліла сіваю маю галаву.

Не юныя мы і яшчэ не старыя,
Папрокі, што мне пасылаеш
сярдзіта,
Ламаюць засекі, дзе з даўняй
пары я
Усе нашы надзеі хаваю, як
жыта.

Ну чым жа я лепшы за мудрых
і сталых
Сваіх землякоў, што завуцца
сяляне,
За тых, што праклалі дарогі ў
скалах,
За сівых дзядоў на старым
гаджане?

Ну чым жа я лепшы за
незнакамітых
Сяброў, што запісаны на
абелісках,
На стылых каменнях, на
трэснутых плітах
І ў сэрцах пакінутых родных
і блізкіх?

Я марыў пра славу,
здаецца, учора,
А сёння аж сорам самому
прызнацца,
Бо што яна — слава?
Вяроўка над прорвай,
Што вытрымаць можа, а можа
парвацца.

Чаго ж я жадаю? Работы да
зморы,
Каб рукі мае не павіслі
ў бяссілля.
А слава? Хай славацца гэтыя
горы,
Што нас гадавалі, што нас
узрасцілі.

Калі ж я аднойчы забудуся
вельмі,
О людзі, мяне штурханіце пад
бокi,

Спыніце, нібы хлапчука на
вяселлі,
Што выбег наперад,
пайшоўшы у скокі.

У чорных зайздроснікаў
шустрыя служкі,
А зайздрасць сумленных нідзе
не міне,
І служкі табе нашапталі на
вушка
Агідныя плёткі і ўсё пра мяне.

Яны у паклёпах не ведаюць
стома,
І праўдай часамі здаецца
хлусня,
Таму і глядзіш, быццам я
незнаёмы,
Няпрошаны госць, што з'явіўся
да дня.

Ты кніжку гартаеш у змрочным
адчаі,
Нібы мне гаворыш, твой
вырваўся конь.
Калі ж табе выпіць захочацца
чаю,
Сам чайнік вазьмі і пастаў на
агонь.

Мае падарункі ляжаць без
увагі,
Так сумна ад ветру парыпвае
плот.
І толькі гасцінны і поўны павагі
Мяне заўважае расчулены кот.

Ступіў за парог я,
сабака калматы
Ад радасці брэша і круціць
хвастом,
А я, нібы той без віны вінаваты,
Пакінуў аблытаны плёткамі
дом.

Хіба ж не злачынства вось гэтак
сурова
Бязвінных калечыць атрутаю
слоў?
Няхай захлынецца ілжывае
слова
І вернецца радасць у дом наш
ізноў.

У АХВАХУ

СІВРУ—МУСЕ МАГАМЕДАВУ

Як толькі сэрца зноў заняе,
Давай паедзем у Ахвах,
Праверым мы, ці маладыя,
Ці адгулялі ў жаніхах.

Юнацтва ўспомнім у Ахваху
І зноў,
як некалі даўно,

Закіне кожны з нас папаху
Адной дзяўчыне у акно.
Даведаемся не без страху,
Каго яна кахае з нас:
Чыю далоў шпурне папаху,
Таму дамоў вяртацца час.

...Я ўспамінаю змрок вясновы
І месячныя вечары,
І пра каханую размовы
З хлапцамі на чужым двары.

Тады, яшчэ зусім бязвусы,
Як толькі забурліла кроў,
Я ўсё на дыбачках цягнуўся
Да большых за сябе сяброў.

Як, апынуўшыся з хлапцамі
Пад вечар у адным двары,
Мы выглядалі малайцамі,
Да гэтай помніцца пары.

Лістота з ветрыкам шаптала,
І месяц усміхаўся мне,
Прыціхлі ўсе, як заспявала
Гаранка, седзячы ў акне.

Пра сонца і пра зоры ліўся
І пра каханага той спеў,
Каб толькі любы не спазніўся,
Каб іншых перагнаць паспеў.

Што сэрца трапятала птахам,
Было і ў поцемках відно.

Мал. А. САПЕТКІ.

А хлопцы скінулі папахі
І кожны цэліўся ў акно.

Ад хвалявання ледзь не
стыну—
Цягну шчаслівы свой білет
І, быццам роўны,
кепку кінуў
Я за папахамі услед.

Здалося, гаснуць зорак свечкі,
Здалося, валицца страху,
Калі папахі, як авечкі
У двор ляцелі з катуха.

І кепка з казырком зламаным
Упала недзе за кусты,
Яе знайшоўшы пад парканам,
Я зразумеў — білет пусты.

А дзеўчына ад спачування
Сказала:
— Хлопчык, слёз не зводзь,
Прыйшоў ты рана на спатканне,
Як падрасцеш, тады прыходзь.

Ад крыўды я дрыжаў і страху,
З двара ўцякаючы праз бэз,
А нехта па сваю папаху
У акно расчыненае лез.

Прайшлі гады, мінула гора,
Змялелі рэчкі на вірах,
Я праз гады, нібы праз горы,
Ізноў прыехаў у Ахвах.

Нявесты,
дзе вы, дарагія,
Ці помніце сяброў былых?
Са мной хлапцы былі другія
І я старэйшы быў за іх.

Усё, як колісь засталася,
І месяц усміхаўся мне,
І на пачатку мне здалося —
Дзяўчына тая ж у акне.

Калі ж з папахамі з аўчыны
Пастала можа дзесяць душ,
Закінуў у акно дзяўчыны
І я свой модны капялюш.

Хлапцы, што ад трывогі млелі,
Апамятліліся, калі
З акна папахі паляцелі
І хмару пылу паднялі.

Амаль пад самыя вароты
Мой капялюш упаў на дол,
Нібы наскрозь прабіты шротам
З вяршыні горнае арол.

І дзеўчына ад спачування
З папрокамі сказала зноў:
— Прыйшоў ты позна на
спатканне,
Чаму раней ты не прыйшоў?

Быў вечар, як тады, харошы,
І зоры бачылі, і лес,
Як хлопец, за мяне малодшы,
У акно расчыненае лез.

Заўжды спяшаюся старанна,
Бо не спяшацца не магу,
Але прыйду то вельмі рана,
То надта позна прыбягу.

СУМЛЕННЕ КІТАЙСКОЙ ЛІТАРАТУРЫ

25 верасня спаўняецца дзесята гадоў з дня нараджэння вялікага кітайскага пісьменніка — гуманіста, заснавальніка рэалізму ў сучаснай кітайскай літаратуры і мастацтва Лу Сіня (1881—1936 гг.). Савецкі народ высока цэнціць творчую спадчыну гэтага чужоўнага мастака.

Лу Сінь адкрыў новую эру ў развіцці кітайскай літаратуры, узбагаціў яе рэалістычнымі традыцыямі, абнавіў форму і мастацкія прыёмы, стварыў жанр баявой публіцыстыкі, заклаў асновы новай кітайскай літаратурнай мовы. Веды і талент Лу Сіня былі да канца аддадзены барацьбе за баявую літаратуру, закліканую актыўна служыць пераўтварэнню грамадства, барацьбе супраць апалітычнага мастацтва, за высокае майстэрства, супраць рамесніцтва, фармалізму і эпігонства.

Сваю творчасць, дзейнасць і барацьбу вялікі пісьменнік прысвяціў інтарэсам працоўных. Выкрываў рабалецтва, хлусню, абрушваў агонь сатыры на гамінданаскіх рэакцыянераў, мілітарыстаў, іх зааіянскіх гаспадароў, каб дапамагчы рэвалюцыйным масам, якія змага-

юцца за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне. Ён выступаў за рэформу пісьменнасці, імкнуўся адкрыць працоўным Кітай, якія гібелі ў непісьменнасці і цемнаце, доступ да

скарбаў культуры, актыўна распаўсюджаў у Кітаі лепшыя творы прагрэсіўнай літаратуры і мастацтва свету.

Але савецкія людзі ведаюць Лу Сіня не толькі як выдатнага майстра мастацкага слова. Ён дарагі ім і як інтэрнацыяналіст, сапраўдны друг савецкага народа. Лу Сінь імкнуўся як мага больш поўна і глыбока пазнаёміць сваіх сучаснікаў з рускай і савецкай літаратурамі. Савецкую літаратуру ён называў «настаўнікам і другам» кітайскага народа, таму што яна «выступае ў імя чалавека», «нясе яму агонь і святло». Прапагандаючы савецкую літаратуру, заклікаў кітайскіх пісьменнікаў «браць узоры ў тых, хто пайшоў наперад раней», бо «у імкненні людзей да святла няма іншага шляху». Па яго ініцыятыве былі апублікаваныя на кітайскай мове творы Л. Талстога, М. Гоголя, М. Горькага, М. Шалавава, А. Серафімовіча, А. Фадзеева, венгерскага пісьменніка Пецэфі, балгарскага пісьменніка Вазова і іншых.

Да 1966 года творы вялікага кітайскага пісьменніка выдаваліся на яго радзіме масавымі

тыражамі. Але налі запалыхала полымя так званай «культурнай рэвалюцыі», кнігі Лу Сіня, як і кнігі іншых сапраўдных майстроў літаратуры, аказаліся пад найстрашэйшай забаронай. Праўда, уключаючы велізарную любоў у Кітаі да Лу Сіня, афіцыйная прапаганда спрабавала запэўніць, што дарэчыць спадчына славага нацыянальнага мастака. Не грубуючы скажэннямі і фальсіфікацыямі, яна нават паказвала Лу Сіня «прапагандыстам ідэй Мао Цзэ-дуна».

Абвергнуць усю гэту хлусню нельжка. Налі 6 Лу Сінь сапраўды прытрымліваўся «лініі Мао Цзэ-дуна», яго кнігі не былі б цалкам забаронены ў Кітаі нашых дзён. А гэта ж менавіта так і ад гэтага фанта нікуды не пойдзеш, як бы там ні выкручвалася пекінская прапаганда. Больш таго, пад рознымі дэмагагічнымі марнамі зняты з экрану ўсе кінафільмы, створаныя па творах Лу Сіня. Забаронены да паказу і біяграфічны кінафільм «Жыццё Лу Сіня».

Усё сьведомае жыццё Лу Сінь змагаўся за шчасліваю будучыню свайго народа. Рэальнае ачышчэнне гэтай мэты ён бачыў у дружбе з краінай Леніна — Савецкім Саюзам.

Савецкая грамадскасць шырока адзначае юбілей Лу Сіня. Творы вялікага кітайскага пісьменніка неаднаразова выдаваліся на мовах многіх народаў Са-

вецкай краіны. Першым твораў Лу Сіня, перакладзеным на рускую мову, была яго чужоўная апавесць «Сапраўдныя гісторыі А-К'ю», выдадзена ў Маскве і Ленінградзе ў 1929 годзе. За ёй пайшлі зборнікі апавяданняў «Кліч», «Блуканні», вершаваныя зборнікі. З таго часу ў СССР перакладзены амаль усе кнігі Лу Сіня, масавым тыражом выпушчаны збор твораў пісьменніка. Зусім нядаўна ў выдавецтве «Художественная литература» выйшаў том празаічных твораў Лу Сіня ў серыі «Сусветная проза», прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння пісьменніка. За апошні час у СССР выдадзены чатыры фундаментальныя біяграфічныя даследаванні пра выдатнага кітайскага мастака слова.

Усёй сваёй творчасцю — прозаі і рэвалюцыйнай публіцыстыкай — Лу Сінь увайшоў у культурнае жыццё чалавецтва. Пісьменнік велізарнага таленту і абанія, ён блізіні многім народам свету.

Яго творы чытаюцца ў нашы дні ва ўсіх кутках зямнога шара, і толькі ў яго на радзіме, у Кітаі, яны забаронены...

Ён быў мастак глыбока нацыянальнай і ў той жа час інтэрнацыянальнай. Менавіта таму яго творчасць належыць усюму чалавецтву.

Міхаіл ЦЯПЛІЦКІ,
кандыдат філалагічных навук. (АДН).

Выступаюць мараўскія настаўнікі.

Фота Ул. КРУКА.

ПЕСНЯЙ—ДА СЭРЦА, СЭРЦАМ—ДА РАДЗІМЫ

Гэты старадаўні дэвіз спевакоў Чэхаславакіі, дзе традыцыі ўсенароднай павалі да музыкі і спеваў сягаюць у далёкую мінуўшчыну, нагадаўся нам на канцэрце Акадэмічнага хору мараўскіх настаўнікаў, які адбыўся ў канцэртнай зале Дзяржаўнай філармоніі. Перад слухачамі сталіцы выступаў не зусім звычайны калектыў. Перш за ўсё прыемна ўражае тое, што хор мае сваю працяглую і слаўную гісторыю — ён быў створаны ў 1903 годзе прафесарам Фердынадам Вахам і даволі хутка заслужыў прызнанне — ужо ў 1908 годзе даў першыя канцэрты за мяжой.

Хор — чыста самадзейны, у ім спяваюць настаўнікі пачатковых і сярэдніх школ, выкладчыкі тэхнікумаў і ўніверсітэтаў. Свайму любімаму мастацтву яны прысвячаюць толькі вольны ад заняткаў час. Паступіць у хор, аднак, не надта лёгка — патрабаванні вельмі высокія. Трэба здаць тры экзамены — уступны, рэпертуарны і самы складаны — на права называцца членам калектыву. Затое той, хто прайшоў гэтыя выпрабаванні, часта сам становіцца кіраўніком іпага харавога калектыву, перадаючы эстафету прапаганды мастацтва далей і далей.

За час свайго існавання хор даў больш 1600 канцэр-

таў — у Чэхаславакіі і амаль ва ўсіх сталіцах і буйных гарадах Еўропы. У 1948 годзе хор прысуджаецца першая прэмія на музычным конкурсе ў Ланголене (Англія). У 1954 годзе — залаты медаль на фестывалі ў Вартбургу (ГДР), праз год — першая прэмія на Дзяржаўным конкурсе па катэгорыі мужчынскіх хораў і першы прыз на Міжнародным музычным фестывалі ў Парыжы. Урад ЧССР узнагародзіў хор мараўскіх настаўнікаў ордэнам Працы і прысудзіў яму дзве прэміі — Пятра Безруча і Дзяржаўную.

Хор пад кіраўніцтвам Антаніа Тучапскага выканаў перад беларускімі слухачамі творы Б. Сметаны, К. Бендэля, К. Орфа, Л. Яначака, А. Дворжака, Б. Марціну, Д. Шастаковіча, А. Мойзеса, П. Чайкоўскага, Э. Суханя і інш.

Нам удалося пагаварыць з самым старым і самым малодшым членамі калектыву. Раймунду Шцімплу 65 год, з іх 45 ён аддаў хору; Здэнеку Новаку — 24, толькі паўтара года ён у хоры, яшчэ нават не ўсе экзамены здаў. Але абодва з аднолькавым заміланнем гавораць пра родную песню, якая паланіла іх з дзяцінства.

Пытаемся пра ўражанні ад горада і чуюм захоплены аднамы: «надзвычай цёплы

прыём». «горад за такі кароткі час устаў з руін, але выгляд у яго сучасны, еўрапейскі», «прыгожыя вуліцы», «акустыка ў канцэртнай зале чужоўная».

Пасля канцэрта адбылася хваляючая сустрэча гасцей з артыстамі Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР. Гучалі беларускія і чэшскія песні — такія блізкія і падобныя, як нашы мовы. Хіба патрабен перакладчык, каб тлумачыць, дзе «жартоўная песня», дзе «жартаўні пісэнь»?

Пасля сустрэчы мы папрасілі галоўнага дырыжора нашай капэлы Ул. Раговіча падзяліцца ўражаннямі ад канцэрта гасцей.

— Няма ніякага сумнення, — сказаў ён, — што перад намі выступаў калектыў сусветнага класа. Узровень яго майстэрства — зусім прафесійны. Асабліва трэба адзначыць яркую музычнасць, выразнасць рытмічнага малонка, майстэрства ўвасаблення мастацкага вобраза, мяккае п'янісіма. Артысты спяваюць свабодна і лёгка, можна падумаць, што яны імправізуюць на сцэне. Гармонія галасоў — выключная.

Хор мараўскіх настаўнікаў выступіў у гэты ж дзень перад рабочымі завода імя Настрычніцкай рэвалюцыі і наведваў мемарыяльны комплекс «Хатынь». Над магіламі нашых землякоў, закатаваных гітлераўцамі, чэшскія спевакі выканалі гімн працы сялян і іх пакутам «Араты» Я. Б. Фёрстэра.

А. МАЏЭЯНА.

«Я ВАС БЯЗМЕЖНА ЛЮБЛЮ...»

ДЖАЗ ДЗЮКА ЭЛІНГТОНА У МІНСКУ

Больш як шэсць дзесяткаў гадоў налічвае гісторыя гэтай своеасаблівай з'явы музычнай культуры Злучаных Штатаў Амерыкі, але і цяпер няма адназначнага адказу на пытанне: што ж такое джаз?

Нарадзіўся джаз у негрыянскіх кварталах Нью-Арлеана і маланкава заваяваў сімпатыі слухачоў сваёй незвычайнай маляўнічасцю і магутнасцю гучання, характэрнай пульсіруючай рытмікай пры парэўнальна невялікай колькасці ўдзельнікаў (5—7 чалавек). Цікава, што ўпершыню вялікую папулярнасць негрыянскія джазбанды атрымалі ў Еўропе і ўжо потым трыумфальна перасеклі Атлантыку.

З часам атрымалі права на жыццё вялікія па складзе выканаўцаў аркестры. Фарміраваўся новы стыль — «свінг». Гэты тэрмін уключае ў сябе не толькі склад аркестра (5 саксафонаў, 4 трубы, 4 трамбаны і рытм-групу), але і своеасабліваю манеру выканання. «Свінг» пацягнуў за сабой новыя прычпы аранжыроўкі і аркестроўкі.

Буйнейшымі прадстаўнікамі новага стылю сталі аркестры Бені Гудмена, які некалькі гадоў назад гастраліраваў у Савецкім Саюзе, Глена Мілера, Дзюка Элінгтона і інш.

Квінтэсэнцыяй пльняў і напрамкаў джаза вялікіх аркестраў 20-х гадоў становіцца творчасць Дзюка Элінгтона, якая ўвабрала ў сябе ўсе важнейшыя дасягненні мастацтва джаза.

Упершыню шырокая вядомасць прыйшла да яго ў Нью-Йорку, куды Дзюк Элінгтон прыехаў у 1927 годзе са сваім аркестрам як кампазітар і дырыжор. У джазе да Элінгтона на чале аркестра стаў саліст-інструменталіст.

Важным новаўвядзеннем у аркестры стаў принцип імправізацыі. Дзюк Элінгтон развіў і даў ёй да бліскачай дасканаласці імправізацыю цэлых груп аркестра, а часта і ўсяго ансамбля. Роўны ў гэтым яму няма і дасюль. У аркестр падбіраюцца музыканты самай высокай кваліфікацыі. Калектыў славіцца такімі музыкантамі, як трубац К. Вільямс, тэнаравы саксафон К. Лэндсфіл, ударнік «маленькі» Джонс і інш.

Творчасць Дзюка Элінгтона ўключае ў сябе больш дзвюх тысяч кампазіцый і стаіць у адным радзе з творчасцю слаўных амерыканскіх кампазітараў А. Копленда, Л. Бернстайна, Д. Гершвіна...

Што ж самае характэрнае ў яго музыцы? Імправізацыі і

жорсткага каркаса формы. Крышталінасць гучання ў рамках блюзавых таліаннасцей — найбольш характэрныя для стылю «свінг». Багацце тэмбравага каларыту розных інструментаў.

Фантастычная поліфанія! Але галоўнае для Д. Элінгтона змест — настрой, думкі мастака.

21 верасня аркестр даў свой першы канцэрт у Палацы спорту ў Мінску.

Горача прыняты публікай, Д. Элінгтон шодра знаёміў мінчан са сваёй творчасцю і дзецішчам жыцця — сваім аркестрам.

У канцэрце былі чужоўна выкананы такія буйныя творы, як «Гарлемскае рэха» і славуэта «Нью-арлеанская сюіта»,

На гэтым здымку Ул. Крука вы бачыце выступленне артыстаў джазавага аркестра пад кіраўніцтвам Дзюка Элінгтона.

фантазія «Самае чужоўнае афрыканка», напісаная для фестывалю ў Дакары ў 1966 годзе, — гэта было першае падарожжа Элінгтона ў Афрыку. Прагучалі яго папулярныя п'есы: «Караван», «Флейта», «Сентыментальны настрой» і многія іншыя.

Дзівоснае ўражанне пакідае сямідзесяцідзюгадовы кампазітар, які зараджае сваім іскраматычным тэмбраментам музыкантаў.

Доўга не адпускалі слухачы «герцага джаза», і ва ўзнагароду пачулі сімвалічны «гімн» аркестра — «Экспрэс» Дзюка Элінгтона і яго словы, сказаныя па руску: «Я вас бязмежна люблю».

Хочацца, каб ніці дружбы, якія працягваюць праз акіяны музыканты, кампазітары, дзеці культуры і мастацтва СССР і ЗША, рабіліся ўсё больш трывалымі і шматлікімі. Такія сувязі даюць магчымасць лепш пазнаць адзін аднаго.

В. ДАНИЛАУ.

**НОВЫ АҮТОГРАФ
М. НЯКРАСАВА**

(Знойдзены не І. Андронікавым)

Адночы летнім вечарам
На паркавай дарожаньцы
Гулі адстаўнікі.
Дырэктар парка Чавускі
Па просьбе Шахаўскага
Сабраў свой паркітэй,
Каб калектыўным розумам
Дайсці да поўнай яснасці,
Каму з шанойных крытыкаў
Жывецца лепш за ўсіх.
Адзін сказаў: Барозкіну,
Другі сказаў: Юрзвічу.
А трэці зашумеў,
Што на крытычным попрышчы
Як сыр у масле свежыякім
Качаецца Бур'ян.
Ніхто не верыў Гурскаму,
Калі ён Адамовіча
На першы сунуў план.
Далі адпор і Карлаву,
Калі ён, не падумаўшы,
Бурносаву назваў.
Пікейнай камізэлькаю
Пакрыўся перад публікай
Адзін з адстаўнікоў,
Што самым шчасным крытыкам
З часоў Адама з Еваю
З'яўляецца Клышко.
Спрачаліся б да раніцы,
Ды нехта прапазіцыю
Разумную падаў:
Паслукаць тых жа крытыкаў
І разам з імі высветліць,
Хто лепш за ўсіх жыве.
Барозкін дэлегацыю
Сустрэў не дужа ветліва:
— Адкуль такі каган!
Але гасцям няпрощаным
На іх пытанне важнае
Згадзіўся даць адказ:
— Вы не зайздросце крытыкам
І хвабу іх нялёгкаму,
Іх творчаму жыццю.
Пахваліш, скажам, генія,
А кандидат у генія
Праходу не дае:
— Чаму вы, Саламонавіч,
Як бог, няроўна дзеліце,
Не хваліце мяне!
Ідзеш насустрач гэтаму,
Залічаш у генія,
А там шуміць другі...
Сустрэнешся з халтуряю
І скажаш праўду чыстую —
Натацыі чакай.
Я раю ўсім таварышам:
— Пішыце пра нябожчыкаў,
Пра творы старадаўнія,
І стане вам лягчэй.
Была кароткай гутарка
З Алесем Адамовічам,
Ён даў такі адказ:
— Не думайце, што доктару,
Вучонаму філолагу,
Лягчэй, чым радавым,
Я шмат гадоў даказваю,
Што многія пісьменнікі
Маглі б і не пісаць.
Я раю тым праязікам,
Каб па жаданню ўласнаму
Яны сабе пазыбраві
Зусім інакшы хлеб.
Кажу я гэта Карлаву,
Даказваю Хадкевічу,
Макару Паслядовічу,
А хто згадзіўся з іх
Пайсці насустрач доктару,
Вучонаму філолагу —
Спісаць сябе ў тыраж!
Шчасліваю кашуляю
Не надарыла матухна
І крытыка Клышко.
Не можа, хоць стараецца,
Ён даказаць грамадскасці,
Што значна лепш за Корбана
Пісаў калісь Крылоў.
У Васіля Бурносара
Адстаўнікі цікаўныя
Закончылі паход.
Васіль сназаў таварышам,
Што жыць пачаў шчасліва ён,
Як перастаў пісаць...

З рускай мовы пераклаў
і перадаў «Ліму» ў сувіні
з дыскусіяй на прытанцы
Я. ПЕРЦОВІЧ.

У КОЖНАЙ прафе-
сій ёсць свой са-
крэт. А ў чым за-
ключасца сакрэт вучона-
га? Вось пра гэта я і хачу
расказаць.

Я сам навуковы супрацоўнік. Старэйшы навуковы супрацоўнік. Не па стажу. Пасаду такую займаю. У кабінце нас чакае Гусе — старэйшы навуковы супрацоўнік.

Мы гэта значыць, Стэфан Аляксеевіч Кароль, Ілья Анатолевіч Станарадэка, Лада Львоўна Кітабова і я, Ігнат Іванавіч Задорка, складаем секцыю. А праз сцяну, у суседнім пакоі, яшчэ адна такая секцыя. А разам — аддзел. Працуем над праблемай «Рацыянальнае выкарыстанне гужавой цягі на сучасным этапе ў сельскай гаспадарцы».

Дык вось, мы над гэтай праблемай працуем. Думаем. Сядзім цэлы дзень і думаем. За восьмю гадзінамі да таго панадумася, што ад вочы парасухаюць. Праз кожныя дзве гадзіны да нас заходзіць начальнік аддзела Іван Міхеевіч Катубоўскі і пытае:

— Ну як, хлопцы, надумалі што-небудзь?

— Усе маўчаць, рукамі разводзіць.

Я на першым часе, калі толькі ўладкаваўся, хачу паказаць, што не маю намеру дарма браць дзяржаўныя грошы, нешта думаю.

— Дык я, так сказаць, Іван Міхеевіч... Ведаеце, мне здаецца, што каб...

— Дрэнна думаеце, таварыш Задорка, таму вам і здаецца, — перабіў мяне Іван Міхеевіч і, незадаволены, выйшаў.

Усёй секцыяй на мяне так і навінуліся:

— Такого чалавека перабіўці! «Мне здаецца... Мне здаецца...»

— Браточкі, — кажу, чым жа я мог накруціць Івана Міхеевіча, калі яшчэ і думку не паспеў выказаць?

— А каму трэба дума тваё! Мысліцель!

У канцы рабочага дня зноў зайшоў да нас Іван Міхеевіч.

— Ну як, надумалі што-небудзь?

— Так, сонца.

— Прапаную выехаць

— Есць, — кажу я.

— Ну, ну, — палатоднеў Іван Міхеевіч.

— Ведаеце, — пачаў я. — Пры сучасным палітыве сельскагаспадарчай тэхнікі гужавая цяга...

— Дрэнна думаеце, таварыш Задорка! — Іван Міхеевіч выйшаў з кабінета, моцна грукуўшы дзверыма.

Сяджан Аляксеевіч скрываў твар і паказаў мне яшчэ, Ілья Анатолевіч дасорліва навіваў галавой і накруціў пальцамі калі сэрці, Лада Львоўна растлумачыла:

**ПРАФЕСІЙНЫ
САКРЭТ**

— Ідыёт.

«І за што лям на мяне навуціліся? — думаў я. — Конкурс прайшоў, як усе добрыя людзі. Як ні я, кандыдат навук. Я нічога не раблю, дык і яны нічога не робяць. А чорт іх біры! Хай думаюць самі, а я маўчаць буду».

Так і рабіў. Прыйдзе Іван Міхеевіч, спытае, што надумалі. Хлопцы разводзіць рукамі і я разводжу. І што вы думаеце? Палад сывава пайшла. Супрацоўнікі пачалі да мяне кінуцца.

Неяк аднойчы, калі мы атрымалі сваю кандыдацкую зраплату, прабачце, зарплату, як заўсёды зайшоў Іван Міхеевіч і як заўсёды спытаў:

— Ну як, хлопцы, надумалі што-небудзь?

— У мяне ёсць ідэя, — ніемела сказаў я.

Саслужыўцы з дапорам паглядзелі на мяне, маўляў, зноў за сваё. Але Іван Міхеевіч падшоў да мяне і асцярожна навіваў мяне па плечы руку:

— Цікава, цікава.

— На дзверы стольні соцыя, Іван Міхеевіч.

— Так, сонца.

— Прапаную выехаць

за горад. На возера ці на раку. Там і думанца дачэй будзе.

— Малайчына! — пахваліў мяне Іван Міхеевіч.

— Гэта геніяльна. Зараз жа выязджаем.

Прыехалі на нейкае лясное возера, разбілі палатні, касцёр развялі, нават злавілі тры ўклеякі, дзвюх палтачак і чатыры акуякі для юшкі. Карацей кажучы, стварылі неабходныя творчыя ўмовы. І тут падзывае мяне да себе Іван Міхеевіч:

— Скажыце, Ігнат Іванавіч, якім чынам прый-

Іван ШАЛЬМАНАЎ

шла да вас такая думка?

— Якая думка? — у сваю чаргу пытаю я.

— Ну, гэтая... э-э-э... выехаць за горад?

— Вельмі проста, без усякага ўсяго.

— Нядобра, таварыш Задорка, утойваць сакраты ад свайго калектыву. А я думаў, вы падзеліцеся сваім вопытам. Падумаеце, таварыш Задорка.

І вось, калі мы з'елі юшкі, само сабой разумеецца, не без таго, без чаго юшка не можа быць юшкай, слова ўзяў Іван Міхеевіч.

— Таварышы! — пачаў ён. — Нам даручана распрацаваць глабальную праблему: «Рацыянальнае выкарыстанне гужавой цягі...» Гэта праблема турбуе ўвесь вучоны савет...

Іван Міхеевіч гаварыў доўга і прыгожа. Усе ўважліва слухалі яго. Нават возера прыціхла.

— Пас прывалі думець, таварышы. Але думайце трэба разумна, ведаючы, што не кожная думка разумная. Як сказаў нейкі паэт, паэту трэба перабраць тысячы тон славаеснай руды, каб адшукаць

патрэбнае слова. Мы не паэты. Мы — вучоныя. Нам тыслыч мала. Нам трэба мільярдны тон думачнай руды, каб адшукаць патрэбную думку. Таму не спыняйцеся выказваць сваю думку. Калі не ўпэўнены, што ваша думка геніяльная, тады лепш маўчыце.

«Дык вось чаму мне не давалі выказвацца!» — парэпце зразумеў я. А Іван Міхеевіч гаварыў:

— Вы можаце самі вызначыць, якая ваша думка геніяльная? Не, не можаце. Я таксама не заўсёды магу. Гэта пад сёлу толькі чалавечтву. Хаця ў апошні час наш супрацоўнік Ігнат Іванавіч Задорка выказаў, я б сказаў, даволі цікавую думку. Давайце напросім яго падзяліцца вопытам.

Усе на мяне паглядзелі так, як на спраўданага генія, будучага карыфей навукі. Нічога не зробіш. Давялося дзяліцца.

— Таварышы, — сказаў я. — Калі прызнацца пунчыра, гэта не мая думка. Гэту думку я прачытаў у вачах нашага паваяканана І ўсім любімага Івана Міхеевіча. Я даўно заўважыў, я ў яго вачах, толькі не мог зразумець. І сёння, калі ў нашай інстытудскай касе палучаў сваю кандыдацкую зраплату, прабачце, зарплату, перада мной у поўнай яснасці з'явілася гэтая думка. Яна запуюніла мяне ўсяго і ўжо выніраць пачала з мяне. Але я маўчаў. І вось калі зайшоў да нас Іван Міхеевіч, я загалінуў яму ў вочы і прачытаў у вачах, што і ён даўно ўжо думае пра тое, што я хачу сказаць. І я сказаў.

— Плагіятар нашчасны! — крыкнуў хтосьці.

— Ён спісвае чужыя думкі! — падтрымалі другія.

— Няхай жыве геній Івана Міхеевіча! — выкрыкнулі з усіх бакоў.

Усе стоўніліся каля Івана Міхеевіча, распытвалі, як да яго прыйшла такая думка і як доўга ён пасіў яе ў сабе...

Цінер я займаю пасаду памочніка начальніка ад-

Павел ШЫБУТ

ДЫЯЛОГІ

КАБ НЕ ГАВАРЫЛІ...

— Ты ж такі ціхоня і роніа пахулісаній?

— Каб не гаварылі, што ціхоня: абрыдла іржа!

ЦУДЫ ХІМІ

— Хімія робіць цуды!
— Нават маю жонку перайначыла!

ПАЗНАЕ...

— Як ты свайх блізкіх адрозніваеш?
— Адым любіць маражанас, а другі цукеркі.

ЦЕШЧА

— У мяне цудоўная цешча!
— Вядома, бо з табой чэ жыве!

А Я ДУМАУ...

— Часо ты, Сымон, так змарней?
— Зубы балачы.
— А я думай, што захвароў.

КАРЫСНАЯ ЛЕКЦЫЯ

— І што ты цікавае пачула на той лекцыі?

— Уга колькі! Ганна развялася, Марыся выйшла замуж у другі раз, Ціхончыкі купілі «Запарожца»...

МІМАХОДЗЬ

Іван БАРКОУ

Хабарніка часам даймала сумленнасці не замнога бярэ?

□ Лектара цяжка было разгледзець: шмат пускаў пылу ў вочы.

□ Яму нават у кіно не шанцавала: даводзілася драмаць у нязручнай позе.

□ Плагіятару вартэ паважаць: яны дапамагаюць некаторым аўтарам стаць вядомымі.

□ Псіхіятр у сваіх дыягназах ніколі не адступаў ад той ісціны, што чужая душа — гадзёмі.

Віктар БАРОДЗІЧ

Яго пераклады гадамі перакладалі з паліцы на паліцу.

□ І шэрым верхам часам даюць зялёную вуліцу.

Аляксандр ШАЎЦОУ

□ П'яніца быў скептыкам нават пасля палучкі.

□ Біць у барабан — гэта яшчэ не азначае быць барабаншчыкам.

□ Яму не хапала сёмага пачуцця — пачуцця гумару.

□ Леў любіў тлустых дрэсіроўшчыкаў.

Аляксандр ЛІХАЧ

□ Рэкламуючы шэрае выданне, фарбаў не шкадуе.

□ Эфір бязважкі. Але колькі туды ідзе цяжкавагога!

□ Пячаць раўнадушша лічыць несапраўднай.

□ У фатаграфіі кліентаў здымалі непазнавальна.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышляенчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 33-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АПАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАЧКА, А. С. ГРАЧАНКА, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЕН, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.